

[0804] WESTERLAUWERSKFRYSK ETYMOLOGYSK
GRIEMMANK (I)

Jarich Hoekstra

Summary

In this article first or revised etymologies are proposed for the following Modern West Frisian words: rêd 'fourth stomach (of a cow)', hoaië 'host, entertain', mâlbeare 'make a fuss', wrigge 'devil, evil spirit', foar(h)aad 'headland', papsûger 'honeysuckle', dûm 'furious', kening 'king', klyster 'thrush', snyl 'leaf of water plants', honke 'sweetheart', (lân)geanne 'rejoicing', dalje, deilis, deilje 'blow; involved in a fight; to fight' and freed 'Friday'.

1. Nijwesterlauwerskfrysk rêd 'lêb, fjirde mage fan in ko'

Nijwesterlauwerskfrysk *rêd* 'lêb, fjirde mage fan in ko' wurdt yn 'e wurdboeken meast ûnderbrocht by it lemma *rêd* 'tsjil' (ferl. WFT 17, s.v. *rêd*). Dêr hat it lykwols op syn heechst folksetymologysk wat mei te krijen. Yn 'e Noardfryske dialekten fynt men it wurd ek, ferl. Fering-Öömrang *ruad* 'dritter Magen des Kalbes' (Mechl., ûnder *ruad* en *wom* 'pânse'). Hermann Möller hat dy foarm al yn ferbân brocht mei Leechdútsk *rode, rood* 'der dritte Magen des Rindviehs' en Hollânsk *roode* (Kiliaen) 'bovis ventriculus' (sj. Jörgensen 1983, 61). Holthausen (1938-1939) bringt noch Aldingelsk *rēada* 'mage fan in bist' en Nijingelsk *read* 'lêb' by. Yn it Mooringer Frysk moat it wurd ek bestien ha, sa't it konverzjetiidwurd *rüüdje* 'rülpsen (von Vieh)' (Sjölin e.o. 1988) sjen lit. Sjoch fierders Pokorny (1959, 873-874), dy't besibbe foarmen bybringt lykas Sweedsk (dial.) *rudda* 'lêb' en, wat fierder út 'e reek, Midperzysk *rōt* 'yngewant fan in ko'.

De Fryske foarmen moatte tebek gean op in Aldfrysk **rāda* (< Germaansk **raudōn*). It stamlûd /a:/ is yn it lette Aldwesterlauwerskfrysk ta /ɛ:/ ferhege. Dat dy /ɛ:/ net fertwjilûde is ta /Iə/ (lykas yn *read* < Aldfrysk *rād*) kin komme, om't it wurd folksetymologysk al yn ferbân brocht waard mei *rêd* 'tsjil'.

2. Nijwesterlauwerskfrysk hoaië 'heine en fiere'

Nijwesterlauwerskfrysk *hoaië* komt as inkeld wurd allinnich foar yn 'e idiomatyske ferbining *immen hoaië en troaië* 'besykje om it immen nei 't sin te

meitsjen, immen op ‘e lije side oankrûpe’. Fierders oppenearret it him yn ‘e skiedber gearsette tiidwurden *fuorthoaie* ‘sa goed as oft it kin trochgean’, *oanhoae* (yn: *mei immen/eat oanhoae* ‘mei immen/eat oanpiele’) en *omhoae* (yn: *mei immen omhoae* ‘besykje om it immen nei’t sin te meitsjen; mei immen húsmanje’). WFT (Dl. 9, s.v. *hoae*) wol it ferbine mei Ingelsk *hug*, dêr’t it lykwols fonologysk en semantysk ûnmooglik mei gear te bringen is. Folle oannimliker is in ôflieding út Aldfrysk *hovia* ‘herbergje, ûnderbringe’ (ferl. Midnederlânsk *hoven* ‘hof hâlde; herbergje’), in tiidwurd dat ôflaat is fan Aldfrysk *hof* ‘hôf’. De ûntjouwing fan *-ovia* nei *-oae* fynt men ek yn gefallen lykas Aldfrysk *skawia*, *skowia*, *skoaia* > Nijwesterlauwerskfrisk *skouje*, *skôgje*, (lek)*skoaie*, Aldfrysk **thravia*, *tro(u)via* > Gysbert Japicx *troaye*, Aldfrysk *stavia*, *sto(u)wia*, *stoia*, ferl. Gysbert Japicx *boekstoayinge* (sjuch Hoekstra 1993, 38).

3. Nijwesterlauwerskfrisk mâlbeare ‘misbaar meitsje’

It tiidwurd *mâlbeare* sit sa yn ‘t earste oankommen etymologysk net folle byt oan: it liket in gearkeppeling fan it bywurd *mâl* en it tiidwurd *beare*. Yn Hoekstra (1998, 58) is it ek mank de gearkeppelingen opnommen. Wat jin lykwols wat erchtinkend makket is de klam fan it wurd. Yn tsjinstelling ta oare bywurd-tiidwurd-gearkeppelingen (*fierljeppe*, *domprate*, *kâldgnize*) hat *mâlbeare* de klam net op it bywurd, mar op it tiidwurd. Dy klam soe men ferklearje kinne, at men *mâlbeare* beskôget as in folksetymologyske omfoarming fan in tiidwurd **misbeare*, dat yn it Frysk net oerlevere is, mar dat him yn it Mid- en âlder Nijhollânsk oppenearret as *misbaren*. Wylst by tiidwurdlike ôfliedingen mei it foarheaksel *mis-* de klam op it tiidwurd falt, falt dy by haadwurdlike ôfliedingen op it foarheaksel (bgl. *misset*, *mismiel*, *miskleur*). It Hollânske haadwurd *misbaar*, dat de klam op *-baar* hat, moat dêrom troch konverzje fan it tiidwurd *misbaren* ôflaat wêze.

4. Nijwesterlauwerskfrisk wrigge, wriggert, wrikkert ‘kweageast, duvel’

Nijwesterlauwerskfrisk *wrigge* ‘kweageast, duvel’ is foar ‘t earst oerlevere by Gysbert Japicx yn ‘e bekende rigel: *De wrâd in wrigge fen natuwre / ... Forwrâd’t, forwrigget jiette’ elcke’ oere* (Brouwer e.o. 1966², 45, r. 2-4). It wurd ferskynt gauris yn fêste ferbining mei it eigenskipswurd *wyld*, bygelyks yn ‘e útdrukking *Alle lock iz him fenne Wijlde wrigge to finster ijn wijd* (P.C. Scheltema, ‘Twaalf duizend Vriesche spreekwoorden, gezegden, anecdoten en Geschiedenissen’ (hs. PB, a. 1835)). It leit yn ‘e earste opslach

yn ‘e reden om *wrigge* te ferbinen mei it tiidwurd *wrigje* en dat hawwe de measte ûndersikers ek dien, ferl. Epkema (1824) en Folkertsma (1946). De lêste skriuwt (s. 66): “It wurd *wrigge* yn rigel 1 [de niis oanhelle rigel by Gysbert Japicx, JH] hinget fan ôfkomst nei alle wierskyn gear mei *wrigje*, *forwrigje*, *wrikke*, *wrikje*. Dêrneffens betsjut it in minske, in wêzen, in macht dy’t (dat) alles fan syn plak wrigget, út syn sté set e.f.”

Hoewol’t it wurd *wrigge* sûnder mis folksetymologysk fan *wrigje* beynfloede is, is it de fraach oft it dêr ek fan ôflaat is. Ferlykbere nomina agentis by dat tiidwurd binne yn ‘e oanbuorjende talen net te finen. It is ferliedlik en bring Frysk *wrigge* gear mei Nijingelsk *wretch* ‘stakker; beroerdeling’, Aldingelsk *wrecca* ‘flechtling; ûngelokkige’ en Nijheechdútsk *Recke* ‘kriegestrider; held’, Aldheechdútsk *wreckeo*, *recko* ‘banneling, ferdreaune’. It Germaanske **wrakjan-*, dêr’t dy foarmen op tebekgeane, is in nomen patientis fan it tiidwurd **wrek-* ‘ferfolgje, ferdriuwe, ferbanne, wrekke’. It is yn it fulgêr latyn oernommen as **waracionem* en sa ek it útgongspunt wurden foar Frânsk *garçon* ‘jonge’ (ferl. Kluge 1975, s.v. *Recke*).

De negative betsjuttingsûntjouwing fan it Fryske *wrigge* is te ferlykjen mei dy yn it Ingelsk. It wurd soe fan ‘banneling’ oer ‘ûngelokkige’ en ‘ûngelok, beroerdeling’ de betsjutting ‘kweageast, duvel’ krige ha. De betsjuttingen ‘skrikbyld’ en ‘sterke kjiirrel’ dy’t de wurdboeken jouwe, binne sûnder mis sekondêr. De lêste betsjutting is oars basearre op ferlikingen lykas *Hy arbeitdet as in wrigge* en *in sterke wrigge fan in kearel*, dêr’t men al sa goed fan in oerdrachtlik brûkt ‘duvel’ útgean kin.

Wat de formele kant oanbelanget, soe men útgean moatte fan in Aldfrysk **wrekka*. Ferlykje foar de oergong *e > i* foar felaren *hekke/hikke*, *ek/fik*, *fekke/fikke*; *brêge/brigge*, *rêch/rich*. Foarmen mei *e* binne net oerlevere. Dat kin tafallich wêze, mar it soe ek komme kinne, om’t it wurd betiid assosjearre wurden is mei it tiidwurd *wrikje*, *wriggelje*, *wrikke*. De assosjaasje mei dat tiidwurd soe men ek tebaat nimme kinne om de problematyske *g* foar *k* yn *wrigge* te ferklearjen. Ferlykje foar de útwreide foarmen *wrikkert* en *wriggert*, mei it efterheaksel *-ert*, dûbelfoarmen lykas *fikke/fikkert* en *hippe/hippert*. Yn *wrikkert* stiket moolk de oarspronklike foarm mei *k*, **wrikke*. Stiket yn ‘e manljusnamme *Writser(t)* (ferl. Winkler (1898, 451) in foarm mei palatalisearre en assibilearre *k*, ferlykber mei Ingelsk *wretch*? Dat it wurd as eigennamme brûkt wurde koe, litte midlatynsk *Waracio* (9de ieu) en Aldheechdútsk *Recko* sjen (ferl. Kluge 1975, s.v. *Recke*).

5. *Nijwesterlauwersk Frysk foar(h)aad 'foareker, weindeker'*

Nijwesterlauwersk Frysk *foarhaad* foar in eker dy't dwers op 'e oare ekers stiet en dêr't men de ploege (en oare reauwen) keare kin, liket yn it earste oankommen in gearsetting fan it ferhâldingswurd *foar* en it haadwurd *haad*. It wurd wurdt lykwols gauris útsprutsen as [fwara:t], sûnder *h*. Yn it neikommende sitaat fan Waling Dykstra (Iduna 1853, 152) wurdt it ek sûnder *h* skreaun: *Naut fir fon disse mûnle ôf leith en stik lōnd, der in da foar-aed en gouden klokje bidubba leith*. No is it weifallen fan in *h* yn semantysk min ofte mear ûntrochsichtige gearsettingen net ûngewoan; *bûthús* wurdt ek wol as [butys] útsprutsen. Mar it kin ek wêze dat de *h* yn *foarhaad* sekondêr is en basearre op in folksetymologyske werynterpretaasje fan it wurd. Wat dêr op wize kinne soe, is it Fering-Öömrang wurd *föörias*, dat ek 'foarhaad' betsjut. Dat wurd is ûntstien út in Aldfrysk **forerd*, Aldingelsk *forierð*, Midleechdútsk *vōrart* (sj. Århammar 1968, 68). It twadde part fan 'e gearsetting betsjut 'ploege lân' (ferl. Aldfrysk *era* 'ploegje'; *rāfer(e)d* 'ûnrjuchtlik ploegjen'). It Westerlauwersk Frysk *foar(h)aad* kin ek op dy foarm tebekgean. Foar *r* wurdt *e wol* gauris ta *a* (ferl. *kar* < *kere*, *swarre* < *swera*) en *a* kin foar *rd* rutsen wurde yn it Frysk (ferl. *waard* < *ward*, *aad* < *aard* < *arde*, *swaard* nj. *swarde*). Ferlykje ta beslút it lidwurd yn it sitaat fan Waling Dykstra, *de* ynstee fan *it* (dat men by *-haad* ferwachtsje soe); Aldfrysk *-erd* is foar't neist in froulik (of manlik) wurd lykas Midleechdútsk *ārt* 'ploegjen; boulân'.

6. *Nijwesterlauwersk Frysk papsûger 'kamperfoelje, Lonicera periclymenum L.'*

De namme *papsûger* foar 'kamperfoelje', dy't Franke & Van der Ploeg (1984, 113-114) foar in part fan 'e Wâlden opjouwe, sil hjoeddedei folksetymologysk wol mei *pap* 'brij' assosjearre wurde. Mar de fariant *tate-*, *taatsûger* (ek *tateblom*) suggerearret, dat men foar de oarspronklike betsjutting in oare kant út sykje moat. It earste lid fan it gearsette wurd kin gearbrocht wurde mei Noardfryske wurden lykas Mooring *pååpe* 'tit, spien; memmeboarst' en Wiedingharderfrysk *paap* 'tate; memmeboarst'. *Pap-* yn *papsûger* is dus in oar wurd foar *tate*. Ferlykje dêrta ek noch de neikommende oanhaal yn it dialekt fan Oark (de Vries 1992, 108): *Ei je 't keend nog an de bōrst? Ja, 't krigt elke dag nog een pappetjen. 't Is een pappelūrker*.

7. Nijwesterlauwerskfrysk dûm ‘poerrazen, breinroer’

It wâldwurd *dûm* soe men yn it earste oankommen opfetsje kinne as in njonkenfoarm fan *dom*; de Wâldsers sizze ommers ek *krûm* foar *krom*, *tûme* foar *tomme*, ensfh. Mar ‘dom’ is yn it Wâldfrysk ek *dom*, en mei rjucht, want it stamlûd giet tebek op in Aldfryske koarte *u*, dy’t yn it Nijfrysk oeral ta *o* wurd. Yn ‘e pearen mei *u/o*-wiksel is it stamlûd oarspronklik in lange *u*. Nei alle gedachten is *dûm* yn it Wâldfrysk in lienwurd út it Leechdútsk. It is troch it ferwikseljen fan ‘e nasale bylûden *n* en *m* ûntstien út *dûn* (ek *dún*) ‘dronken’, dat yn it Frysk allinnich oan ‘e grins mei Grinslân foarkomt (ferl. WFT 4, s.v. *dûn* I) en dat fan Leechdútsk *doen* ‘dronken’ komt. Dat *dûn* ta *dûm* wurden is yn it Wâldfrysk hinget grif gear mei it feit dat de sekwinsje *-ûn* dêr net foarkomt (Klaaifrysk *hûn*, *ûn-*, Waldfrysk *hoon*, *on-*), *-ûm* dêrfoaroer wol (ferl. *krûm*, *rûm*, ensfh.). Fan ‘dronken’ nei ‘poerrazen’ is it mar in lytse stap.

8. Nijwesterlauwerskfrysk kening, keuning, koaning ‘rex’

Men fynt yn ‘e literatuer bytiden de suggestje dat Westerlauwerskfrysk *kening* de lûdwettige ûntjouwing wêze soe fan Aldfrysk *kening*, *kining* (beide mei in koart lûd), wylst *koaning* (al Aldwesterlauwersfrysk *koning*) en *keuning* út it Midhollânsk en/of it Midleechdútsk liend binne (Bremmer 1996, 12-13). De rekking fan koarte *e* yn iepen wurdlied dy’t men dêrta oannimme moatte soe, bestiet lykwols net yn it Frysk; koarte *e* yn iepen wurdlied bliuwt *e* (of wurdt foar *n* ta *i*): Aldfrysk *wenia* is bygelyks Nijfrysk *wenje* (of *winje*). De hjoeddeiske Westerlauwerskfryske standertfoarm *kening* is sûnder mis troch ûntrûning fan *eu* út *keuning* ûntstien (ferl. *lening* nj. *leuning* en it ‘Erbwort’ *lining*). De foarm *kening* hat yn ‘e 20ste ieu de guit krige yn it Standertfrysk (faaks mei troch Douwe Kalma syn keningsdrama’s).

9. Nijwesterlauwerskfrysk klyster ‘Turdus’

Werom hyt de fûgel dy’t yn it Klaaifrysk *lyster* neamd wurdt, yn it Wâldfrysk *klyster*, mei in *k-* oan it begjin? De foarmen yn oaren talen, bgl. Hollânsk *lijster* en Aldheechdútsk *listara*, wize op gjin inkelde wize op in begjin-*k*. De oplossing foar it riedsel is faaks yndirekt te finen by Lerchner (1965, 146), dy’t by it (Hollânske) lemma *kliester*, *klister* ‘bol van planten, bijbol, bloembol, knol, tros’ ek de Fryske fûgelnamme *klyster* en de *klysterbei* ‘koetsebei’ neamt en derby sûnder neier besprek opmerkt

‘vielleicht dem Niederländischen entlehnt’. Lit ús ris it neikommende oannimme: njonken de fûgelnamme *lyster* bestie yn it Frysk foar de strûk dêr’t dy fûgel wol gauris te finen is it wurd *klysterbei*, der’t *klyster* ‘strús’ betsjutte (sj. dêrfoar fierders Lerchner). Om’t *klysterbei* licht opfette wurde koe as in beibeam der’t *lysters* ta sitte, waard de *k* fan *klyster-* op de fûgelnamme oerdroegen. Oarsom koe it beamke nei de fûgel ek *lysterbei* neamd wurde. In probleem foar sa’n ferklearring is lykwols dat it wurd *klyster* foarkomt yn in gebiet der’t it gewoane wurd foar de strûk hjoeddedei *koetsebei*, *kwitsebei* is (ferl. Franke & van der Ploeg 1984, 61-62).

10. *Nijwesterlauwerskfrisk snyl, snile ‘blêd fan wetterplanten’*

Nijwesterlauwersk *snyl*, *snile* ‘lang, smel blêd fan ûnderskate wetterplanten’ sil wol troch it weifallen fan *th* (*d*) tusken fokalen en deroanfolgjende kontraksje ûntstien wêze út **snithele*, in ôflieding fan it tiidwurd *snītha* ‘snije’. De blêden binne dus neamd nei har skerpe, snijende rânen. Te ferlykjen is it Ingelske dialektwurd *sniddle* ‘Var. species of sedge, rushes, or long coarse grass growing in marshy places’ (ferl. Wright 1904, s.v. *sniddle*).

11. *Nijwesterlauwerskfrisk honke, nonke ‘pop, skat, leave’*

De foar ‘t neist ferâldere flaaianamme *honke* ‘pop, skat, leave’, foar lytse bern en famkes, fynt men bygelyks yn ‘e neikommende oanhaal út ‘De Jounpraters to Stoppelgea’ fan Auke Boonemmer (1855, 22): *It kritende bern siucht se nou meilyich oan en seit: Nou noukes, hwet skeelt deroan, min honke?* It giet by dit wurd sûnder mis om it âlde ferlytsingswurd fan Aldwesterlauwerskfrisk *hond* ‘hûn’. It grûnwurd waard troch felarisearring fan *o* ta */ou/* foar *n* ta Wâldfrisk *hoon* of mei ferkoarting fan */ou/* ta */u/* ta Klaaifrysk *hûn* en koe respektiflik de nije ferlytsingswurden *hontsje* en *hûntsje* njonken him krije. It âlde ferlytsingswurd **hondika*, **hond(e)ke* waard lykwols ta *honke* en koe, om’t it yn syn spesjaal gebrûk as flaaianamme net mear mei it grûnwurd assosjearre waard, syn libben noch in moai skoft rekke. Dat it ferlytsingswurd ‘hûntsje’ as flaaianamme brûkt wurde koe, docht ek bliken oan it tredde betsjuttingsskift fan it lemma *hûn* yn it WFT ‘(vleiwoord, alleen in dim.:) hondje, liefje’, dêr’t it neikommende sitaat by jûn wurdt: *Myn læef / myn Bout / myn Hontje / wat ben ik blied* (Boosk (10) [ca. 1807]).

De flaaianamme *honke* hie in njonkenfoarm *nonke*. Dy ferskynt begelyks by Eeltsje Halbertsma yn ‘Leed in wille’ (1854, 90): *Dær nonke! sei er*,

knypte hjar yn de hân, in threau er ien gouden rider yn. Nonke is út honke ûntstien yn 'e faak foarkommende ferbining myn honke. Yn dy fêste ferbining foel de h wei (ferl. holl. meneer < mijn heer) en de einichste n fan it besitlik foarnamwurd waard yn 'e anlaut fan it haadwurd lutsen. In selde metanalytyske n kin men bygelyks ek obstrewearje yn it Flaamske en Brabânske wurd nonkel 'omke' út Frânsk mon oncle (ferl. Weijnen 2003, s.v. nonkel).

12. Nijwesterlauwerskfrysk (lân)geanne '(lân)freugde' (jitrīs)

Buma (1959) hat *geanne* yn Nijwesterlauwerskfrysk *lângeanne* (ferl. Gysbert Japicx yn 'Friessche Tjerne' (Brouwer e.o. 1966², 6, r. 35): *laan-gæne*), nei myn betinken mei rjocht, yn ferbân brocht mei afr. *game/gome* 'wille' (Ingelsk *game*). Hy giet der lykwols fan út dat it ferbân tusken de Nij- en de Aldfryske foarm yndirekt is: Hy nimt njonken Aldfrysk *game* 'wille' in tiidwurd **gama* 'wille ha, jin fermeitsje' oan, der't in ôflieding **gamene* fan foarme waard; út dat **gamene* wol er fia **gamne*, **ganne* en *gāne* it Nijwesterlauwerskfryske *geanne* ôfliede.

Buma syn etymology is omslachtich, moat net-oerlevere ôfliedingen (**gama*, **gamene*) oannimme en doocht boppedat lûdwettich net (rekking fan in koarte *a* foar ûntdûbele geminaat smyt yn it Frysk altyd lange *a* op, nea *ea*, ferl. Nijwesterlauwerskfrysk *laam* < Aldwesterlauwerskfrysk *lamm*). Ik soe der dêrom op út wolle dat Nijwesterlauwerskfrysk *geanne* oer **gāne* (troch rekking yn iepen wurdlid út **gane*) streekrjucht op Aldfrysk *game* tebekgiet. De ienichste fraach dy't der dan oerbliuwt, is wêrom't de *m* ûnderweis ta *n* wurden is? It hat alle eigenskip dat *geanne* syn *n* fan *lân*-skipe hat, it earste lid fan 'e gearsetting *lângeanne*, dêr't it wurd yn it Frysk benammen yn foarkomt. Dat de beide parten fan 'e gearsetting inoar beynfloede ha, docht ek bliken oan 'e fynplakken fan it kompositum yn 'e Burmania-sprekwurden (van der Kuip 2003, 458-459): A 666 *laane gaene*, B 666 *Lanlijcke gæne*, B 544 *Ja laanlijckene gæne*. De einichste *-e* fan it earste lid yn *laane gaene* is sûnder mis oan 'e ynfloed fan it twadde ta te skriuwen, lykas faaks de útgong *-ne* op it eigenskipswurd yn *laanlijckene gæne*.

13. Nijwesterlauwerskfrysk dalje, deilis, deilje 'slach; slachs; slaan' (jitrīs)

Nijwesterlauwersk *dalje* (ek *daalje*, *dailje*) yn 'e útdrukking *dêr komt dalje op* 'der komt wat (negatyfs) efteroan' is nei alle gedachten it haadwurd by in

tiidwurd dat korrespondearret mei Eastfrysk *daljen, doljen* ‘houwe, slaan’, Hollansk *daljen, dalijen, dalgen* ‘triuwkje?’ (etymology ûnbekend). Dat, *dalje* betsjut einliks ‘slach’ of faaks ‘slaan’ en de útdrukking *der komt dalje op* is sadwaande te ferlykjen mei útdrukkingen lykas *dêr komt in slach op* en *dêr komt in klap op*. Dy etymology fan *dalje* is ymplisyt al te finen by Boekenooogen (1897, 130-131), dy’t it Westfryske *dalje* yn *er komt dalje* ‘der komt min waar (rein, snie)’ en *dalje krijgen* ‘in wân bruien krije’ mei Westerlauwerskfrisk *dalje, dailje* en mei Eastfrysk *daljen, doljen* ferbynt.

It wurd *deilis* yn ‘e utdrukking *deilis wêze* ‘spul hawwe, yn tsjûkwaar wêze’ is moolk út *dalje* + -s ûntstien en soe dan in eksakte wjergader yn *slachs wêze* (holl. *slaags zijn*) hawwe. It hypotetyske **daljes* is ta *deilis* wurden troch omkearing fan it proses fan metatesis dat bygelyks *flalje* út *fleiel* en *raljes* út [rails] (ing. *rails* mei staveringsútspraak) ûntstean litten hat. ‘Tautologyske’ útdrukkingen lykas *fjurslachs deilis wêze* of *slaande deilis wêze* moatte har dan ûntjun ha, doe’t *deilis* net mear as ‘slachs’ begrepen waard.

It tiidwurd *deilje* ‘tsiere’, dat foarkomt yn ‘e ferbining *slaan en deilje* en yn ‘e útdrukking *deilje as hûnen en katten*, is sûnder mis de Nijwesterlauwerskfriske wjergader fan Eastfrysk *daljen, doljen*, Holl. *daljen*, yn it stamlûd en de betsjutting faaks beynfloede fan *deilis*.

De boppesteande etymology fan *deilis* liket my frijwat oannimliker ta as eardere útstellen, dy’t it wurd út sokssawat as *deilleas* (mei *deil-* as oars nea oerlevere njonkenfoarm fan *diel*) ôfliede wolle (sj. Hoekema (1984) foar in oersjuch en besprek).

14. Nijwesterlauwerskfrisk freed ‘*dies Veneris*’ (*jitrīs*)

Van Helten (1894, 390) is fan betinken dat it stamlûd fan Nijwesterlauwerskfrisk *freed* (Aldwesterlauwerskfrisk *friadei, friadi, friedei, fridei, frede, fryeed, freed*) net lûdwettich wêze kin, mar ûntstien is troch folksetymologyske analogy nei Aldfrysk *frethe* (Aldwesterlauwerskfrisk *frede, freed* ‘frede’, in Hollânsk lienwurd njonken it eigene wurd *ferd*). Hy sjocht dêryn in “Anspielung an den Frieden, die Versöhnung mit Gott, welche durch Christi an einem Freitag erlittenen Tod erfolgte”. Lettere ûndersikers ha syn ferklearring sûnder folle kommintaar oernommen (Gosses 1928, 87, Spenter 1968, 188, Miedema 1971, 45). Siebs (1901, 1258) tinkt by de *e*-foarmen ek oan ‘folksetymologyske Umbildungen’, mar betwiflet op grûn fan Aldwesterlauwerskfrisk *ferd* oft ‘frede’ it útgongspunt west hat.

Nei myn betinken is der gjin inkelde reden om de *ee* yn *freed* as in lienlûd to beskôgjen en folksetymology oan to nimmen. Yn it grûnwûrd Aldfrysk *frīadei* hat nei alle gedachten in klamferskowing plakfun dy't ta *friādei* late (ferl. foar in selde klamferskowing Nijwesterlauwerskfrysk *l(j)ea* < **liā* < **lī(th)a* < **litha*, meartal fan *lith* 'lid'). It opgeande twjilûd *iā* hat yn 'e Fryske dialekten in tige komplisearre en alsidige ûntjouwing hân, sa't Århammar (1969) yngeand beskreaun hat (sj. foar de ûntjouwing fan *iā* yn it Westerlauwerskfrysk, ek Hoekstra 2001, 728). It twadde stik fan it twjilûd koe ûnder ynfloed fan it earste stik hyltyd fierder ferhege wurde. Sa is *friādei* oer *friēdei* to *friēdei* wurden (ferl. Aldwesterlauwerskfrysk *biē-da* nj. *biāda* 'biede', ensfh.) en dat is mei absorpsje fan *j* nei *r* en mei de reduksje fan *-dei*, dy't men ek yn *snein* (Aldfrysk *sunnandei*) obstrewearje kin, oer *frēde* to *freed* wurden. Dat de lange *e* net fertwjilûde is to *ie*, komt fan 'e einichste *-d*. Foar *-d* is in lange *e* wol gauris bewarre bleaun (bgl. *reed*, *breed*, *leed*, *need*). Presiis deselde ûntjouwing as by *freed* moat oannommen wurde foar Nijwesterlauwerskfrysk *dreech*, Sealtersk *drjooch*, Fering-Öömrang *drech*, dat fia **driēch* op **drīach* tebekgiet (sj. Boersma 1944, Löfstedt 1967, 44-45).

Fach Friesische Philologie
Christian-Albrechts-Universität
Kiel

LITERATUER

- Århammar, Nils (1968) 'Die Herkunft des Inselnordfriesischen im Lichte der Wortgeographie', in: *Philologia Frisica anno 1966*. Grins, 49-76.
- Århammar, Nils (1969) 'Die friesischen Wörter für 'Rad' ('Wheel)', yn: Karl Hyldgaard and Steffen Steffensen (eds.), *Kopenhagener germanistische Studien*. Bd. 1. Kopenhagen, 35-84.
- Boekenoogen, G.J. (1897) *De Zaaansche volkstaal. Bijdrage tot de kennis van den woordenschat in Noord-Holland*. Sijthoff, Leiden.
- Boersma, J.S.H. (1944), 'De oarsprong en de betsjutting fen in stikmennich Fryske wirden' [I. *Diggelfjoer*; II. *Dreech*], *It Beaken* 6, 2-4.
- Bremmer, Rolf H. Jr (1996) 'Old Frisian Dialectology and the Position of the 'Ommelanden'', in: Adeline Petersen & Hans Frede Nielsen (útj.), *A Frisian and Germanic Miscellany*, Published in Honour of Nils Århammar on his Sixty-Fifth Birthday, 7 August 1996. NOWELE Vol. 28/29. Odense University Press, Odense/Nordfriisk Instituut, Bredstedt, 1-18.
- Brouwer, J.H., J. Haantjes & P. Sipma (bes.) (1966²) *Gysbert Japicx Wurken*. Osinga, Boalsert.
- Buma, Wybren J. (1959) 'Wurdsneuperijen: 15. *Lângeanne*', *Us Wurk* 8, 20-22.
- Epkema, E. (1824) *Woordenboek op de gedichten en verdere geschriften van Gijsbert Japicx*. Proost, Leeuwarden.
- Folkertsma, Eeltsje Boates (1946) *De Christen Gysbert Japiks*. Snits.
- Franke, D. & D.T.E. van der Ploeg (1984) *Plantenammen yn Fryslân*. Fryske Akademy, Ljouwert.
- Gosses, G. (1928) *De Friesche oorkonden uit het archief van het St. Anthony-Gasthuis te Leeuwarden I. Een bijdrage tot de kennis der historische grammatika van het Westfriesch*. Osinga, Bolsward.
- Helten, W.L. van (1894), 'Zur Lexicologie and Grammatik des Altwestfriesischen', *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache and Literatur* 19, 345-440; 560.
- Hoekema, Teake B. (1984) 'Deilis', *Us Wurk* 33, 41-42.
- Hoekstra, Jarich (1993) 'IG-tiidwurden en G-tiidwurden', *Us Wurk* 42, 1-68.
- Hoekstra, Jarich (1998) *Fryske wurdfoarming*. Fryske Akademy, Ljouwert.

- Hoekstra, Jarich (2001), 'An outline history of West Frisian', in: Horst Haider Munske et al., *Handbuch des Friesischen/Handbook of Frisian Studies*. Niemeyer, Tübingen, 722-734.
- Holthausen, F. (1938-1939) 'Besprek fan: Nordfriesische Beiträge aus dem Nachlass Hermann Möllers', *It Beaken* 1, 84-86.
- Jørgensen, Peter (1938) *Nordfriesische Beiträge aus dem Nachlass Hermann Möllers*. Levin & Munksgaard, København.
- Kluge, Friedrich (1975²¹) *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. De Gruyter, Berlin/New York.
- Kuip, Frits van der (2003) *De Burmania-sprekwurden. Santjinde-ieske Fryske sprekwurden ferklearre en yn harren tiid besjoen*. Fryske Akademy, Ljouwert.
- Laan, K. ter (1952²) *Nieuw Groninger Woordenboek*. Noordhoff, Groningen.
- Lerchner, Gotthard (1965) *Studien zum nordwestgermanischen Wortschatz. Ein Beitrag zu den Fragen um Aufbau und Gliederung des Germanischen*. Niemeyer, Halle.
- Löfstedt, Ernst (1963-1969) 'Beiträge zur nordseegermanischen und nordseegermanisch-nordischen Lexikographie', *Niederdeutsche Mitteilungen* 19/21 (1963/65), 281-345; 22 (1966), 39-64; 23 (1967), 11-61; 25 (1969), 25-39.
- Mechl. = Lor. Fr. Mecklenburg, *Amrumer Wörterbuch* (1854). Bearbeitet and herausgegeben von Reinhard Jannen. [Bausteine zur Nordfriesischen Wortkunde 1] Nordfriesische Wörterbuchstelle der Christian-Albrechts-Universität zu Kiel, Kiel 1991.
- Miedema, H.T.J. (1971) 'De Friese namen voor de dagen van de week', *Naamkunde* 3, 36-49.
- Pokorny, J. (1959) *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*. Francke, Bern/München.
- Siebs, Theodor (1901), 'Geschichte der friesischen Sprache', yn: *Grundriss der germanischen Philologie*, Hg. Hermann Paul, 2. Aufl., Trübner, Strassburg, Bd I, 1152-1464.
- Sjölin, Bo e.o. (1988) *Frasch Uurdebok. Wörterbuch der Mooringer Mundart*. Wachholtz, Neumünster.
- Spenter, Arne (1968) *Der Vokalismus der akzentuierten Silben in der Schiermonnikooger Mundart*. Munksgaard, Kopenhagen.
- Vries, Tromp de (1992) *Leven en Taal van het eiland Urk*. IJsselakademie, Kampen.

- Weijnen A.A. (2003) *Etymologisch dialectwoordenboek*. Sdu-Uitgevers, Den Haag.
- WFT = *Wurdboek fan 'e Fryske Taal/Woordenboek der Friese Taal*. Fryske Akademy, Ljouwert (1984-).
- Winkler, Johan (1898) *Friesche Naamlijst (Onomasticon Frisicum)*. Meijer & Schaafsma, Leeuwarden.
- Wright, Joseph (1904) *The English Dialect Dictionary*. Vol. V. R-S. Frowde, London/Putnam's sons, New York.

Westerlauwerskfrisk etymologysk griemmank (II)

Jarich Hoekstra

Summary

In this article first or revised etymologies are proposed for the following Modern West Frisian words: trûdsje, trútsje ‘house cricket’, eameltsje, ealtsjes ‘poor, needy, scanty’, mûtel ‘plump’, gait ‘motion’, slonger ‘purulent discharge’, firtse, firtser ‘to load hay with a pitchfork; person loading hay with a pitchfork’, gâde, gadsje ‘merling, whitening’, frak ‘lascivious; rank’, hollewaai(er) ‘pompous person’, trobbelje ‘to jump with both feet next to each other; to trot’.

15. Nijwesterlauwerskfrisk trûdsje, trútsje ‘gryllus domesticus’

Foar de gryllus domesticus bestiet yn it Frysk njonken *imerke* en *bakkers-yntsje* de nijsgjirrige beneaming *trútsje* (Boersma 1981, 10). Fr. W. (1911) wol ha dat *imerke* benammen yn ‘e ‘zandstr.’ foarkomt, wylst *trútsje* yn ‘Makkum en hier en daar elders (kleistr.)’ hiem is. Waling Dykstra jout yn ‘Winterjounen by Gealeboer’ (1851, 131) ek noch de njonkenfoarm *trûdsje*: *Bakkers-yntsjes ... ek wol trûdsjes of imerkes neamd*. De wurden *imerke* en *bakkers-yntsje* moatte sûnder mis gearbrocht wurde mei Leechdútsk *Heemke*, *Backerheemke(n)*, Hollânsk *heimpje* en Nijheechdútsk *Heimchen* (sjuch foar it komôf fan dat wurd fierders de etymologyske wurdboeken). It wurd *trûdsje*, *trútsje* is frijwat lestiger te bringen. In wurd dat der moolk formeel mei gear te bringen is, is it Nijheechdútske *Drude* ‘tsjoenster’, op plakken ek ‘spoek, dat nachtmerjes bewurkmasteret’, Let Midheechdútsk *trut(e)* (ferl. Kluge/Seebold 2002). Dat wurd is faaks in ablautfoarm fan it tiidwurd *treten* ‘trêdzje’ (ferl. ek ablaatsjend Goatysk *trudan* en Aldnoarsk *troða* ‘trêdzje’). Nijheechdútsk *Drude* soe yn it hjoeddeiske Frysk **trûd(e)*, **trúd(e)* wêze moatte, dat dêr soe *trûdsje*, *trútsje* (feitliks *trúdsje*) it ferlyt-singswurd fan wêze kinne. It moat dan as in ablautfoarm by Aldfrysk *treda* ‘trêdzje, stappe’ beskôge wurde en soe safolle as ‘stapperke, hipperke’ betsjutte. It hippen of lange trêden dwaan is by dit bistke fansels in beneamingsmotyf dat tige yn ‘e reden leit. Men fynt it fierders net allinnich yn

Nijwesterlauwerskfrisk *gershipper*, *-wipper*, *heawipper* foar de gryllus campestris, it fjildimerke, mar ek yn it Noardfryske (Öömrang) *staabk* ‘gryllus domesticus’ út **stap-ika* ‘stapperke’, Hollânsk (ferâldere en dialektysk) *stapel* ‘imerke; sprinkhoanne’, Aldingelsk *gærstapa* ‘sprinkhoanne’ (ferl. Hofmann 1961, 170).

16. Nijwesterlauwerskfrisk eameltsjes, ealtsjes ‘krap, skraal’

It ferlytse bywurd *eameltsjes* ‘krap, skraal; lichtsjes; sêftkes’ yn it Frysk is ôflaat fan in net oerlevere eigenskipswurd **(h)eamel*, dat tebekgiet op in Aldfrysk **hamel* ‘skeind, gnobbe’. It eigenskipswurd is yn it Aldfrysk net oerlevere, mar it stiket yn it tiidwurd *hamelia* ‘skeine’. Wjergaders binne Aldheechdútsk *hamal* ‘skeind, gnobbe’, Grinslânsk *(h)oamel* ‘hean, meager’, Drintsk *hamel* ‘meager, skraal, miterich’. It Drintsk hat ek it ferlytse bywurd *haemelties* yn bygelyks ‘*Dat kiend löp der haemelties bij schamel, armoedig*’ (Kocks 1996, s.v. *hamel*).

Der bliuwe al noch twa fragen oer: Wêrom is de *h* oan it begjin fan it wurd weiwurden en hoe is de koarte foarm *ealtsjes* ûntstien? Dat in *h* weiwurdt is op himsels neat besûnders, ferlykje Fokkema (1952, 15-20). It is allinnich in bytsje opfallend dat er nea ris opdûkt. Der bestiet lykwols ek in wurd *heamel* yn it Frysk, dat grif mei *eameltsjes* besibbe is en dat in fêste *h* hat. It bywurd *heamel* (WFT 8, s.v. *heamel*) betsjut ‘amper, kwealik’. Faaks dat tagelyk mei de betsjuttingsdifferinsjearring fan *(h)eamel(tsjes)* ek in formele differinsjearring plakfûn hat; dêrby soe de *h* dan fêst by it bywurd kommen wêze en soe de *h*-leaze foarm foar it eigenskipswurd risservearre wêze.

Hoe’t *eameltsjes* ta *ealtsjes* wurdt, is ek net ien twa trije dúdlik. In gearlûking fan *eameltsjes* ta *ealtsjes* is net botte wierskynlik. It komt foar dat ûnbeklamme útgongen skrast wurde (ferl. *hynke* < *hynderke*, *glydsbaan* < *glidersbaan*) en benammen foar it bywurdlike ferlytsingswurd bart soks wol gauris (ferl. *súnstjes* nj. *sunichjes*), mar dan hie men dan njonken *eameltsjes* feitliks **eamkes* ferwachte. Dat sa’n foarm net foarkomt, hoecht jin net te fernuverjen; dúdlike foarbylden fan trunkaasje fan *-el* binne der net (faaks is *lepfol* foar *leppelfol* in foarbyld, mar dêr kin ek haplology yn ‘t spul wêze) en de efterheaksselfariant *-kes* komt allinnich yn in pear leksikalisearre foarmen foar (*efkes*, *sêftkes*) en is fierders ûnproduktyf. Is dan, om’t skrassen fan *-el* in ûngewinske foarm opsmiet, *-me-* ynpleats skrast? Of binne yn *eameltsjes/ealtsjes* twa ûngelikense wurden trochinoarmjukse?

17. Nijwesterlauwerskfrysk *mûtel* ‘*sêft en rûn*’

It Westerlauwerskfryske *mûtel*, dat yn it Hollânsk mei ‘mollig, poezelig’ oerset wurdt en dat meast foar froulju en lytse poppen brûkt wurdt, moat tebekgean op in âldere foarm **mûkel*. Dat docht kleare bliken oan ‘e Westfryske wjergader *meukel*, dy’t njonken ‘mûtel’, lykas yn it Westerlauwerskfrysk, ek noch ‘bizich, útlitten’ en ‘blier’ betsjutte kin (ferl. Pannekeet 1984). It eigenskipswurd *mûtel* is mei in efterheaksel *-el* ôflaat fan in tiidwurd, dat noch stiket yn Westerlauwersk frysk *meuke*, *moke*, *mokerje* ‘sêft wurde (fan apels dy’t noch wat rypje moatte), gear wurde (fan fleis dat op it fjoer stiet te soarreljen)’. Dat tiidwurd sil lykwols fan komôf wol gjin eigen Frysk wurd wêze; it stamlûd *oleu* wiist op ûntliening út it Hollânsk of Leechdútsk. It tiidwurd is oars wer in ôflieding fan in eigenskipswurd. Ferlykje Hollânsk (dialektysk) *muik*, *meuk* ‘sêft, ryp’ en mei in oare ablauts-foarm ek Aldnoarsk *mjúkr* en Ingelsk *meek* ‘sêftsedich’.

De fraach wêrom’t de felare stimleaze ploffer (*k*) in dintalen ien (*t*) wurden is yn *mûtel*, is net mei wissichheid te beantwurdzjen (troch fernassimilaasje oan *l?* of om’t in *t* ‘mûtelder’ oanheart as in *k?*)

18. Nijwesterlauwerskfrysk *guit* ‘*gong; slach*’

It haadwurd *guit* komt yn it Westerlauwerskfrysk suver allinnich foar yn fêste útdrukkingen lykas *de guit krije/nimme* ‘op gong komme’ en *earne de guit fan hawwe* ‘earne slach fan hawwe’, dêr’t it safolle as ‘gong’ of ‘slach’ betsjut. In betsjutting ‘sprong’ hat it wurd yn ‘e neikommende oanhaal út S.M. van der Galiën, *Dêr’t it blanke wetter blinket* (1940, 71): *As it wyfke net hwet oanmakket ef foart wol, krijt it in byt yn ‘e stirt en den sjit it der mei in guit yn* (i.e. yn it nêst). In soad Fryske wurden mei *ui* binne lienwurden út it Hollânsk, mar yn it Hollânsk binne gjin direkte wjergaders te finen; it formele ekwivalint *guit* ‘gút, bysfeint’ komt net yn ‘e beneaming.

It WFT (dl. 8, s.v. *guit*) ferwiist foar it komôf fan *guit* mei in fraachteken nei it lemma *gaai II*, dat allinnich foarkomt yn ‘e útdrukking *de gaai krije/nimme* ‘op gong komme’. It kin yndie suver net tafallich wêze dat *guit* en *gaai* yn ‘e selde útdrukking brûkt wurde. Yn dat gefal moat lykwols ek noch in tredde lemma yn ‘t spul brocht wurde, te witten *goai*. Dat kin njonken njonken ‘smeet’ ek ‘slach’ en ‘gong’ betsjutte, ûnder oaren yn ‘e útdrukkingen *earne de goai fan hawwe* en *de goai (net) krije kinne*.

Foar de etymology fan *guit* kin men nei myn betinken it bêste útgean fan

goai en it tiidwurd dêr't it fan ôflaat is, *goaie*. *Goaie* is yn it Frysk sûnder mis in jong hollanisme foar *smite*. It komôf fan Hollânsk *gooien* is net alhiel dúdlik. It Midhollânske *gooien* betsjutte 'floeië, sie smite' en der wurdt dêrom ornaris oannommen dat it in ôflieding is fan 'e woartel dy't ek yn Hollânsk *gieten* 'jitte' ensfh. stiket.

It haadwurd *goai* hat yn it Frysk grif al wat âldere brieven. Njonken *goai* kin in (eigene of ûntliende) foarm *gui* stien ha (*ooi* > *oei* > *ui*). Ferlykje Frysk *loai* nj. *lui*, *buoi* nj. *bui* en *roalje* nj. *ruilje* (en ek: *poeier* nj. *puiër*, *joei* nj. *jui* en *droegje* nj. *druie*). De foarm *gui* is yndie oerlevere yn it Frysk, ferlykje it neikommende sitaat út Liuwe Brolsma, *Tjitte Winia* (1941, 85): *Ik moat dochts laitsje, ropt hja, det ik dy grouwe keardel sa'n trewinkel jown ha, det hy sa'n gui makke* (s. 85) en *Nea ynienen tofolle it roer omgoaije, den kriget it boat in fiersto greate gui* (s. 103). En fan 'e selde skriuwer út *Stoarm oer Fryslân* (1944, 133): *En Daem docht in sprong, sa't er faeks yet nea dien hat. Net dy kant út, dêr't de earm mei it swird driget, mar in machtige gui fensiden*. It wurd *gui* betsjut dêr dúdlikernôch 'fal, smiet; gisel, triuw; sprong' Nei alle gedachten itselde wurd, mar mei in aparte anorganyske *l*, is *guil*, dat Reinder Brolsma yn *Sa seach ik Fryslân* (1951, 115) brûkt: *Stiif, lykas by âlds mei de klomp op 'e optraap, en dan mei in guil jin it seal net ûntkomme te litten*. It betsjut dêr ek safolle as 'sprong'.

Deselde ûntjouwing ta *ui* sjucht men ek yn it Drintske *gui(e)* (nj. *geui(e)*) 'fluts, goat' en *guie (geuien)* 'flutse, gjalpe' (Kocks 1996, s.v. *gui I, guien*) en yn it Fering-Öömrang (Noardfrysk) *geu* 'fluts, speet' en *geu* 'flutse, spete' (FÖW, s.v. *goi, göi*)

It rilleyf selsume twjilûd *ui* waard yn it Frysk gauris troch oare lûden út it stee keard: *fluitsje* koe as *fleutsje* of as *floitsje* foar de hearen komme. In tredde mooglikheid fynt men yn Frysk *pei* 'foarperteal fan tsjerke' (dat nûvergenôch yn it WFT mist), Hollânsk *pui* < Midhollânsk *poye*, en *reiltsjer* nj. *ruiltsjer*, *roiltsjer* en *reultsjer*. In ûntjouwing fan *ui* nei *ei* hat nei alle gedachten ek by *gui* syn beslach krige. It is de foarm **gei* dy't foar 't neist ta *gaai* laat hat. Wêrom *gaai* en net **gei* is net dúdlik, faaks út affektive grûnen.

It WFT ûnderskaat ek in lemma *gaai I*, dat allinnch foarkomt yn 'e útdrukkingen *fan 'e gaai wêze* 'fan 'e slach wêze' en *bûten gaai* 'sûnder omtinken'. Der kin hast gjin mis op wêze dat it by *gaai I* en *gaai II* om ien en itselde wurd giet. De ferbining mei Hollânsk *gade(slaan)* dy't it WNT by *gaai I* freegjendewei leit, is net mear as in slach yn 'e loft; *gade* hie yn it Frysk ta **gea* wurden.

De foarm *guit*, ta beslút, moat ek fan *gui* ôflaat wêze troch it taheakjen fan in anorganyske *t*. De fraach, wêrom't krekt in *t* taheakke wurden is, kin ik spitigernôch net beantwurdzje. In ferlykber gefal soe (âlder) Hollânsk *wui(t)* 'hispele om skiemansjeren op te meitsjen' wêze kinne, mar dat bliuwt ûnwis, om't de etymology fan dat wurd net bekend is. It mienskiplike semantyske ilemint by alle foarmen dy't hjir besprutsen binne (*goai*, *gui*, *guil*, *gaai* en *guit*), is dat fan 'e flugge beweging (fluts, smet, gisel, sprong, slach, gong).

19. Nijwesterlauwerskfrysk slonger 'atterige fochte'

It wurd *slonger* wurdt yn it Westerlauwerskfrysk brûkt om de atterige fochte oan te tsjuten dy't by kij út 'e oeren komt, at se droop (in ûntstekking oan it jaar) ha. Njonken *slonger* stiet in eigenskipswurd *slongerich* (in *slongerich jaar*, in *slongerige ko*, *slongerige molke*) en in tiidwurd *slongerje* 'molke mei in atterige fochte slûpe litte (by droop)'. Nijwesterlauwerskfrysk *slonger* giet foar 't neist tebek op in âldere foarm **slonder*. It soe dêrmei in foarbyld wêze fan 'e felarisearring fan *-nd-* ta *-ng-*, dy't men ek fynt yn *tonger* < **t(h)onder* < Aldfrysk *thuner*), *mangel* (Hollânsk *amandel*) en *prongel* (Buma 1956). Mei in hypotetysk **slonder* litte har ferbine Sölring *Slün'er* 'taaie, slimige massa, slym' (ek *Porslün'er* 'kikkertsdril') en Fering-Öömrang *slaner* 'taai slym'. Al dy foarmen kinne ôflaat wurde fan in Aldfryske grûnfoarm **slunder*: de Westerlauwerskfryske mei de wenstige oergong fan *u* nei *o* (*tonge* < Aldfryske *tunge*), de Sylterfryske troch rekking fan *u* ta *ū* en palatalisearring en ferkoarting ta *ü*, de foarm fan Föhr en Amrum troch 'Dentalumlaut' fan *u* ta *y*, de Eilânnoardfryske ûntrûning fan *y* ta *i* en de Noardfryske ferleging fan *i* (oer *e*) ta *a*. Möller (1916, 235) ferwiist ûnder Sölring *Slün'er* nei Westerlauwerskfrysk *slanters* 'abgetropfte Fett- oder Speisereste' en Sölring *slenteri* 'dangelje'. Formeel oannimliker is in ferbining mei wurden lykas Deensk *slud* 'rein en snie trochinoar', Ingelsk *slud* 'slyk, dridze', Yslânsk *sludda* 'slymklute' en Dútsk *Schlotter* 'slyk, dridze'. Yn dat gefal moat men lykwols foar de Fryske foarmen in ynfoege *n* (prenasalearring) oannimme.

20. Ier Nijwesterlauwerskfrysk firtse 'foarkje, opstekke', firtser 'opstekker'

Yn it 'Rekenboeck off Memoriael' fan 'e Frysk boer Rienck Hemmema út it tiidrek 1569-1573 (Gerbenzon 1956) ferskine yn fjouwer fierders Hollânske

oantekens in tiidwurd *fitse* en in haadwurd *fitser*. Hjirûnder jou ik de fynplakken (de fetprint is mines):

+Allert verdient met Sichten **vitzen** ende anders in zeven dagen 31 stuuers gelt den 30 Augusti ontfangen+ (s. 5, r. 20-21)

Tijs gesicht ende **gefitst** 7 dagen ontfangen 30 stuuers den 18 Augusti ende is betaelt (s. 28, r. 24-25)

Anle hoij loeger verdient in derde halff dach 11 stuuers ende een **fitzer** Laes al zo veel betaelt zeer wel geloegdt. (s. 30, r. 7-8)

De selffde gesweelt den 3 Iulij sex Suelers ende 4 **fitsers** (s. 27, r. 11)

Gerbenzon set yn it glossarium *fitse* en *fitser* mei respektyflik ‘bine’ en ‘binner’ oer. Obe Postma (1956, 91) wiist der mei rjucht op dat yn syn algemienens net goed wêze kin, om’t it yn ‘e lêste twa oantekens om ‘e ûngetiid giet en by it haaien net bûn wurdt. It giet hjir nei syn betinken om ‘*werk dat met de vork gedaan wordt*, zoals bij het opsteken op de wagen en in oppers bijeenbrengen’, al hâldt er de mooglikheid iepen dat dêr by de nôtrispinge ek it binen ûnder beflapt wurdt.

Postma wie op it goede spoar: ier Nijwesterlauwerskfrisk *firtse* (de *r* waard sa’t it liket yn dit wurd al net mear útsprutsen) is it âlde wurd foar ‘foarkje, opstekke’. It giet mei de wenstige ferheging fan *e* ta *i* foar *r* –kloften (ferl. *stert* > *stirt* (> *sturt*)) tebek op in Aldfrisk **fertza*, *ferka* (< **furkjan-*), in denominatyf by Aldfrisk *furke*, *forke* ‘foarke’. De *j* fan it Germaanske *jan*-efterheaksel hat yn it Aldfrisk *i*-umlaut fan *u* ta *e* en assiblearring fan *k* ta *tz* bewurkmastere. De *r* is yn dit wurd sa’t it liket foar de dintale kloft *-ts* al ier weifallen (de folsleine *r*-weifal foar dintalen set yn it Westerlauwersk Frysk earst yn ‘e 17/18de ieu yn). Ier Westerlauwerfrisk *firtser* is it nomen agentis by *firtse*.

Yn it Westerlauwerskfrisk is de âlde foarm fan it tiidwurd (mei *i*-umlaut) al ier weiwurden, mar yn gâns Noardfryske dialekten is er (sûnder assiblearring) bewarre bleaun, ferlykje Fering-Öömrang (*ap*)*firk*, Mooring *färke* en Wiedingharderfrisk (*ap*)*feerke* ‘mei de foarke op ‘e wein lade, opstekke’. Yn it Mooring is *färke* sels sterk wurden (*färkt* - *fürk* - *fürken*).

Postma wiist ek noch op in gearsetting *fitsfork* ‘opstekker, opstekkersfoarke’ dy’t er yn in ynvintaris fûn ha soe (hy jout spitigernôch gjin fynplak). De gearsetting lit sjen dat it etymologyske ferbân tusken *firtse* en *foarke* troch de taalbrûkers al net mear sjoen waard.

21. Nijwesterlauwerskfrysk gâde, gadsje ‘*gadus merlangus L.*’

Mei de Nijwesterlauwerskfrysk fisknamme *gadsje* waard sa’t liket yn ‘e fiskersdoarpen yn ‘e Noardeasthoeke (Wierum en Peazens) de ‘witing (*gadus merlangus L.*)’ oantsjut. It WFT (7, s.v. *gatsje II*) jout *gatsje*, mei in *t*, as ‘benaming voor verschillende schelvisachtigen’, mar trije fan de oanhalen dy’t yn it wurdboekartikel jûn wurde, sizze dúdlik dat it om de witing giet en de oaren geane grif direkt of yndirekt tebek op in opjefte fan S. Sybesma (ca. 1950) dy’t net rjucht wist hokker fisk oft bedoeld waard: ‘Ik meen dat kleine schelvis of kabeljouw door de vischvrouwen van Peazens *gatsjes* genoemd worden’. Geertrui Visser die my te witten dat har heit Tsjerk Visser, fisker te Wierum/Lauwerseach, it wurd *gadsje* foar ‘witing’ noch fan syn heit en mem (Monte Visser en Sjoukje de Vries) koe; neffens him kaam *gadsje* fan *gâde*, mar waard meastentiids de ferlytsingsfoarm brûkt. De buorman fan har pake en beppe, fiskhanler ‘Lytse Piter’ Jongeling, brûkte it wurd allyksa en har mem har beppe, Geartsje Visser-van der Zee, sei it ek.

In wjergader fan *gadsje* fynt men yn it Noardfryske dialekt fan Hilgolân, dêr’t foar deselde fisk *gaatj* sein wurdt (ferl. Krogmann 1957, s.v. *gaatj*).

It WFT ferwiist foar de etymology mei in fraachteken nei *gat* ‘hoale, iepening’, mar it grûnwurd *gâde* lit sjen dat dat mis is. De fisknamme *gadsje* is in ferlytsingswurd fan *gâde*. Ferlykje Midleechdútsk *gadde* ‘Fisch der Gattung *gadus*, Schellfisch, Weißling’ (Lasch & Borchling 1933, s.v. *gadde*). Faaks is it Fryske wurd út it Midleechdútsk liend. Ferlykje foar de oergong fan *a* ta *â* foar *d* wurden lykas *skâd*, *wâd(zje)* en *Swâde*.

Kiliaen neamt *gadde* ek as in ‘Frysk’ wurd foar ‘wijtingh’ (van der Kooi 1976, 13). Yn it ‘Rekenboeck off Memoriael’ fan Rienck Hemmema út it tiidrek 1569-1573 (Gerbenzon 1956, 59, r. 25) ferskynt in meartalsfoarm *gadden* yn in Hollânske notysje: *Ick van Foppe ontfangen 4 kintzes gadden*. Gerbenzon set *gadde* yn it glossarium mei ‘witing’ oer. Yn ‘e oanhaal is de mjitteoantsjutting *kintzes* ‘kynsens’ dúdlikernôch in Frysk ynslûpsel. Dat soe ek foar *gadden* jilde kinne; it wurd is teminsten yn it Hollânsk oant no ta oars net oerlevere. Oebele Vries wiisde my noch op in pear oare fynplakken fan *gadden* yn Hollânsk/Fryske konteksten: *een vierendeel tonna gadden* (Snitser Recesboeken 4519 (1507); Hollânsktalige post), *een kynthyen gadden* (Groot Placaat en Charterboek van Vriesland, diel II, s. 570; Hollânsktalige oarkonde út 1530). De oanhalen litte yn alle gefallen sjen dat de fisknamme yn Fryslân ek bûten Wierum en Peazens hiem west ha moat.

22. *Nijwesterlauwerskfrisk frak 'geil'*

Grûnbetsjutting fan Nijwesterlauwerskfrisk *frak* is wierskynlik 'geil'. Yn dy betsjutting wurdt it benammen brûkt om it opsetten fan it bunt, it útwindige geslachtorgaan fan froulike bisten, oan te tsjuten, mar *frak* is ek oerlevere foar hinnen, dus yn 'e betsjutting 'brodsk'. Lykas *geil* hat it wurd dêrnjonken de betsjutting 'wyld en heech opsjittend (fan planten)' krige. De tredde betsjutting is 'fluensk, lakswiet, oerdreaun freonlik', benammen yn 'e pearformule *lak en frak*.

It WFT (6, s.v. *frak*) jout gjin wjergaders út 'e buortalen, mar giet foar de etymology freegjendewei alhiel tebek nei de yndoeuropeeske woartel *ureg-* 'stjitte, kringe, driuwe' en ferwiist ek nei *wrak*. Botte oannimlik is dy suggestje net. De oergong *wr-* > *fr-* dy't men dêrta oannimme moatte soe, is yn it Frysk net hiem en semantysk jouwe de wurden dy't fan dy woartel ôflaat binne ek net folle hâldfêst.

Nijwesterlauwerskfrisk *frak* is lykwols formeel gelyk oan Midhollânsk *vrac* en Midleechedútsk *vrak* 'gjirrich, begearich'. Mei't it Fryske wurd gjin spontane palatalisearing ('Tonerhöhung') fan *a* nei *e* hat, sa't men foar it Frysk winliken ferwachtsje soe, leit it yn 'e reden om by *frak* oan in lienwurd út it Hollânsk of Leechedútsk te tinken.

Mei *frak* besibbe binne ek ablaoutfoarmen (mei *e* as stamfokaal) lykas Nijheechdútsk *frech* 'bretaal, dryst' (Midheechdútsk *vrech* 'moedig, dryst, libben', Aldheechdútsk *fröh* 'ûnberonge; gjirrich') en Nijhollânsk *vrek* 'gjirgert', it haadwurd by Midhollânsk *vrek* 'begearich, gjirrich; kwea, wreed'. Wjergaders fan dy eigenskipswurden fynt men ek yn it Aldingelsk, it Aldnoarsk en it Goatysk (*faihu-friks* 'habsuchtich').

De grûnbetsjutting fan al dy wurden is 'begearich, slij (nei de striid, nei jild ensfh.)'. De betsjuttingsûntjouwing ta 'geil', d.w.s. 'begearich nei it oare geslacht (fan bisten)' is ûnproblematysk, mar liket wol ta it Fryske wurd beheind te wêzen. Of men moat al wize op Welsk *rhewidd* 'geilens' (< **pragio-*), dat yn 'e etymologyske wurdboeken gauris as besibbe wurd bûten it Germaansk bybrocht wurdt. Mar de krekte etymology fan dit wurdskift yn it Germaansk is frijwat ûnwis.

23. *Nijwesterlauwerskfrisk hollewaai(er) 'poehamakker'*

It wurd *hollewaai* wurdt yn it Fr. W. (1956) en it WFT (9, s.v. *hollewaai*) omskreaun as 'wild, onverschillig persoan'. Dy betsjuttingsomskriuwing

giet sûnder mis tebek op 'e opjefte fan J. de Vries út Noardburgum út 1954, dy't yn it WFT oanhelle wurdt: *In hollewaai is in wyld, ûnforskillich man, mar hy hat dat net sa slim as in swankebast*. Sels kin ik it wurd as *holle-waaier*, dus mei it efterheaksel *-er*, en mear yn 'e betsjutting 'poehamakker, sweeslagger'. Dy grûnbetsjutting soe ek strike mei it eigenskipswurd *holle-waaiich*, dat fan *hollewaai* ôflaat is. N. J. Waringa fan 'e Pein beskriuwt dat wurd yn *De Pompeblêdden* (1953, 23) as 'mei in bulte poeha' (sj. WFT 9, s.v. *hollewaaiich*). Foar it Hollânsk jout Van Dale it wurd nammers ek as 'gew(estelijk)' foar 'druktemaker die niets betekent' (mei tank oan Arjen Versloot foar de oanwizing).

Yn it earste oankommen liket *hollewaai* in gearsetting fan *holle* en in wurd dat mei it tiidwurd *waaie* te krijen hat en men ynterpretearret it yntuifyt as 'ien dy't in soad wyn yn 'e holle hat' of sokssawat. It kreative ferbân tusken de beide lidden fan 'e gearsetting bliuwt lykwols wat ûndúdlik. Ik soe der dêrom leaver op út wolle dat *hollewaai* in folksetymologyske omfoarming is fan 'e Ingelske eigennamme *Holloway*. De produkten fan 'e Ingelskman Thomas Holloway (1800-1883), benammen dy syn wûnderpillen (*Holloway-pillen*), waarden yn 'e 19de ieu troch foar dy tiid ûngewoan grutte advertinsjekampanjes oan 'e man brocht. Hoe't der oer Holloway tocht waard, docht wol bliken oan it neikommende sitaat út in fers fan Waling Dykstra út *For de praetstoel en de hirdshoeke* (1877, 37):

Men wol sa graech in leger ha
Dat for yen striidt, en brûkt dêrta
De kinst fen merkeskreauwens,
En Breetfelt, *Holloway* en dy
Binn' yet mar hakkenkrukken by
Dy echte folk-opdrjuwers.

De namme *Holloway* waard assosjearre mei kwaksalverij, folksferlakkerij en swetserij. Dat út *Holloway* yn it Frysk in *hollewaai* makke is, is út sa'n each goed te begripen.

24. *Nijwesterlauwersk Frysk trobbelje/drobbelje 'mei de fuotten tsjininoar springe; drafkje'*

Nijwesterlauwersk Frysk *trobbelje/drobbelje* ken ik noch út myn jonge jierren (yn 'e *d*-foarm) as in terminus technicus by it hinkeljen. It betsjutte 'mei

de fuotten tsjininoar springe'. Yn 'e selde betsjutting waard it ek brûkt as ljeppersterm. Njonken *trobbejeldrobbelje* bestie dêrfoar neffens de wurdboeken ek noch de útdrukking *trobbelings/drobbelings springe* mei in fan *trobbejeldrobbelje* ôflaat bywurd op *-(el)ings* (ferl. ek *bûkelings* by *bûkelje*). No't langer net ien mear hinkelet en ljept, sil it wurd sa njonkelytsen wol útstjerre.

It gebrûk as hinkelders- en ljeppersterm is sûnder mis ôflaat fan in oare, foar't neist oarspronklikere betsjutting fan *trobbejeldrobbelje*, nammentlik 'mei lytse stapkes drave, drafkje, hippelje', ferl. de neikommende oanhaal út Ype Poortinga syn *Duveldei op Grienlân* (1967, 187): *De bear kaem út it binnenlân en trobbele hastich op nei it strân*. De betsjutting 'drafkje' wiist jin ek it paad nei de etymology fan it tiidwurd. *Trobbejeldrobbelje* is in yntinsyf- en iteratyffoarming mei it efterheaksel *-el-* by it tiidwurd *drave*, Aldfrysk *thravia*, *trovia*, *trouwia*. Nijfrysk *drave*, mei in begjin-*d* (ynstee fan *t*), in net-fokalisearre *v* en in ynfinityf op *-e* (ynstee fan *-je*), is dúdliker-nôch in hollanisme. De streekrijchte fuortsetting fan Aldfrysk *thravia*, *trovia*, *trouwia* is Midfrysk *troaye* (by Gysbert Japicx). Ferlykje foar de lûdûntjouwing yn dat wurd: Nijwesterlauwerskrysk (*lek*)*scoaie* (nj. *skôgje*) út Aldfrysk *skawia*, *skowia*, *scoaia*, Midfrysk (Gysbert Japicx) *boekstoayinge* 'staving' by Aldfrysk *stavia*, *stovia*, *stoia* en Nijwesterlauwerskrysk *hoaie* út Aldfrysk *hovia* (sj. foar dat lêste wurd, Westerlauwerskrysk etymologysk griemank I, 2).

At *trobbeje* in yntinsyffoarming is fan Midfrysk *troaije*, Aldfrysk *thravia*, dan bliuwt de fraach, hoe't de foarm *trobbeje* him fonologysk ûntjûn hat. Nei alle gedachten is Aldfrysk *thravia* earst ta *t(h)rovia* wurden (ferl. ek *skowia* nj. *skawia*) en doe ta *troaije* (ferl. ek *scoaia*). Fan de tuskenfoarm *t(h)rovia* sil in yntinsyffoarming en iteratyffoarming **t(h)rovv(el)ia* ôflaat wêze, dy't mei in oergong fan *v(v)* ta *b(b)* it Nijwesterlauwerskryske *trobbeje* opsmiet. Foar sa'n oergong *v(v) > b(b)* binne mear foarbylden by te bringen, ferl. *libje* (by **livia?*, Fering-Öömrang *lewe*), *kibje* (by Aldfrysk *kīvia*; ek Hollânsk *kibbelen* nj. *kijven*), *klib(ber)je* (bij **klivia?*, Fering-Öömrang *klewe*), *bib(ber)je* (by *bivia*; ek Hollânsk *bibberen* nj. *beven*), *stribje* (ek Hollânsk *stribbelen* nj. âlder Hollânsk *strijven* 'stribje, stride') en benammen (*gys*)*gobje*, *gobberje* by *gowe* en (iten deryn) *skobje* by *skowe*. De krekte oarsaken foar dy oergong binne nedich better ûndersocht. Foar 't neist waard er lykwols bewurkmastere troch de affektive ferkoarting fan 'e oarspronklik lange of yn iepen wurdlied rutsen stamfokaal yn yntinsyffoarmingen foar de efterheaksels *-ia* en *-el/-er-*; mei't yn it Frysk gewoanwei

nei in koarte lûd net in *v* stiet, waard de labiodintale rûzer *v* ta de labiodintale ploffer *b*. De wiksel *v/b* yn *thravia*, *t(h)rovia* en *trobbeje* stiet yn alle gefallen net allinnich. Weijnen (2003) neamt foar it Hagelands in tiidwurd *drabben* ‘snel trippelend gaan’, ek in yntinsyffoarm fan *draven* mei ferkoarting fan it stamlûd en in oergong fan *v* ta *b*.

In morfologyske wjergader fan Nijwesterlauwerskfrisk *trobbeje*, d.w.s. in iteratyffoarming mei it efterheaksel *-el-* fan in wjergader fan it tiidwurd *drave* fynt men yn Sweedsk (dial.) *travle* ‘fertraapje (fan sie)’

De foarm *drobbeje* njonken *trobbeje* lit sjen dat al muoi betiid in *d* út ‘e buortalen yn it tiidwurd *drave* en syn ôfliedingen slûpt is.

Fach Friesische Philologie
Christian-Albrechts-Universität
Kiel

LITERATUER

- Boersma, J. (1981) *It wylde wrimelt*. Fryske Akademy, Ljouwert.
- Buma, W.J. (1965) 'Wurdsneuperijen: 35. *prongel*', *Us Wurk* 14, 24.
- FÖW = *Fering-Öömring Wurdenbuk. Wörterbuch der friesischen Mundart von Föhr und Amrum*. Herausgegeben von der Nordfriesischen Wörterbuchstelle der Christian-Albrechts-Universität zu Kiel (2002).
- Fokkema, K. (1952) *Uit het spel der klanken. Enige beschouwingen uit de Friese klankleer*. Wolters, Groningen/Djakarta.
- Fr. W. (1911) = *Friesch Woordenboek (Lexicon Frisicum)*, bewerkt door Waling Dijkstra, Meijer & Schaafsma, Leeuwarden (1901, 1903, 1911).
- Fr. W. (1956) = *Frysk Wurdboek (Frysk - Nederlânsk)*. Osinga, Bolswert.
- Gerbenzon, P. (bes.) (1956) *Rienck Hemmema, Rekenboeck off Memoriael*. Estrikken XIV. Frysk Ynstitút oan de R.U. to Grins, Grins.
- Hofmann, Dietrich (1961) *Die k-Diminutiva im Nordfriesischen und in verwandten Sprachen*. Böhlau Verlag, Köln/Graz.
- Kluge/Seebold (2002²⁴) *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. De Gruyter, Berlin/New York.
- Kocks, G.H. (1996, 1997) *Woordenboek van de Drentse dialecten*. Van Gorcum, Assen.
- Kooi, Jurjen van der (1976) *De 'Fryske' wurden út Kiliaen*. Estrikken 51. Frysk Ynstitút oan de Ryksuniversiteit to Grins, Grins.
- Lasch, Agathe, und Borchling, Conrad (1928 -). *Mittelniederdeutsches Handwörterbuch*. Wachholtz, Neumünster.
- Krogmann, Willy (1957) *Helgoländer Wörterbuch. A-luuwet*. Steiner Verlag, Wiesbaden.
- Möller, Boy P. (1916) *Söl'ring Uurterbok. Wörterbuch der Sylter Mundart*. Meissners Verlag, Hamburg.
- Pannekeet, Jan (1984) *Westfries Woordenboek*. Stichting Uitgeverij Noord-Holland, Wormerveer.
- Postma, Obe (1956) 'Enkele opmerkingen naar aanleiding van deel XIV der Estrikken', *Us Wurk* 5, 90-95.
- Weijnen A.A. (2003) *Etymologisch dialectwoordenboek*. Sdu-Uitgevers, Den Haag.
- WFT = *Wurdboek fan 'e Fryske Taal/Woordenboek der Friese Taal*. Fryske Akademy, Ljouwert (1984 -).

Westerlauwerskfrisk etymologysk griemmank (III)

Jarich Hoekstra

Summary

In this article first or revised etymologies are proposed for the following Modern West Frisian words: opsaaie, (op)saaier ‘feed with a bottle (lamb); bottle-fed lamb’, blibbe ‘lower lip (of a horse)’, skuortoanich ‘impetuous’, foar de pronk en de slonk útjaan ‘to spend for expensive clothes and fine food’, tedder ‘person spreading manure’, barre ‘to knead (butter)’, mel, mellich ‘peat dust; loose (earth)’, dowestien ‘tufa’, proastich ‘proud, self-confident’, hysbien ‘ilium; sacrum’, s(j)imperich ‘whining, grumbling, peevish’, rûchskerne ‘dunghill’, triemmich ‘mouldy, rancid’, kwytysje ‘to carve’ and ferrêdzje ‘to dry and split (wood)’

25. *Nijwesterlauwerskfrisk opsaaie ‘opwouterje’ en (op)saaier, saai(er)laam, saailing ‘wouter’*

Foar in laam dat net troch de moer, mar troch minsken grutbrocht wurdt, bestiet yn it Frysk it wurd *(op)saaier, saai(er)laam* of *saailing*. It tiidwurd dat dêr by heart, ‘in laam bûten de moer om grutbringe’, is *opsaaie*. *Saaier* en *saai(er)lam* mei it tiidwurd *(op)saaie(r)n* (yn ‘e Feankoloanjes *saaigeln*) komme ek yn it Grinslânsk foar (sj. ter Laan 1952², s.v. *saaier* en *saaiern*; Laurman 1822, s.v. *Zeijer*; Boeles 1997, s.v. *Zeijer*). Boeles jout foar it Grinslânsk en it Frysk ek noch it tiidwurd *anzeijen/loonzaaije* foar ‘het pogen om een moederloos lam door een ander schaap als haar eigen lam te doen aannemen’. Dat tiidwurd mist der yn it WFT. Fierders fynt men it haadwurd en tiidwurd yn it Drintsk, as *opzeier* en *opzeie(r)n* (Kocks 1997). De wurden ha yn it Drintsk in grut ferskaat oan farianten; foar it tiidwurd jout Kocks njonken *opzeiern* en *opzeien* noch *opzuiern, opz(a)aiern, opzeigern, opzaaigern, opzuijern, opzeuieren*, en fierders noch mei deselde betsjutting *opzeugen* en *opsaggeln*.

De Drintske foarmen wize jin al it paad nei de etymology. It tiidwurd *saaie* yn *opsaaie, (op)saaier* en *saai(er)laam* soe men as de Fryske wjer-gader fan Nijheechdútsk *säugen* beskôgje kinne. Frysk *opsaaie* soe dan te ferlykjen wêze mei Dútsk *aufsäugen*, dat bygelyks brûkt wurde kin foar it

grutbringen fan bern troch in amme, en Frysk *saailing* soe formeel op ien streek stean mei Dútsk *Säugling* ‘tatebern’.

Germaansk **saugjan* ‘sûge litte, tate jaan’, in kausatyffoarming by **sû-gan* ‘sûge’, soe yn it Aldfrysk ta **sēia*, **sāia* wurde, wat yn it hjoeddeiske Frysk *saaie* opsmyt. Foar de lûdûntjouwing kin men ferlykje mei *daaie* ‘ferneare kinne (fan hyt iten)’ út Aldfrysk *dēia*, *dāia* ‘duldzje; talitte’ út Germaansk **daugjan* (Hollânsk *gedogen*).

De fraach is dan hoe’t men de Grinslânske en Drintske foarmen ynterpretearje moat. Faaks mei men de foarmen mei fokalisearre -g- yn it Grinslânsk en in part fan it Drintske gebiet (benammen de noardlike helte fan Drinte) as Frysk relik of lienwurd beskôgje. Dy foarmen konkurrearje dan mei de Leechsaksyske g-foarmen.

Njonken *saaier* en *opsaaie* besteane oars yn it Frysk ek de oantsjuttingen *wouter* en *opwouterje*. Wat de etymology fan *wouter/lopwouterje* is en hoe’t histoarysk-dialektologysk de ferhâlding is tusken *wouter/lopwouterje* en *saaier/opsaaie*, is my net dúdlik.

26. Nijwesterlauwerskrysk blebbe, blibbe ‘ûnderlippe (fan hynder)’

Nijwesterlauwersk *blebbe*, *blibbe* wurdt benammen brûkt foar de ûnderlippe fan hynders, dan oerdrachtlik ek foar dy fan minsken (*de blibbe hingje litte*, *blibkje* ‘de lippe sette’), en fierders foar alderhanne slop delhingjende fleis- of hûdlapen fan minsken en dieren, lykas de pûden ûnder de eagen, it earlapke of de lel by hinnen. Fan it haadwurd ôflaat is it tiidwurd *blibje*, *blibkje* ‘de lippe sette’.

Yn syn besprek fan Skiermûntseagersk *blivje* ‘gûle, skrieme’ wol Spenter (1968, 88) Lânfrysk *blibbe* mei in Germaanske woartel **leb*, **lab* ‘slap hingje’ ferbine. In *j*-útwreiding dêrfan, **leb-j*, soe dan mei *i*-implaut ta *libb*-wurden wêze. De begjin-*b* fan *blibbe* kin neffens Spenter in oerbliuwsel fan it foarheaksel *bi-* wêze lykas yn it tiidwurd *bliuwe*.

It sil klearrichheid ha, dat Spenter syn etymology fan *blibbe* fierstente fier weikomme moat. It wurd is foar ‘t neist besibbe oan Fryske wurden lykas *flabbe*, *flap*, *flibe* en *flippe*, dy’t allegear ta in grutte famylje fan lûdneibauwende wurden hearre dy’t wat slops oantsjutte (sjuch dêrta fierder de etymologyske wurdboeken). *Blebbe*, *blibbe* is streekrjucht gear te bringen mei Midleechdútsk *flebbe* (*flabbe*) ‘hingjende lippe’ en Midhollânsk *fleb* (*flab*) ‘id.’ Midleechdútsk *flebbe* is ek it útgongspunt fan Noardfrysk (Fering-Öömrang) *fleblfläüb* ‘hingjende ûnderlippe’, mei it tiidwurd *flee-*

belflääbe ‘de lippe sette’. De *b* oan it begjin fan *blebbe*, *blibbe* kin ûntstien wêze troch ôfstânsassimilaasje oan ‘e *b* yn ‘e midden fan it wurd en/of troch lûdneibauwen. De meast foarkommende foarm *blibbe* (ek *blibber* en *blibze*) is ûntstien út *blebbe* troch de oergong *e > i* dy’t men ek hat yn fariantepaarren lykas *blebberbeilblibberbei*, *hebbich/hibbich*, *skreppel/skrippe* en *teppel tippe*. Ferlykje foar de betsjutting fan *blebbe*, *blibbe* ek noch Nijyslânsk *flipi* ‘hynstelippe’.

27. *Nijwesterlauwerskfrisk skuortoanich ‘gysten, ûnberoaïd, sjitterich’*

Nijwesterlauwersk *skuortoanich* ‘gysten, ûnberoaïd, sjitterich (fan minsken)’ is yn it earste oankommen in gearsettende ôflieding fan it tiidwurd *skuorre*, it haadwurd *toan* en it efterheaksel *-ich*. Yn ‘e neikommende oanhaal út Ype Poortinga syn *Duveldei op Grienlân* (1967, 164), dêr’t it sjongen fan ‘e Grienlanners beskreaun wurdt, liket in letterlike opfetting fan it wurd as ‘mei skuorrende toanen’ sels in bytsje troch te klinken: *It wie te fornimmen, dat de lju harsels hyltyd mear opwounen en oeral makken. Skril en skuortoanich dreunde de sang, sûnder folle forskil yn toanhichte*. It wurd is lykwols in folksetymologyske omfoarming fan *skaatoanich*, dat ek as *sjitoanich* foarkomt. *Skaatoanich* en *sjitoanich* hawwe njonken de betsjutting ‘gysten, ûnberoaïd, sjitterich’ ek noch de betsjutting ‘oansjitsk’. Dat *skaatoanich* bleat lei foar omfoarming, is skoan te begripen. Yn it foarste plak binne *skaatoanich* en *sjitoanich* morfologysk besjoen tige ûngebrûklike foarmingen. It partikel-tiidwurd *oansjitte* dat der grif yn stiket, ferskynt hjir mei it tiidwurdlike part *skaat/sjit-* foarop en it partikel *oan* efteroan. Dat ferskynsel kin men yn it Frysk ek obstrewearje yn eksosintryske haadwurdlike gearstallingen lykas *flapút*, *krûpyn*, *falom* en *stek-yn-‘e-bûs* en *sjit-yn-‘e-sûpe* (sj. Hoekstra 1998, 49), mar yn ôfliedingen mei *-ich* of in oar efterheaksel komt soks better net te witten fierders net foar. Oard is *skaat-* yn *skaatoanich* net sa maklik werom te kennen as in foarm fan *sjitte*. Yn ‘e betsjutting ‘gysten, wyld, sjitterich’ lei in ferbining mei *skuorre* (en *toan*) foar guon sprekkers mear yn ‘e reden.

28. *Nijwesterlauwerskfrisk foar de pronk en de slonk útjaan ‘jild foar moaie klean en lekker iten útjaan’*

It WFT (20, s.v. *slonk*) skriuwt oer de etymology fan *slonk* yn ‘e útdrukking *foar de pronk en de slonk útjaan* ‘jild útjaan foar moaie klean en lekker iten’:

“gevormd als rijmwoord op *pronk*, waarbij *sl* refereert aan *sline*.” Ik leau net dat *slonk* allinnich mar as rymwurd op *pronk* ûntstien is. It wurd komt oerien mei Leechedútsk *Slunk* ‘slokterm, hals, kiel’, dat ôflaat is fan *slingen* ‘sline’. Ferlykje ek Heechedútsk *schlingen*, in felarisearre foarm fan *schlinden* ‘sline’ (mei it haadwurd *Schlund* ‘bek; kiel, slokterm; ûngrûn’).

29. *Ier Nijwesterlauwerskfrysk tedder ‘persoan dy’t dong struit’*

Yn Rienck Hemmema syn ‘Rekenboeck off Memoriael’ út ‘e jierren 1569 oant 1573 (útjûn fan Gerbenzon 1956) wurdt yn in oantekening oer ‘Dung vt rijden’ meidiel:

ende de op slagger ende de tedder vortienne 32 stuuers (s. 25, r. 30)

De twa nomina agentis dy’t dêr foarkomme, *opslagger* en *tedder*, wurde yn it glossarium fan Gerbenzon oerset as respektyflik ‘losser’ en ‘persoon, die mest uitstrooit’. By it earste wurd komt ek noch it tiidwurd *opslaan* foar (*mist op slaen* (s. 52, r. 3), *Turff op slagen* (s. 58, r. 1)), dat Gerbenzon dan ek as ‘losse’ oerset. Ik leau lykwols dat men *opslaan* en *opslagger* better mei ‘lade, loegje’ en ‘lader, loeger’ werjaan kin. Yn Fr. W. (1911, Nalezing) is in *dong-opslagger* in ‘man, die de mest op den wagen laadt (*opslacht*)’. De betsjutting ‘oplade’ foar *opslaan* is oars net yn it WFT opnommen.

It wurd *tedder*, dat mar ienris oerlevere is, kin yndie mei ‘persoan, dy’t dong struit’ oerset wurde, at men der fan útgiet dat it fan in Aldfrysk tiidwurd **tedda* (< Germaansk **tadjan*) ôflaat is, dat besibbe is oan Nijheechdútsk (ek Mid- en Aldheechdútsk) *zetten* ‘útstruie, ferdiele’ (sj. Kluge/Seebold 2002). Fan dat tiidwurd binne ek Nijheechdútsk *verzetteln* ‘ûnnut ferstruie, fergrieme (jild, tiid)’ en *Zettel* ‘skearing (d.w.s. it ferdielen fan ‘e triedden oer it weeframt)’ ôflaat. Noch dúdliker is de ferbining mei it Fryske wurd te sjen yn Aldnoarsk *teðja* ‘dongje, dong struie’, mei dêrnjonken de haadwurden *tað* ‘(útstruide) dong’ en *taða* ‘bedonge lân’.

30. *Nijwesterlauwerskfrysk barre ‘knetsje (fan bûter)’*

Yn it Nijwesterlauwerskfrysk bestiet der in spesjaal tiidwurd foar it knetsjen fan bûter, nammmentlik *barre* of *bare*. Joast Halbertsma bringt dat wurdt yn syn *Lexicon Frisicum* (a. 1869, 179) yn ferbân mei Frânsk *barattre* ‘tsjernje’, mar dat hat net folle eigenskip. Yn it Westflaamsk bestiet in wurd *beren*

(mei sekondêre *n* ek *be(e)rnen*) dat ‘kneden’ bestjut (ferl. Debrabandre 2002, s.v. *beren*, Weijnen 2003, s.v. *beren*). It Westflaamske en it Fryske wurd binne besibbe oan Aldheechdútsk *berian* ‘slaan, klopje, knetsje’, Aldnoarsk *berja* ‘slaan, stjitte’, Aldingelsk **berian* ‘slaan, knetsje’ (allinnich yn it ôfslutend mulwurd *-bered* oerlevere).

Nijwesterlauwerskfrisk *barre* moat ôflaat wurde fan in Aldfrysk **bera*, mei de oergong fan *e* nei *a* foar *r* lykas yn *barre* ‘foarfalle’ (< Aldfrysk *bera*), *smarre* (< Aldfrysk **smera*), *swarre* (< Aldfrysk *swera*). Ferlykje foar de njonkenfoarm *bare* de rekking fan *a* foar *r* yn *bare* njonken *barre* (ynbarre fan jild), *fare* njonken *farre*, *smare* njonken *smarre* en *boarre* [bwa:rə] njonken [bwarə].

31. Nijwesterlauwerskfrisk mel ‘turfmot’, mellich ‘sêft (fan ‘e grûn)’

Joast Halbertsma (B 101, a. 1869) beskriuwt *mellige groun* as ‘zagte grond, tegen een harde, wrede grond overgesteld’. It eigenskipswurd *mellich* kin ôflaat wêze fan in haadwurd *mel*, dat sokssawat as ‘moude, losse grûn’ betsjut ha moat, ferl. Midleechdútsk *mul* en Midhollânsk *mul*. It Frysk hat ek de eigenskipswurden *mul* en *mol* ‘los (fan ‘e grûn)’ (ferlykje Hollânsk *mul* ‘los (fan ‘e grûn)’ en *mollig* ‘sêft, mûtel’). Frysk *mell/mellich* hat umlaut fan *u* (oer *y*) ta *e*. Umlaut fynt men ek yn Noardfrysk (Halligen) *meel* ‘los (fan ‘e grûn)’ (Löfstedt 1928, 199), yn Aldingelsk *myl* ‘moude’ en Nijheechdútsk *Müll* ‘(droech) ôfeart’. De wurden binne by einsluten allegear besibbe mei it tiidwurd *mealle*.

Behalven yn *mellich* is it haadwurd *mel* yn it Frysk allinnich mar oerlevere yn ‘e gearsetting *mellegat*, dat fan Halbertsma (A 438, a. 1869) beskreaun wurdt as ‘turframmele, gewoonlijk een houten bak waarin de turf van boven neergesmeten en voor de haard gereed gehouden wordt’ en dat Fr. W. (1903) oerset as ‘molmgat’, voor: turfkoker’. *Mel* betsjut hjir grif ‘(turf)mot’ (ferlykje Dútsk *Torfmull*).

32. Nijwesterlauwerskfrisk dowestien ‘soarte fan stien’

It Frysk hat in pitertuerlik wurd foar Hollânsk *tufsteen*, ntl. *dowestien*. It Hollânske wurd komt út it Dútsk, dêr’t dy stiensoarte *Tuffstein* hyt (Aldheechdútsk *tuf-*, *tubstein*, Midheechdútsk *tup-*, *tufstein*). It Dútske wurd komt oer Italjaansk *tufo* út Latynsk *tōfus*, *tūfus* (sj. Kluge/Seebold 2002). It leit yn ‘e reden dat yn it Frysk foar dizze yn ‘e midsieuwen út Dútsklân ym-

portearre stien net in eigen wurd foarme is en dat *dowe-* op ien of oare wize mei *tuf-*, *Tuff-* gearhinget. De ferbinende keat leveret hjir it Midleechedútsk, dat it wurd as *dufstēn* út it Dútsk oernommen hat, foar 't neist mei lûdsubstitúsje fan *d* foar *t*. It Midleechedútske wurd ferskynt yn it Grinslânsk as *dofstain* (Ter Laan 1952). Yn it Aldfrysk moat it earste lid fan it Midleechedútske wurd mei de fûgelnamme **dūf*, *dūw-* 'do' assosjearre wêze, faaks allinnich fanwegen de lûdoerienkomst, mar moolk ek mei fanwegen it feit dat op en om de tuorren en tsjerken, dêr't de *dowestien* foar brûkt waard, wol gauris downen tahoden.

33. *Nijwesterlauwerskfrysk* proastich, prûstich, prústich 'parmantich'

Århammar (1989, 120-121) ferbynt yn syn etymologysk besprek fan 'e Fryske wurden foar 'moai' it wurd *prûs* (*prûzich*) 'kreas, snipper' freegjen-dewei mei *proastich*, *prûstich*, *prústich* 'parmantich' (Grinslânsk *proosteg*, *proosterg* 'net'), mar stelt gjin etymology út. It WFT (17, s.v. *proastich*; *prústich*) makket jin datoangeande ek net folle wizer. By *proastich* wurdt ferwiisd nei *proast* mei de betsjuttingen 'tsjerklike funksjonaris' en 'parmantich persoan'. De suggestje skynt te wêzen dat *proastich* in ôflieding is fan it haadwurd *proast* 'parmantich persoan', dat sels wer mei *proast* 'tsjerklike funksjonaris' gearhingje soe. Botte wierskynlik is dat net. Der binne gjin oanwizingen dat proasten as besûnder grutsk en parmantich bekend stiene; it sil earder sa wêze dat *proast* 'parmantich persoan' ôflaat is fan *proastich* (ferl. *kerbûst* < *kerbûstich*). Dizze etymology hat boppedat de behyplike konsekwinsje dat *proastich* yn it WFT fan it folslein synonyme *prústich*, *prûstich* skaat wurde moat. Dat wurdt no etymologysk mei *prûste*, *prûste* ferbûn, wat alhiel gjin hout snijt.

Ik soe *proastich*, *prûstich*, *prústich* leaver gearbringe wolle mei Hollânsk *preuts* 'keken, kein', Kil. *prootsch*, *pruytsch*, Midhollânsk *pre(e)us*, *prues*, *proys*, *pruets* 'nommel, krigel, grutsk, derten' út Aldfrânsk *pros*, *preus* (nfr. *preux*) 'fiks, dreech, treftich', faaks út fulgêr latynsk **prodīs* (ferl. Latynsk *prodesse* 'fan foardiel wêze'). Yndirekt hingje dêr ek mei gear Dútsk *prüde* 'keken, kein' en Ingelsk *proud* 'grutsk' (sj. de etymologyske wurdboeken). De krekte formele ûntjouwing fan 'e Frysk foarmen is net alhiel dúdlik - der hat sa't it liket metateze fan *ts* ta *st* west, faaks ek mei ûnder ynfloed fan in wurd as *prûs*, en boppedat is der in efterheaksel *-ich* taheakke - mar de foarm- en betsjuttingsoerienkomsten mei de Hollânske foarmen binne grutternôch om fan in etymologyske ferbining út te gean.

34. *Nijwesterlauwerskfrisk hysbien 'heupbonke; krúsbonke'*

Yn it Frysk bestiet in wurd *hysbien* foar 'heupbonke fan in baarch'. Rinse Posthumus hat it yn 'e *Vrije Fries* (1859, s. 252) opjûn en sa is it yn it Fr. W. (1900) en it WFT (Diel 9) telâne kommen. Yn it WFT stiet boppedat noch in opjefte fan J. Botke, dy't it wurd as *hiesbien* opheind hat yn Wo(uterswoude?). It WFT jout ûnder in twadde betsjuttingsskift noch in útdrukking dy't Eeltsje Halbertsma optekene hat: "Als de kraam niet avanceert, dan zeggen de oude vrouwen hier - *it bern sit wis after it hysbien.*"

Foar de etymology ferwiist it WFT nei Grinslânsk (*hies*) en Hollânsk *hijze*. It Grinslânske wurd kin neffens ter Laan (1952) û.o. betsjutte 'hynstefleis', 'boppestik fan 'e poat fan in hynder, ko, geit of skiep' en 'rikke fleis fan it bilstik'. It Drintsk *hijze* tsjut op 'in stik kowefleis dat te rikjen hongen is'. Sjuch foar in etymologysk besprek fan dat wurd ek Weijnen (2003).

De betsjuttingen fan Grinslânsk (*hies*) en Drintsk *hijze* passe lykwols net rjucht by it Fryske *hysbien*, dat grif de betsjuttingen 'heupbonke' en 'krúsbonke' hat. Dy lêste bonke sil teminsten wol yn 't spul wêze by de útdrukking *it bern sit efter it hysbien* (ferl. ek de útdrukking *it sit foar't krús* by it kealjen). Wy ha hjir nei alle gedachten te krijen mei it ferskynsel dat yn it Frysk wol gauris in *h* foarheakke is oan in wurd dêr't it etymologysk net thúsheart, ferl. *hitekear* < *idekear* < *idere kear* (en sjuch fierders Fokkema 1952, 17; Visser 1997, 45). Dat it wurd dêr't it hjir om giet, is feitliks **ysbien*, dat ek yn alle oare Germaanske talen foarkomt, ferl. Hollânsk *ijsbeen*, Dútsk *Eisbein*, Ingelsk *ice bone*, Deensk *isben*. Dêr tsjut it allyksa op 'e heupbonke of bonken dêrbyom. Der wurdt yn 'e etymologyske wurdboeken gauris oannommen dat it wurd folksetymologysk fan lat. *ischium* 'heupe' ôflaat is. Dêr soe dan it brûkme om bonken foar redens te brûken sines ta dien ha. Mar dat brûkme soe ek wolris streekrjucht ta in wurd **ysbien* laat hawwe kinne (sj. Debrabandere 2002). Ferlykje ek Sweedsk *isläggor* 'redens', Noarsk *islegg* 'piipbonke' en ek Noardfrysk (Öömrang) *iislang* 'der Knochen im [?] als Schlittschuh gebraucht' (Mechl., Wb. I, 128).

35. *Nijwesterlauwerskfrisk s(j)imperich 'fertrietlik kleiend, skriemerich, sangerich'*

Yn it Nijwesterlauwersk Frysk bestiet der in eigenskipswurd *s(j)imperich* 'skriemerich, sangerich, pizich, kleierich'; yn 'e ferbining *sjimperich wurk* betsjut it boppedat 'fertrietlik, lestich' (ferl. WFT 19, s.v. *simperich*). De

foarm sûnder *j* sil wol primêr wêze. Ferlykje foar it ynfoegjen fan ‘e *j* nei *s* wurden lykas *s(j)irka* en *s(j)irke*.

It Frysk wurd is sûnder mis besibbe oan Nijheechdútsk *zimperlich* (Opperdútsk *zimperflich*) ‘searkreunich; keken’, ek âlder Hollânsk *zimperlijc*, *simperlijc* ‘kreas, sierlik’ (sj. ek Sjölin 2006). Der besteane yn ‘e Heech- en Leechdútske dialekten ek foarmen sûnder útwreiding mei in efterheaksel *-lich*, bgl. Opperdútsk *zimpe(f)er* ‘kreas, sierlik, tear, fatsoenlik, oanstellerich’, Leechdútsk *semper* ‘earber, earlik, tier’. Noch koarter is âlder Nijheechdútsk *zimp* ‘beskamme, efterhâlden’. Sa’n foarm kin moolk mei prenasalearring gearbrocht wurde mei wurden lykas Hollânsk *sip* ‘beteutere’ en Leechdútsk *sipp*, *zipp* ‘ferwekke, keken, opdwaanderich’. Dy wurden binne wol mei it tiidwurd *sypje*, *siperje* yn ferbân brocht.

It Frysk hat njonken it eigenskipswurd *s(j)imperich* ek in tiidwurd *s(j)imperje* ‘kleie en klieme, sangerje, piizje’, dat direkte wjergaders hat yn Drintsk *simpern* (*simpeln*, *sèempeln*) ‘súnstjes skrieme, gûlend seure, piizje’ (Kocks 1997) en Ingelsk *to simmer* ‘sleau of oanstellerich laitsje’. Nijsgjirrich is dat yn it Flaamsk in tiidwurd *zimperen* (*zemperen*, *zamperen*) foarkomt mei de betsjutting ‘siperje’, dat moolk troch prenasalearring fan *zimperen* (*zippelen*) ôflaat is (ferl. Debrabandere 2002).

36. Nijwesterlauwersk Frysk (rûch)skerne ‘dongbult’

Foar ‘dongbult, strontbult’ hat it Frysk ek in wurd *skerne* of *rûchskerne*. De yngrediïnten fan dat wurd binne muoi goed werom te kennen; *rûch* is foar ‘t neist it bekende eigenskipswurd of haadwurd en yn *skerne* stiket sûnder mis it wurd *skern* foar ‘dong, mjuks, stront’ (Aldfrysk *skern* ‘idem’). Dat lêste wurd komt selsstannich amper foar, mar it is yn alle gefallen oerlevere yn ‘e gearsetting *skernbûtsel-bûkje* ‘stront op it lân mei de gripe útinoarslaan’ (ek *skyt-/strontbûtse*) en moolk yn oantsjuttingen foar it plak fan ‘e dongbult, ferl. *skerndobbe*, *-gat*, *-steal*, *-stee* (ek: *donggat*, *-fander*, *-steal*, *-stee*), al soe men dêr ek oan gearsettingen mei *skerne* tinke kinne. De krekte etymology fan (*rûch*)*skerne* is dêrmei lykwols noch lang net dúdlik.

Tamminga (1977) docht der in smiet op: “Us wurd ‘skerne’ (alfolle ‘rûchskerne’) betsjut hjoed-de-dei dongbult, mar moat wol in ynkoarting wêze fan ‘skernheap’, skernbult’, want yn in earder taalstadium betsjutte ‘skern’ net oars as dong, (kowe)stront. Men fynt dy âldere betsjutting werom yn ‘skarnbûkje’, it tiidwurd dat Súdwesthoekster boeren noch brûke foar it útinoar slaan fan kowepankoeken yn ‘e greide, in hanneling dy’t op oare

plakken ‘skytbûtse’ hjit. Ferlykje ek it Biltske wurd ‘mis’ foar rûchskerne, dongbult, dat gearhinget mei Ned. ‘mest’ en dêr’t men sa’n selde fertichting fan betsjutting yn sjen mei.” It WFT (19, s.v. *skerne*) nimt Tamminga syn ferklearring wifkjend oer.

Dy is yndie net alhiel ûnproblematysk. Yn it foarste plak binne gearsettingen lykas **skernbult*, yn tsjinstelling ta *dongbult* en *strontbult*, yn it Frysk net oerlevere. Dat soe tafallich wêze kinne, mar it is al opfallend, om’t der – sa’t wy sjoen ha – wol gearsettingen mei *skern-* foar it plak fan ‘e dongbult oerlevere binne. Minder is dat yn Tamminga syn útstel de aparte einichste *-e* fan *skerne* weimuozze is.

Nei myn betinken kin men *skerne* better opfetsje as in bestjurre datyffoarm fan *skern* ‘dong’. Yn ferbiningen mei ferhâldingswurden koe de datyffoarm *skerne* ynterpretearre wurde as in oantsjutting foar it plak dêr’t de dong leit, de dongbult, en sa, nei it beliesjaan fan it kasussysteem, bewarre bliuwe. Ferlykje dêrta ek it brûken fan *dong* yn *Bring dat ôffal mar op ‘e dong* (Fr. W. 1911). Nei alle gedachten moat it Biltske *mis* ‘dong(bult)’, dat Tamminga neamt, ek sa ferklearre wurde. Oebele Vries wiisde my der noch op dat yn ‘e Snitser Resesboeken in stee foarkomt dat as *oppa scherna, op da scherna, op dae scherne* oantsjut wurdt.

Dat in oarspronklike datyffoarm ta de ûnmarkearre foarm wurden is, sjucht men wol gauris by haadwurden dy’t (yn ferbining mei ferhâldingswurden) in plak oantsjutte (ferl. Tiersma 1982, 1993; Hoekstra & Visser 1996). Sa kin de lange *a* yn it Fryske wurd *paad* allinnich ferklearre út **pathe*, de datyffoarm fan Aldfrysk *path* (Ingelsk *path*, Hollânsk *pad*) en giet it *de-*lidwurd by *mar* yn it hjoeddeiske Frysk tebek op *tha*, de datyffoarm fan *thet* ‘it’ (ferl. Hollânk *het meer*, Dútsk *das Meer*, it *Reade Mar* by Gysbert Japicx en de plaknamme *It Mar*). De âlde datyfûtgong *-e* falt ornaris ôf, mar hy is bygelyks ek bewarre bleaun yn ‘e idiomatyske útdrukkingen yn ‘e *lytse loege sitte* (ferl. Aldfrysk *lōch* (neutr.) ‘stee, plak’) en út ‘e *leage waskje* (by *(it) leach*, Hollânsk *loog*) en yn ‘e plaknamme *de Tike* (< op ‘e *Tike*, by **tiik* ‘marwjolm, oanspielsel’, ferl. Versloot 2001). By wurden lykas *hoeke* en *râne*, dy’t in opfallende einichste *-e* hawwe dy’t net út ‘e nominatyffoarmen komme kin, mei men faaks ek oan âlde dativen tinke.

De lêste fraach is hoe’t men de gearsetting *rûchskerne* ferklearje moat. Foar ‘t neist is de gearsetting sekondêr ûntstien nei it foarbyld fan wurden lykas *rûch(te)bult* ‘bult rûchte’; it WFT neamt ek gearsettingen lykas *jiskeskerne* en *dongskerne*, dy’t grif nei it foarbyld fan *jiskebult* en *dongbult* foarme binne.

37. *Nijwesterlauwerskfrisk tri(e)mmich, trimich 'stealich; rânzich'*

Collinson (1960, 6) wiist op in nijsgjirrige Frysk-Ingelske leksikale oerienkomst: "In Warwickshire *thram* means 'mouldy' as applied to straw. Its only cognate known to me is W. Frisian *tri(e)mje* 'muf worden' with its derived adjective *tri(e)mmich*." De semantyske oerienkomst tusken dy wurden is yndie opfallend, mar formeel binne se nei alle gedachten minder isolearre as oft Collinson mient.

It Nijwesterlauwerske tiidwurd *tri(e)mje* 'stealich wurde, stealje; rânzich wurde' is grif besibbe oan Midhollânsk *dremmen* 'drukke, pleagje' (Hollânsk *bedremmeld*), Drintsk *dremmen* 'driuwe, opjeie', Leechdútsk *drämmeln, dremmeln* 'kringe, stjitte, driuwe'. Dat tiidwurd is nei alle gedachten ôflaat fan haadwurden lykas Midhollânsk *dram* 'gewoel, lawaai, need', Drintsk *dram/drem* (-e- fan it tiidwurd) 'oandriuw'. In eigenskipswurd dat dêr mei gearhinget en moolk in streekjuchte wjergader fan it Ingelske *thram* is Saansk *dram(mich)*, *drem* 'near, brodzich (fan it waar); damp, klam' (sj. Boekenoogen 1897, s.v. *dram*). Noch tichter by hûs binne wy mei Westfrysk *drem (dram)*, dat neffens Pannekeet (1984) 'damp' (*De kelder is drem*) betsjutte kin, mar ek 'bedoarn' (*drem spek*). Pannekeet ferwiist by dat wurd nammers ek al nei Midhollânsk *dremmen* en Nijhollânsk *bedremmeld*.

It Fryske eigenskipswurd *tri(e)mmich, trimich* kin mei it efterheaksel *-ich* fan it tiidwurd ôflaat wêze of it komt mei in sekondêr *-ich* fan in eigenskipswurd **triem* mei it stamlûd fan it tiidwurd. It tiidwurd *tri(e)mje* liket yn kombinaasje mei de boppeneamde wjergaders op in Germaanske grûnfoarm **thrambjan* te wizen, mei't men foar de Fryske foarm rekking fan 'e trochumlaut ûnstiene *e* oannimme moat. Rekking kriget allinnich syn beslach foar in oarspronklike bylûdkloft *mb*, net foar *m(m)*. Ferlykje Frysk *kjimme, kieme* < Aldfrysk **kēmba* < Germaansk **kambjan*. Dat is nijsgjirrich, om't yn 'e etymologyske wurdboeken ornaris net fan in foarm mei *mb* útgongen wurdt (mar sjuch Weijnen 2003, s.v. *drem, dremmen*). Apart bliuwt de útgong *-je*, men hie feitliks **trieme* ferwachte. Dat tiidwurd sil lykas as syn wjergaders yn 'e oare talen ynearsten wol sokssawat as 'drukke, kringe' betsjut ha. Ik gean der fan út dat **trieme* 'drukke' de basis fan it eigenskipswurd *tri(e)mmich* 'stealich; rânzich' west hat. It hjoeddeiske *tri(e)mje* sil wol it âlde **trieme* wêze, dat as in ôflieding fan it eigenskipswurd opfette is en dêrom de *je*-útgong fan deadjektivale tiidwurden krige hat.

Foar de betsjuttingsûntjouwing sil men wol tinke moatte oan it benearjende fan 'e rook of it trochkringende fan 'e rook of de smaak. In eksakte se-

mantyske parallel mei *tri(e)mmich* hat men yn alle gefallen yn Nijwesterlauwerskfrysk *trang* ‘rânzich, gêrstich, sterk’, Grinslânsk *drang* ‘idem’, Noardfrysk *trong*, *trung* ‘bang, benaud’, Deensk *trang* ‘nau, krap’, dat mei Aldingelsk *thringan*, Hollânsk *dringen* ‘kringe, triuwe’ ensfh. gearhinget.

In Hollânsk tiidwurd dat hjir ek thúsheart, is *drammen* ‘trune, twinge’, moolk in lettere ôflieding (sûnder umlaut) fan it haadwurd *dram*. Ferlykje ek Leechdútsk *dremmeln* ‘oanhâldend freegje’. Op ien streek dêrmei, neffens foarm en betsjutting, stiet nei alle gedachten it Fryske *triem(el)je* ‘seamelje, eamelje’.

38. Nijwesterlauwerskfrysk kwite, kwytsje ‘snije, fykje’

Jan Jelles Hof (1919, 89-90) wol Nijwesterlauwerskfrysk *kwytsje* ‘mei in mês bewurkje, befykje (hout); spuonnen meitsje’ (WFT 12, s.v. *kwytsje*, *kwytselje*), in wurd dat er yn ‘e Súdwesthoeke lokalisearret, gearbringe mei Hollânsk *kwijten* ‘fan skuld befrije’, in ôflieding fan it eigenskipswurd *kwijt* ‘kwyt’ (< Frânsk *quitte*). De ferbining tusken de twa fier útinoarrinnende betsjuttingsen soe dan neffens him it weimeitsjen fan ‘e kerven op ‘e kerfstôk wêze. Botte wierskynlik is dy ferklearring net.

It Fryske tiidwurd sil wol itselde wurd wêze as Aldingelsk *thwītan* ‘(ôf)-snije’. Winliken hie men dan yn it Frysk in foarm **twite* ferwachte. De bylûden *t* en *k* wikselje inoar lykwols yn ‘e begjinkloften *tw-* en *kw-* wol mear ôf, ferlykje foar de oergong fan *tw-* nei *kw-* bygelyks Heechdútsk *quer* ‘dwers’ (Midheechdútsk *twerch*). By de ûntjouwing fan **twite* ta *kwite* soe men boppedat oan ôfstânsdissimilaasje mei de twadde *t* tinke kinne. De foarm *kwite* is sa’t it liket allinnich yn ôfliedingen út ‘e 19de ieu oerlevere; J.C.P. Salverda jout op: “Het bekwietste dear, ien stik hout to kwiette (to fykje)” (WFT 2, s.v. *bekwite*). Yn it jongere Nijfrysk is it tiidwurd yn ‘e twadde klasse fan swakke tiidwurden op *-je* bedarre.

Nijwesterlauwerskfrysk *kwytsje* hat in pear aparte byfoarmen. Yn it frekwintatyf *kwytselje* is de ynfoege *s* fan ‘e ynfinityf fan it grûnwurd (om affektive reden?) yn ‘e stam telâne kommen. Of is der earder ynfloed fan it haadwurd *kwytsel* ‘houtsnipels, houtspuonnen’?. Fierders stiet njonken *kwytsje* noch in foarm (*út*)*kwykje* mei de spesjale betsjutting ‘úttinje, snoeie (strûken)’ (WFT 12, s.v. *kwykje*). Moolk koe yn bûgde foarmen fan *kwytsje* (*kwitet*, *kwite*, *kwiten*) de *t* wer op ôfstân oan ‘e *k* assimilearje, mar foar ‘t neist hat de oergong fan *t* nei *k* syn beslach krige yn it gearsette fakwurd

kwykmês (< **kwytmês*) ‘snoeimês’, dat al sûnt de 19de ieu oerlevere is (WFT 12, s.v. *kwykmês*).

39. *Nijwesterlauwerskfrysk ferrêdzje ‘naden krije troch ferdroegjen (fan kûpwurk)’*

Rinse Posthumus beskriuwt yn *De Vrije Fries* (1839, s. 247) it tiidwurd *fôr-redje* sa: “uit elkander droogen door de zonnehitte, en zoo lek en onbruikbaar worden, van vaatwerk gesproken”. Dit *redje* zal hier waarschijnlijk zoo veel zijn als vaneen rijten, scheuren, splijten.” It tiidwurd, dat oars benammen as ôfslutend mulwurd foarkomt, waard brûkt foar houtene tûnen, amers, tobben ensfh. en is mei it út ‘e moade reitsjen fan sok ark wat yn it ferjittersboek rekke. It kin lykwols noch oerdrachtlik brûkt wurde yn ‘e betsjutting ‘ferdroegje (fan toarst), fertoarstgje’.

Posthumus tinkt sa’t it liket oan in prefigearing mei *fer-* by in net oerlevere tiidwurd **rêdzje* dat sokssawat as ‘splite, barste’ betsjutte soe. Faaks hat er in ferbân sjoen mei it tiidwurd *rite*. Dêr kin *ferrêdzje* lykwols lûdwettich net mei gearhingje, likemin oars as mei Hollânsk *verrotten* dat it WFT (5, s.v. *ferrêdzje*) freegjendewei as etymologyske ferwizing jout.

It tiidwurd *ferrêdzje* moat in ôflieding wêze fan in eigenskipswurd **rêd* dat sawat itselde betsjut ha moat as *ferrêde*. Dat eigenskipswurd is yn it Westerlauwersk Frysk sa’t it liket net oerlevere, mar dat it yn it Frysk bestien ha moat, litte it Eastfrysk en it Noardfrysk sjen (Sjölin 2006 is better net te witten de earste dy’t op it ferbân tusken *ferrêdzje* en de Noardfryske foarmen wiist). Yn it Wangereagersk komt it foar as *räd* ‘net ticht siedde; net ticht (fan stof)’ (Ehrentraut 1849, 100). It Fêstewâlnoardfrysk (Mooring, Wiedingharderfrysk, Halligen) hat de foarm *reed* ‘lek (fan houtene fetten troch it útdroegjen fan ‘e stêven)’ (*Frasch Uurdebök* 1988, *Freesk Uurdebuk* 1994, Löfstedt 1928, 199). Yn it Eilânnoardfrysk is it wurd fertsjintwurdige troch Fering-Öömrang *rad* ‘lossittend’, bgl. yn *min tes sat so rad* ‘myn tosken sitte sa los’ (*Fering-Öömrang Wurdenbuk* 2002). De Noardfryske foarmen geane allegearre tebek op in Aldfrysk **red*, mei in *e* troch palatalisearing fan Germaansk *a*. In foarm mei *a* fynt men yn it Grinslânsk, *rad* ‘lek (troch droechte of een losse hoep)’ (Ter Laan 1952, s.v. *rad*), en allyksa yn it Leechdútsk fan Eastfryslân en Oldenburg, dêre boppedat yn ‘e betsjuttingen ‘yn tuskenromten stand (nôt)’ en ‘droech en hurd (nôt)’ (sj. Rogby (1967, 67) foar in oersjuch). Yn dy lêste betsjutting fynt men it ek yn it Hollânsk: *rad* ‘van graan: droog en hard’ (WNT). Itselde

wurd is Ingelsk *rad* mei de betsjutting ‘loosely woven, coarse, of open texture’, dat yn ‘e dialekten fan Lancashire en Derbyshire foarkomt (EDD, s.v. *rad*). In hast eksakte wjergader fan it Fryske tiidwurd *ferrêdzje* is Leechdútsk (Ostfriesisch) (*fer*)*radern* (ten Doornkaat-Koolmann 1879).

Aldfrysk **red* hie yn it Nijwesterlauwersk Frysk yndie ta **rêd* wurde moatten, ferl. *glêd* < *gled*, *blêd* < *bled*, *bêd* < *bedd*. Moolk is it eigenskiips-wurd yn it Frysk weiwurden en troch it ôfslutend mulwurd fan *ferrêdzje* ferfongen fanwegen de homonymy mei *rêd* ‘fluch, gau’. Wat fierders de etymology fan dit sa’t it liket ta it Noardseegermaanske gebiet beheinde eigenskiipswurd wêze kin, is net alhiel dúdlik. Rogby (1967, 67) ornearret: “Zu-grunde liegt wohl in sämtlichen Fällen der Begriff des Trockenseins. Vielleicht ist die Grundbed. etwa ‘leicht zu sieben (weil trocken und hart)’ und unser Wort mit ahd. *redan*, mhd. *reden* stv. ‘sieben’ zusammen[zu]stellen.” Dat liket my lykwols semantysk net botte oannimlik ta. Faaks mei men it mei it tiidwurd *rêde*, Aldfrysk *hredda* < Westgermaansk **hradd-jan* ferbine, dat neffens De Vries (1971, s.v. *redden*) en Kluge/Seebold (2002, s.v. *retten*) moolk in kausatyf is, te ferlykjen mei Aldynsk *śratháyati* ‘makket los’ by *śrathnāti* ‘wurdt los, bejout him’. Nei dat lêste tiidwurd hie Löfstedt (1928, 199) by syn besprek fan Halligfrysk *reed* nammers ek al ferwiisd. De grûnbestjutting fan it eigenskiipswurd soe dan ‘los’ wêze kinne, wat in better útgongspunt is foar de fierdere betsjuttingsûntjouwingen.

Fach Friesische Philologie
Christian-Albrechts-Universität
Kiel

LITERATUER

- Århammar, Nils (1989) 'Zur Rekonstruktion des altfriesischen Lexikons mit Hilfe der neufriesischen Dialekte', in: *Philologia Frisica anno 1988*. Fryske Akademy, Ljouwert, 94-126.
 Boekenoogen, G.J. (1897), *De Zaanse Volkstaal*. Sijthoff, Leiden.

- Boeles, P. (1997), *Idioticon Groningantum. Vergelijkend woordenboek van den Groningschen Tongval*. Uitgegeven door Siemon Reker. Egbert Forsten & Profiel, Groningen/Bedum.
- Collinson, W.E. (1960), 'Some English and Frisian equations', yn: K. Dykstra et al. (red.), *Fryske Stúdzjes, oanbean oan prof. dr. J.H. Brouwer op syn sechtichste jierdei 23 augustus 1960*. Van Gorcum, Assen, 5-6.
- Debrabandere, Frans (2002), *West-Vlaams etymologisch woordenboek*. Veen, Amsterdam/Antwerpen.
- Doornkaat-Koolman, J. ten (1879-1884), *Wörterbuch der ostfriesischen Sprache*. 3 Dl. Brahms Verlag, Norden.
- EDD = *The English Dialect Dictionary*, edited by Joseph Wright. Vol. V. R-S. Henry Frowdy, London 1904.
- Ehrentraut, H.G. (samler) (1849), *Friesisches Archiv I*. Oldenburg.
- Fering-Öömrang Wurdenbuk. Wörterbuch der friesischen Mundart von Föhr und Amrum*. Herausgegeben von der Nordfriesischen Wörterbuchstelle der Christian-Albrechts-Universität zu Kiel (2002).
- Fokkema, Klaas (1952), *Uit het spel der klanken. Enige beschouwingen uit de Friese klankleer*. Wolters, Groningen/Djakarta.
- Frasch Uurdebök*, Wörterbuch der Mooringer Mundart, zusammengestellt und bearbeitet von Bo Sjölin, G.H. Walker, Ommo Wilts. Wachholtz, Neumünster 1988.
- Freesk Uurdebuk*. Wörterbuch der Wiedingharder Mundart, zusammengestellt und bearbeitet von Adeline Petersen, Bo Sjölin, G.H. Walker, Ommo Wilts. Wachholtz, Neumünster 1994.
- Fr. W. (1901, 1903, 1911) = *Friesch Woordenboek (Lexicon Frisiscum)*. Bewerkt door Waling Dijkstra. Leeuwarden.
- Gerbenzon, P. (bes.) (1956), *Rienck Hemmema, Rekenboeck off Memoriael*. Estrikken XIV. Frysk Ynstitút oan de R.U. to Grins, Grins.
- Hoekstra, Jarich (1998), *Fryske wurdfoarming*. Fryske Akademy, Ljouwert.
- Hoekstra, Jarich & Willem Visser (1996), 'De- en it-wurden yn it Frysk', *Us Wurk* 45, 55-78.
- Hof, Jan Jelles (1919), 'Bydragen ta de skiednis fen it Fryske wird', *Swan-neblommen* 1, 81-90.
- Kluge/Seebold (2002), *Kluge Etymologisch Wörterbuch der deutschen Sprache*. Bearbeitet von Elmar Seebold, 24., durchgesehene und erweiterte Auflage. De Gruyter, Berlin/New York.
- Kocks, G.H. (1996, 1997), *Woordenboek van de Drentse dialecten*. Van Gorcum, Assen.

- Laan, K. ter (1952), *Nieuw Groninger Woordenboek*. Wolters-Noordhoff, Groningen.
- Laurman, M.T. (1822), *Tot beter kennis van den tongval in de prov. Groningen*. Van Boekeren, Groningen.
- Löfstedt, Ernst (1928), *Die nordfriesische Mundart des Dorfes Ockholm und der Halligen*. Gleerupska Univ.-bokhandeln, Lund.
- Mechl., Wb. = Lor. Fr. Mecklenburg, *Amrumer Wörterbuch* (1854). Bearbeitet und herausgegeben von Reinhard Jannen. [Bausteine zur Nordfriesischen Wortkunde 1] Nordfriesische Wörterbuchstelle der Christian-Albrechts-Universität zu Kiel, Kiel 1991.
- Pannekeet, Jan (1984, 1990²), *Westfries woordenboek*. Stichting Uitgeverij Noord-Holland, Wormerveer.
- Rogby, Ove (1967), *Niederdeutsch auf friesischem Substrat. Die Mundart von Westerhever in Eiderstedt (Schleswig-Holstein)*. Almqvist & Wiksells, Uppsala.
- Sjölin, Bo (2006), *Etymologisches Handwörterbuch des Festlandsnordfriesischen*. Co-Frisica XVII. Kiel.
- Spenter, Arne (1968) *Der Vokalismus der akzentuierten Silben in der Schiermonnikooger Mundart*. Munksgaard, Kopenhagen.
- Tamminga, D.A. (1977), 'Eat oer fertichting fan betsjutting', *De Pompeblêdden* 48, 148-149.
- Tiersma, Peter M. (1982), 'Local and general markedness', *Language* 58, 832-849.
- Tiersma, Piter Meijes (1993), 'Lokale markeardens yn it Frysk', *Tydskrift foar Fryske Taalkunde* 8, 110-114.
- Versloot, Arjen (2001), 'Ta de etymology fan de plaknamme *De Tike* en Nederlânsk *veek*', *Us Wurk* 50, 1-13.
- Visser, Willem (1997), *The Syllable in Frisian*. HIL Dissertations 30. Holland Academic Graphics, The Hague.
- Vries, Jan de (1971), *Nederlands etymologisch Woordenboek*. Brill, Leiden.
- Weijnen, A.A. (2003), *Etymologisch dialectwoordenboek*. Sdu Uitgevers, Den Haag.
- WFT = *Wurdboek fan de Fryske taal / Woordenboek van de Friese taal*. Fryske Akademy, Ljouwert (1984 - --).

Westerlauwerskfrysk etymologysk griemmank (IV)

Jarich Hoekstra

Summary

In this article new or revised etymologies are proposed for the following Modern West Frisian words: galjes 'bog myrtle, gale', skaaie 'originate from; inherit; look like', skarreld 'astride', ûnbidich 'overdoing it; too big; enormous', bywerp, bjirp 'ring to fasten a tool to the handle', kjitte 'shit; weeds', nodzje 'to cuddle', jin skreauwe 'take courage', skroed(sje) 'small and weak child, animal, plant', skrouwe 'to shiver (with cold)', (oan)finge 'to catch fire'.

40. Nijwesterlauwerskfrysk ga(a)ljes 'Myrica gale L.'

*Galje(s) of gaalje(s) (ek galjehout, galjetûken) is yn it Frysk de beneaming foar strûkeftige wetterwylchjes yn reidpuollen (sj. WFT 7, s.v. galje; Franke & van der Ploeg 1984, 16-17). Sa't it WFT al oantsjut, is it wurd grif besibbe mei de Hollânske namme *gagel*. Oare wjergaders binne Dútsk *Gagel* (Aldheechdútsk *gagel(ris)*), Midleechdútsk *gagel(krut)*) en Ingelsk *gale* (Aldingelsk *gagel*). De fraach is dan lykwols noch, hoe't Frysk *ga(a)lje(s)* formeel mei de foarmen yn 'e oanbuorjende talen gearhinget. Nei alle gedachten moat men útgean fan in Aldfryske foarm **geiel*, dy't troch palatalisearing fan *a* ta *e* en fokalisearing fan *g* ta *j* nei in palataal lûd út Westgermaansk **gagel* ûntstien is. Ferlykje Frysk *nei(e)l* njonken Hollânsk *nagel* en Dútsk *Nagel*. De âlde foarm fynt men noch gearlutsen werom yn Skylgersk *geil* as sammelnamme foar 'bosken branje (krûpwylch) út 'e dunen' (Franke & van der Ploeg 1984, 17, 19). Hy komt ek yn it Noardfrysk foar as namme foar 'bremerheide': Bökingharde *gail* (Sjölin et al. 1982), Karrharde *gail* (Nissen 2863), Mittelgoesharde *goiel* (Schmidt-Petersen 1925, 173), Südergoesharde *chōil* (id. 28). De foarm **geiel* is oer **gaaiel* mei metateze ta *gaalje* en mei ferkoarting ta *galje* wurden. Ferlykje foar dy ûntjouwing Frysk *flei(e)l*, *flaaiel*, *flaalje*, *flalje* (sj. ek Hoekstra 2004, 15-16). *Galje* mei in ferkoarte *aa* moat as [galjə] útsprutsen wurden en net, lykas it WFT ha wol, as [gɔlje] (ferl. *flalje* [flaljə]).*

De etymology fan Frysk *galje(s)*, Hollânsk *gagel* ensfh. is fierders ûnbekind.

41. *Jitris* Nijwesterlauwerskfrysk skaaie 'ôfstamje; oererve; lykje op'

Århammar (2004, 124-127) bringt Nijwesterlauwerskfrisk *skaaie* ‘ôfstamje; oererve; lykje op’ mei it byhearrende haadwurd *skaai* ‘soarte, slach; slachte, sibbe’ gear mei it tiidwurd *skiede*. Aldfrisk *skētha* ‘skiede’ hie feitliks mei deleesje fan ‘e ynterfokalyske *th* oer **skēia* ta *skaaie* wurde moatten. Dat *skaaie* soe formeel it erfurd wêze kinne. Apart is dan lykwols dat it wurd in tige spesjale betsjuttingsûntjouwing ûndergien hat en dat dêrnêst in foarm *skiede* mei *d* stiet dy’t de oarspronklike betsjutting bewarret. Oarsom soe men oannimme kinne dat *skiede* it erfurd is (ferlykje al Aldwesterlauwerskfrisk *skēda*), dat om de iene of oare reden syn *th* (> *d*) bewarre hat, en dat *skaaie* in lienwurd út it Hollânsk is (ferlykje Hollânsk *scheien* njonken *scheiden*). Yn dat gefal soe men der lykwols fan útgean moatte dat dat lienwurd yn it Frysk in tige eigen paad opgien is. Århammar moat de fraach erfurd of lienwurd iepenlitte, mar leaut dat der foar in ferbining mei *skiede* yn alle gefallen oanwizingen binne; Midnederlânsk *scheiden* en Nijhollânsk *scheiden* komme inkeldris ek yn ‘e betsjutting ‘komme fan, ôfstamje’ foar.

De ferbining fan *skaaie* mei *skiede* kin formeel en semantysk net alhiel útsletten wurde, mar bliuwt alles mei alles problematysk. Ik soe der leaver op út wolle dat *skaaie* ‘ôfstamje ensfh.’ etymologysk itselde wurd is as *skaaie* ‘in slingerige beweging meitsje, reagje’ en ek as *skaaie* ‘mei de skonken wiid sitte of stean’ mei it bywurd *skaaid* ‘skonkje-oer, strampeld’. Frysk *skaaie* ‘in slingerige beweging meitsje ensfh.’ hat in muoi dúdlike wjergader yn Deensk *skeje* ‘skeef rinne’ en ‘ôfwike fan oaren’ (Nielsen 1966). Dy lêste betsjutting hat it benammen yn *skeje ud*, dat jin Frysk *útskaaie* yn ‘t sin bringt. Ferlykje ek Noarsk *skeje ut av veien* ‘de ferkearde kant útgean’ (Haugen 1965). Mei stamútwreidingen hearre dêr ek by Aldnoarsk *skeika* ‘slingerje’, Noarsk *skeine* ‘ôfwike, fansiden gean, in oare kant útgean’ en Sweedsk *skena* ‘op ‘e rin gean’. Dy wurden befetsje allegearre de woartel **skei-/skēi-* dy’t ek yn *skiede* foarkomt. Ynsafier binne *skaaie* (< **skēia*) en *skiede* dus yndie fiere famylje, mar in direkte besibbens is der net.

In semantyske ûntjouwing fan in grûnbetsjutting ‘skeef gean, ôfwike’ nei ‘slingerje, reagje’, nei ‘mei de skonken wiid gean/sitte’ en ek nei ‘ôfstamje’ (fan ‘e stam ôfgean) hoecht net alte fier fuort te kommen.

42. Nijwesterlauwerskfrisk skarrelde ‘mei de skonken wiid’

Foar ‘mei de skonken wiid’ hat it Frysk wurden lykas *skonkje-oer*, *oerskrank*, *strampeld*, *strampel(tsje)oer*, *skaaid* en *skarrelde*. De measten dêrfan binne etymologysk min ofte mear trochsichtich: *skonkje-oer* is muoi dúdlik

in gearsetting fan it type *kopke-ûnder*, yn *oerskrank* stiket it selsume eigenskipswurd *skrank* ‘skean’ (ferl. *skriks en skrank*) en *strampeld* en *strampel(tsje)oer* hingje gear mei it haadwurd *strampel* en it tiidwurd *strampelje*. It komôf fan *skaaid* hat yn it foarige artikeltsje op it aljemint west. Wat riedselich bliuwt it lêste wurd: *skarreld*. Yn ‘e earste opslach tinkt men faaks oan in mulwurd fan it tiidwurd *skarrelje* ‘sawat omrinne’ (sjuch ek WFT 19, s.v. *skarreld*), mar dat past semantysk net; *skarrelje* wurdt ornaris mei tiidwurden lykas Midhollânsk *scharren* ‘skraabje’ gearbrocht.

It Fryske *skarreld* is sûnder mis besibbe oan ‘e Westflaamske bywurden *scher(re)linge*, *-ling(s)*, *scherrebeende*, *scherrewijd(s)* ‘mei de skonken wiid’, de bywurdlike ferbining *te scherdt* ‘id.’ en it tiidwurd *scherrelen* ‘spriede (skonken, fingers)’. Debrabandere (2002) wiist foar dy wurden op it haadwurd *scherde* en it tiidwurd *scherden* (bygelyks by Kiliaen) as njonkenfoarmen mei metateze by *schrede* en *schrijden*; Westflaamsk *scherrelings* soe dêrmei op ien streek stean mei Hollânsk *schrijlings*.

De *a* yn Frysk *skarreld* lit dan de oergong fan *e* ta *a* foar *r* sjen, dy’t men ek hat by wurden lykas *skarre* njonken *skerre* ‘ôfskeare, -bite, -snije’ en *skar* njonken *sker* ‘oanpart yn ‘e mienskiplike weide’. Fierders bliuwe der lykwols noch wol wat fragen oer. It efterheaksel *-d* (mei de justjes frekwintere fariant *-e*) wurdt ornaris brûkt om fan haadwurden eigenskipswurden ôf te lieden, ferlykje in *blêsd hynder* en *weakskylde beantsjes* (Paardekoper 1990, Faltings 1996; Hoekstra 1998, 131). Binne *skarreld* en *strampeld* dan ôflaat fan ‘e haadwurden **skarrel* en *strampel* mei de betsjutting ‘it plak dêr’t it liif spjalt yn ‘e skonken’? Botte oannimlik is dat net; de oanbelangjende eigenskipswurden ha nammentlik meast in possessive betsjutting, dyt hjir net earlik past. *Skarreld* en *strampeld* binne boppedat bywurden. Faaks moat men doch earder útgean fan âlde ôfslutend mulwurd-foarmen dy’t yn isolaasje (as bywurden) har oarspronklike útgong *-(e)d* bewarre ha, al kin ik dêr oars út it Lânfrysk gjin foarbylden fan.

43. *Nijwesterlauwerskfrisk ûnbidich* ‘(adj.) oerdriuwend; te grut; tige grut; (adv.) bûtenwenstich, tige’

It Nijwesterlauwerskfriske eigenskipswurd *ûnbidich* wurdt yn it foarste plak brûkt fan minsken dy’t oerdriuwe yn har uteringen (*Hy is altyd sa ûnbidich*). Dan kin it ek foar dingen brûkt wurde dy’t ûnnut grut binne (*Hja ha dêr in ûnbidige filla delset*). At it my net mist, komt *ûnbidich* oars langer be-

nammen foar sûnder dy negative bysmaak, nammentlik mei de betsjutting ‘tige grut, enoarm, kolossaal’ (*Der lei in ûnbidich skip yn ‘e haven*). As by-wurd betsjut it ‘oermjittich, bûtenwenstich, tige’ (*ûnbidich sûpe*).

In streekrijuchte wjergader fan it Fryske wurd is Twintsk *onbie(r)ig*, dat ‘ûngeduldich, jachtich’ betsjut (Weijnen 2003). Ferlykje ek Bezoen (1948, 94): “Is iemand van nature jachterig en zenuwachtig, dan heet hij ... *ónbie-ig*”. Dat wurd is ôflaat fan in tiidwurd lykas Aldsaksysk *bīdan* of Midnederlânsk *biden* ‘wachtsje’. Ien dy’t ‘ûnbidich’ is, kin dus net wachtsje. Njonken it sterke tiidwurd *biden* bestie yn it Midnederlânsk ek in swak tiidwurd *beiden* ‘wachtsje’ mei de ôflieding *onbeidich* ‘ûngeduldich’.

Yn it Frysk moat de betsjutting fan *ûnbidich* him fan ‘ûngeduerich’ (jin net ynhâlde kinnend, om wat te dwaan) ûntjûn ha ta ‘oerdriuwend’ (jin net tebekhâlde kinnend yn jins uteringen) en is dan fan minsken op dingen oergien dy’t ‘tè’ binne, te grut, ûnhânsum, útwrydsk.

Njonken *ûnbidich* stiet yn it Frysk in aparte foarm *bambidich* (ek *bombidich*), dy’t fierhinne deselde betsjuttingen hat. Joast Halbertsma (1872, 174) wol ha dat *bam-* út *wan-* ûntstien is en dat *-bidich* by Aldfrysk *bidia* ‘biidzje, wachtsje’ heart. Hy neamt by *bambidich* ek in betsjutting dy’t yn it earste oankommen nei oan ‘e oarspronklike fan *ûnbidich* komt, nammentlik ‘ûngeduldich (benammen by pine); searkreunich’ (*Ien man-minsche is folle bambidiger az ien from-minsce*). Der soe dan njonken *ûnbidich* mei it neehitende foarheaksel *ûn-* in fariant mei it neehitende foarheaksel *wan-* bestien ha. Op himsels is dat net ûnmooglik, ferlykje *wankant* njonken *ûnkant*, *wanredsum* njonken *ûnredsum* ensfh. (Hoekstra 1998, 78). Fr. W. (1900, s.v. *bombidich*) wiist lykwols al op it Grinslânske *bambereg* ‘lûd by in bytsje pine; rimpen, ûngeduldich’, *wanbereg* ‘ûnbrûksum’ (ter Laan 1952). Kocks (1996, 1997) neamt foar it Drintsk ek *bamberig*, *wamberig* ‘woest, mei gâns gebear; searkreunich’ en *wanberig* ‘ûnbestindich, in soad spul útjaand’. Opfallend is dat dy wurden ek de spesjale betsjutting ‘searkreunich’ ha kinne, dy’t Halbertsma by it Fryske *bambidich* jout. Ik soe der dêrom leaver op út wolle dat *bambidich* in mjuksfoarm is fan *ûnbidich* en in net oerlevere **bambearich* (*wambearich*). It is dêrby semantysk fierhinne oanpast oan *ûnbidich*.

It twadde lid fan Grinslânsk en Drintsk *bamberig* hinget sûnder mis gear mei tiwurden lylas Dútsk *gebaren*, Midnederlânsk *gebären*, *gebēren*, Aldingels *gebāran* ‘jin hâlde en drage’ en ek mei Fryske *beare* ‘in soad spul útjaan; dwaan as’. Ien dy’t *bamberig* is hâldt en draacht him dus min. Sjuch foar in ferlykbere foarming noch Dútsk *ungebärdig* ‘ûnbrûksum, wyld’.

44. *Nijwesterlauwerskrysk* bywerp, bjirp, bjirk ‘ring om in stik ark oan ‘e stôk fêst te meitsjen’

Nijwesterlauwerskfrisk *bywerp*, meast gearlutsen ta *bjirp* en fierder ferfoarme ta *bjirk* (troch ôfstânsassimilaasje $b-p > b-k$?), is in riedselich wurd. It wurdt brûkt as oantsjutting foar in platte brede metalen ring dêr't stikken ark (seine, lodde, gripe ensfh.) mei oan 'e stôk fêstmakke wurde. Yn it Noardfrisk (Bökingharder Frysk) komt it foar as *biwjarp* 'Ring am Sensenstiel, der das Sensenstiel befestigt' (Sjölin et al. 1988, Sjölin 2006). Behalven yn it Frysk haw ik it wurd fûn yn it Drintsk, dêr't it as *bijworp*, *bijwörp* (*wörp*) en as *bijwark* oerlevere is (Kocks 1996). Yn it Grinslânsk hyt de ring oan 'e seine allyksa *biewaark* (Ter Laan 1952). De foarmen mei *-wark* yn it Drintsk en mei *-waark* yn it Grinslânsk binne grif sekondêr troch folksetymology ûntstien.

It wurd is sûnder mis in âlde gearsetting mei as earste lid it ferhâldingswurd *by*. Dat it yn 'e Fryske dialekten al ier ûntrochsichtich wurden is, docht bliken oan it feit dat it ferhâldingswurd yn it Bökingharder Noardfrisk de foarm *bi-* hoden hat en net lykas it selsstannige ferhâldingswurd ta *bai* wurden is, en fansels oan 'e gearlûking yn it Westerlauwersk Frysk (*bjirp* < **bierp* < **biwêrp* < **biwerp*).

It komôf fan it twadde lid is folle minder dúdlik. Men soe, sawol op grûn fan 'e foarm as fan 'e betsjutting, tinke kinne oan in ferbining mei it Hollânske dialektwurd *werf* 'stôk fan 'e sichte' (Weijnen 2003) en it Nijheechdútske dialektwurd *Worb* 'tôle, hânsel oan 'e seine', Midheechdútsk *sēnsenworp* 'hânsel fan 'e sichte' (Kluge/Seebold 2002).

Der bliuwe dan lywols twa problemen oer. Yn it foarste plak moat men jin ôffreegje, wêrom't Westerlauwerskfrisk *bjirp*, Noardfrisk *biwjarp* en Drintsk *biworp*, *-wörp* in einichste *p* hawwe; men hie feitliks in *f* ferwachte. Faaks ha wy hjir te krijen in oergong fan 'e labiodintale rûzer *f* ta in labiale ploffer troch ôfstânsassimilaasje oan 'e labiale ploffer *b* oan it begjin fan it wurd. Dat it yn dit wurd mei syn trije labi(odint)ale konsonanten ta sokke oanpassingen kaam, is faaks net sa raar.

Oard is it net alhiel dúdlik hoe't de gearsetting yn dat gefal semantysk ynterpretearre wurde moat. Men tinkt alderearst oan in eksosintryske ynterpretaasje 'ding dat oan 'e stôk sit'. Men soe dan moolk ferlykje kinne mei Aldfrisk *bigerdel* 'tas dy't oan 'e gurl hinget, ponge' (ferl. Boutkan & Siebinga 2005).

45. Nijwesterlauwerskfrisk *kjitte* 'stront; ûnkrûd'

Nijwesterlauwerskfrisk *kjitte(n)* komt hjoeddedei yn 'e Wâlden noch foar yn 'e betsjutting 'ûnkrûd, túch(en)'. Dêrnêst koe it wurd earder ek 'stront'

betsjutte, bygelyks yn it ûndûbelsinnige sechje *Kjitte, sei Koene en slikke Hauk om 'e kerne* of yn 'e gearsetting *hûnekjitte*. Dat is sûnder mis de âldere betsjutting; in semantyske ûntjouwing fan 'stront' oer 'smoargens, ôfeart' nei 'ûnkrûd' is hiel gewoan.

De net-brutsen foarm en de oarspronklike betsjutting fynt men yn Amelânsk *kiete*, bygelyks yn *kieteba'l* 'skytlok, smoarge toppe hier om 'e kûnt fan kij en skiep' (Oud 1987). It wurd komt net allinnich yn it Westerlauwersk Frysk foar, mar ek yn it Eastfrysk - it Sealtersk hat *Keete* 'smoargens, stront' (Fort 1980) - en yn it Noardfrysk - it Fering-Öömrang hat *kiat* '(wiete) smoargens' (FÖW).

It WFT (10, s.v. *kjitte*) ferwiist foar de etymology nei Dútsk *Kot* 'stront'. Dat strykt faaks in stik hinne wat de betsjutting oanbelanget, mar formeel hat Frysk *kjitte* mei dat wurd neat te krijen: *Kot* komt fan Midheechdútsk *quāt*, ferlykje Aldfrysk *quād* 'stront, dong', Nijwesterlauwersk Frysk *kwea* 'stront, smoargens' en Fering-Öömrang *kuad* 'smoargens'.

Hoewol't *kjitte-Keete-kiat* sa't it liket in mienfrysk wurd is, is it komôf derfan frijwat tsjuster. In mooglike wjergader bûten it Frysk is Aldnoarsk *keyta* 'sompe', yn it Nijyslânsk ek '(âlde en stjonkende) pisse', in froulik wurd, dat op Germaansk **kautjōn* tebekgean moat (sjuch fierders Jóhannesen 1956, 311). Ferlykje foar de lûdûntjouwing fan *kjitte* dan bygelyks Nijwesterlauwersk Frysk *stjitte* < *stiete* < Aldfrysk *stēta* < Germaansk **stautjan*. Foar de betsjutting soe men útgean kinne fan in ûntjouwing 'sompe, smoarch wetter' nei 'wiete smoargens, pisse, stront' nei 'ûnkrûd'.

46. Nijwesterlauwersk Frysk nodzje 'koezje, triuwkje'

Nijwesterlauwersk Frysk *nodzje* hat as haadbetsjutting 'triuwkje' ('liefkozen-de duwen en drukken' seit it WFT 14, s.v. *nodzje*). Dêrnjonken fynt men noch de betsjuttingen 'rûch of boartlike triuwe' en 'neuke, joepe'. It WFT docht in smiet op 'e etymology troch mei in fraachteken nei *knodze* (*gnodze*) 'kneppel' te ferwizen.

It Fryske tiidwurd hat lykwols in streekrjuchte wjergader yn Ingelsk *nod* 'knikke, skodholje' en Aldheechdútsk *hnotōn* 'skodzje'. It Fering-Öömrang (Noardfrysk) hat *node*, *nöde* en de frekwintatyf/diminutyf-foarm *nödelke*

mei de betsjuttingen ‘knikke’ en ‘ridelje mei de holle (fan âlde minsken)’. Mei ablaut heart dêr ek by Aldnoarsk *hnjóða* ‘slaan, hammerje’. Frysk *nodzje* (< **nuddia*) lit de muoi wenstige semantyske ûntjouwing fan ‘slaan, stjitte, triuwe’ (oer ‘boartlik triuwe’) nei ‘koezje’ sjen, dy’t men ek obstrewearje kin yn Frysk *triuw(kj)e* en Dútsk *drücken* (*Die Mutter drückte das Kind*) en Hollânsk *knuffelen* (Leechdútsk *knuffen* ‘stjitte, triuwe’).

47. *Nijwesterlauwerskfrysk jin skreauwe ‘jin teskrep sette, de kop derby skuorre’*

It WFT (DI. 20) jout ûnder it lemma *skreauwe* ‘raze, âlje’ ek in refleksive foarm fan dat tiidwurd mei de betsjutting ‘de kop derby skuorre, kriich sjen litte’. Fr. W. (1911), dêr’t *jin skreauwe* foar ‘t earst foarkomt, jout as betsjutting ‘wilskracht tonen, zich vermannen, zich aangorden om iets te doen’. Dat *jin skreauwe* etymologysk gearhingje soe mei *skreauwe* ‘raze’, lykas it WFT troch de beskriuwing fan it wurd suggerearret, is semantysk net botte oannimlik. Nijwesterlauwerskfrysk *skreauwe*, Hollânsk *schreeuwen*, stiet neffens de etymologyske wurdboeken mei *w/m*-wiksel njonken *skrieme* (Aldingelsk *sceman*, Midhollânsk *scremen*) en dy tiidwurden hingje wer gear mei wurden lykas Aldfrysk *skrīa* ‘raze’ (Hollânsk *schreien*).

Fr. W. (1911) jout by *jin skreauwe* it neikommende sitaat: *Hertsje, to! skreau dy hwet, ‘Zet je eens schrap’*. De oersetting dêrfan wiist jin, tinkt my, it paad nei it komôf fan *jin skreauwe*. It tiidwurd hinget etymologysk gear mei Nijwesterlauwersk *skreppje* (ferl. Miedema 1980) en de dêrfan ôflate útdrukking *jin teskrep sette* (Hollânsk *zich schrap zetten*). It tiidwurd *skreppje* hat yn it Frysk de spesjale betsjutting ‘jin ynspanne, swier wurkje; hastich rinne’ krige, mar de oarspronklike betsjutting moat ‘skraabje, skrasse’ west ha, sa’t wjergaders lykas Midhollânsk *schrepen* en Aldingelsk *screpan* sjen litte. Dy foarmen steane mei yntinsive ferskerping njonken foarmen lykas Aldheechdútsk *screvôn* ‘ynkrasse’ en Flaamsk *schrevelen* ‘skrasse, skramje, skraabje, skjirje’ (Debrabandere 2002). Ferlykje ek Hollânsk *schrappen* ‘skrasse’ njonken Midhollânsk *scraven* ‘skraabje (mei de poat)’. In ferlykber tiidwurd mei *-v-* (**skrēva?*) moat it útgongspunt foar Nijfrysk *jin skreauwe* west ha. De betsjuttingsûntjouwing is deselde dy’t men ek foar *jin teskrep sette* en *skreppje* oannimme moat. Fan ‘skraabje (mei de poat, fan hynders, at se tasette)’ komt men op ‘jin ynspanne’ en ‘kriich sjen litte’.

48. *Nijwesterlauwerskfrysk skroed(sje) ‘swak berntsje, dier, plantsje’*

Nijwesterlauwerskfrisk *skroed* (*skroet*), of meast as ferlytsingswurd *skroedsje*, wurdt brûkt as oantsjutting foar in meager en tsjirmerich berntsje, foar in lyts, swak dier en soms ek foar in hean plantsje. As plantenamme is it wurd boppedat yn gebrûk foar de *Erophila verna* (L.) Chevallier (Hollânsk *vroegeling*). Roggen (1976) jout foar it Aasters *mêgere schroed* ‘mager als hout’, dat nettsjinsteande de wat knoffelige betsjuttingsomskriuwing ek wol in haadwurd wêze sil. It WFT (Dl. 20) set by de etymology in fraachteken.

Skroed(sje) is sûnder mis itselde wurd as Midhollânsk *schrode* of Midleechedútsk *shrōde*, *shrāde* ‘ôfsnijd stik’ fan it Midhollânsk *shrōden*, Midleechedútsk *shrōden*, *shrāden* ‘snije’ (ferlykje ek Frysk *skroar*, Aldfrysk *skrōdere* út Midhollânsk, Midleechedútsk *shrōder* ‘snider’). Ut de betsjutting ‘ôfsnijd stik’ hat him oer ‘lyts ûnnut stik’ dan de betsjutting ‘lyts, swak bern, dier, plantsje’ ûntjûn.

Der bestiet ek in foarm mei koarte fokaal, dy’t in kollektive betsjutting hat. Dêr kin men deselde betsjuttingsûntjowing obstrewearje. Ferlykje Dútsk *Schrott* ‘ôfeart’, Westfrysk *skrot* ‘ôfeart, útskot, û.o. fan fruchten’ (Pannekeet 1984). By Ter Laan (1952) fynt men Grinslânsk *shröt*, *shrōdde* foar ‘útskot, krielguod (jirpels)’, mar ek foar ‘lytse minsken’ (*Vroeger haje dwaargen en meer van zok shrōdde*) en ‘lytse bern’ (*t kinderschröt*, *t shrötgoud*). Yn it Drintsk (Kocks 1997) betsjut *schrot*, *shröt*, *shrōdde* njonken ‘lytse, minderwaardige frucht(en)’ ek ‘lytse bern of dieren’ (*Het is maist shrōdde, wat ik vongen heb, Er luip een heile bult van dat klaaine shröt op straat*).

De ‘eigenfryske’ wjergader fan *skroedsje* soe *skra(a)its* ‘lang en meager persoan; skytjager, strontjager (stercocarius)’ wêze kinne, at Kramer (1975) syn etymology fan dat wurd ynoarder is. Kramer beskôget *skra(a)its* (< **skrēd-ike*) nammentlik as in ferlytsingswurd fan Aldfrysk *skrēd*, dat allinnich yn ‘e betsjutting ‘sneed, besnoeien (fan jild)’ oerlevere is, mar dat moolk ek ‘ôfsnijd stik’ betsjutte koe (ferl. Aldingelsk *scrēad(e)*, Nijingelsk *shred*). It tiidwurd dêrby wie Aldfrysk **skrēda* ‘ôfsnije’, dat bygelyks yn Aldfrysk *skrēdere* ‘besnoeier (fan jild)’ en grif ek yn Nijfrysk *skreder*, *skredich* ‘bonkich en meager’ stiket. Kramer syn ferklearring is yn alle gefallen frijwat oannimliker as dy fan Boersma & Miedema (1976) (< *sker(n)-ēt-eke* ‘strontiterke’) en dy fan Buma (1975) (< Germaansk **skrakiz-* ‘de kritende’), dy’t beide om fonologyske reden fersmiten wurde moatte.

49. Nijwesterlauwerskfrisk skrouwe 'huverje'

De Nijwesterlauwerskfriske eigenskipswurden *skrousk* en *skrouwen(d)* 'klomsk, huverich' binne dúdlikernôch ôfliedingen fan it tiidwurd *skrouwe* 'huverje, trilje (fan 'e kjeld)'. Dêrnjonken bestiet der ek in lykbetsjuttend tiidwurd *skrouskje*, dat sûnder mis fan *skrousk* ôflaat is. It WFT (20, s.v. *skrouskje*) jout mei in fraachteken in etymologyske ferwizing nei Hollânsk *schurken* 'skeuke, skobje', dat lykwols in ôflieding is fan *schuren* 'skjirje' en formeel net mei it Fryske tiidwurd gearbrocht wurde kin.

Versloot (2000) besiket it eigenskipswurd *skrousk* oer **skrjousk* út **skrē-visk*, in ôflieding fan *skreef* (Midnederlânsk *schreve*) 'spjalt, naad' ôf te lieden. Men soe dan brekking fan *ē* ta *jou* oannimme moatte lykas bygelyks yn *Ljouwert* (sj. ek Dyk 2002, 298). Foar de betsjutting soe men tinke moatte oan 'e spliterige hannen dy't men by skrousk waar kriget. Dy etymology hat al yn 't foar net folle eigenskip, om't de njonkenfoarm *skrouwen(d)* en it tiidwurd der net yn behelle wurde. Boppedat moat er semantysk ek frijwat fier wei komme.

It útgongspunt foar de etymology fan *skrousk*, *skrouwen*, *skrouwe* en *skrouskje* kin allinnich it tiidwurd *skrouwe* wêze. Dat hat in wjergader yn Westflaamsk *schruwen* 'grouwe, grize, in ôfgriis hawwe fan' (Debrabandere 2002). De etymology fan dat tiidwurd is net sa dúdlik. Debrabandere tinkt oan in ferbining mei *gruwen* (Frysk *grouwe*) mei *s*-protesis ûnder 'e ynfloed fan 'e *schr*-tiidwurden, wat yndie by sokke affektive tiidwurden net ûnmooglik is.

50. Nijwesterlauwerskfrisk (oan)finge 'flam slaan'

Nijwesterlauwerskfrisk *finge* (WFT 6) of *oanfinge* (WFT 14) is in yntransityf tiidwurd, dat 'flam slaan' betsjut. Fr. W. (1900) jout de foarbyldsin *De tonder is damp, no wol se net finge*. It tiidwurd kin sterk of swak wêze: njonken doetiid *fong*, ôfslutend mulwurd *fongen* fynt men ek *fingde*, *fingd*. De foarm fan it tiidwurd, de sterke bûgingsfoarmen, mar ek de betsjutting - tink oan Dútsk *Feuer fangen* en Ingelsk *to catch fire* - suggerearje in ferbân mei it tiidwurd *fange*. It WFT (6, s.v. *finge*) ferwiist foar de etymology dêrfandinne mei rjucht mei in fraachteken nei dat tiidwurd. Dat beide tiidwurden tige deun byinoar lizze, kin men sjen oan 'e foarheakselôflieding *befangelbefinge* yn 'e betsjutting 'oantaast wurde fan kjeld of froast' (WFT 1), dy't gauris as mulwurd foarkomt, bygelyks yn *De jirpels binne be*

fingd/befongen. De krekte ferhâlding tusken *finge* en *fange* bliuwt lykwols ûndúdlik.

In tiidwurd *fänge* ‘flam slaan’ komt ek yn ‘e Leechdútske dialekten foar, bygelyks yn it Sleeswyk-Holsteinske Leechdútsk (Mensing 1927-1935). Ut it Leechdútsk wei hat it tiidwurd wreide nei de Skandinaafske talen, ferl. Deensk *fænge*, Noarsk *fenge* (Nielsen 1966). De Skandinaafske talen ha ek it eigenskipswurd *befængt/befengt* ‘oantaast, befongen’. Nei alle gedachten moat men foar Frysk *finge* ek oan ûntliening oan it Leechdútsk tinke, al haw ik yn ‘e oanbuorjende Leechsaksyske dialekten, it Grinslânsk en it Drintsk, gjin wjergader fine kinnen.

De fraach bliuwt dan, hoe’t Leechdútsk *fängen* mei *fangen* gearhinget. Nielsen (1966, s.v. *fænge*) wol der op út dat *fängen* in kausatyf by *fangen* is mei in betsjutting ‘få til at fange el. brænde’ (oan it fangen of baarnen meitsje). Dat hat lykwols net folle eigenskip. Kausative tiidwurden binne typysk transityf, wylst *fängen* en syn wjergaders just yntransityf binne; se betsjutte ornaris net ‘yn ‘e brân sette’, mar ‘yn ‘e brân reitsje’ (Deensk *fænge* wurdt fan Nielsen ek oerset mei ‘antændes, komme i brand’). Oannimliker is it dat it tiidwurd *fängen* foarme is nei analogy fan *fängt*, de 3de persoan iental no-tiid (mei i-umlaut) fan *fangen*. It tiidwurd *fangen* hie moolk in betsjutting ‘flam slaan’ krige (faaks troch dat yn in útdrukking fan it slach *catch fire* it foarwerp ‘fjoer’ weilitten waard). Krekt yn dy betsjutting ‘flam slaan’ waard it tiidwurd allinnich yn ‘e 3de persoan brûkt en sa koe it stamlûd fan ‘e (ûnmarkearre) 3de persoan iental nei de oare tiidwurdfoarmen (bygelyks de ynfinityf) wreidzje. Ferlykje foar sa’n ûntjouwing Frysk *meie* (foar âlder *mogge*), dêr’t de stamfoarm fan ‘e 3de persoan iental ek yn ‘e ynfinityf bedarre is. Njonken *fangen* ûnstie sa in nij tiidwurd *fängen*. Yn Frysk *befangel/befinge* sjucht men dan noch de konkurrinsje tusken beide stamfoarmen.

Fach Friesische Philologie
Christian-Albrechts-Universität
Kiel

LITERATUER

- Århammar, Nils (2004), 'Etymologische und lautgeschichtliche Randbemerkungen zu Band 19 (2003) des 'Wurdboek fan de Fryske taal'', *Us Wurk* 53, 106-143.
- Bezoen, H.L. (1948), *Taal en volk van Twente*. Van Gorcum, Assen.
- Blom, Gosse (1981), *Hylper Wurdboek*. Fryske Akademy, Ljouwert/Leeuwarden.
- Boekenoogen, G. J. (1897), *De Zaansche Volkstaal*. Sijthoff, Leiden.
- Boersma J. & H. T. J. Miedema (1976), 'De Friese vogelnaam *skraits* "jager"', *Taal en Tongval* 28, 45-48
- Boutkan, Dirk & Sjoerd Michiel Siebinga (2005), *Old Frisian Etymological Dictionary*. Brill, Leiden/Boston.
- Buma, Wybren Jan (1975), 'Wurdsneuperijen 59. Nijfrysk *skra(e)its*, *skreits*', *Us Wurk* 25, 63-65.
- Debrabandere, Frans (2002), *West-Vlaams etymologisch woordenboek*. Veen, Amsterdam/Antwerpen.
- Dyk, Siebren (2002), 'Jorwertbrekking', *It Beaken* 64, 272-314.
- Faltings, Volkert F. (1996), 'Zur Bildung desubstantivischer Adjektiva mit dem Derivationssuffix *-edl-et* im Friesischen und in verwandten Sprachen', *Us Wurk* 45, 79-113.
- Fort, Marron C. (1980), *Saterfriesisches Wörterbuch*. Buske, Hamburg.
- FÖW (2002) = *Fering-Öömrang Wurdenbuk*. Wörterbuch der friesischen Mundart von Föhr und Amrum. Herausgegeben von der Nordfriesischen Wörterbuchstelle der Christian-Albrechts-Universität zu Kiel. Wachholtz, Neumünster (2002).
- Franke, D. & D.T.E. van der Ploeg (1984), *Plantenammen yn Fryslân*. Fryske Akademy, Ljouwert.
- Fr. W. (1900, 1903, 1911) = *Friesch Woordenboek (Lexicon Frisicum)*. Bewerkt door Waling Dijkstra. Leeuwarden.
- Halbertsma, J.H. (1872), *Lexicon Frisicum. A-FEER*. Deventer.
- Haugen, Einar (1965), *Norwegian English Dictionary*. Universitetsforlaget, Oslo / University of Wisconsin Press, Madison.
- Hoekstra, Jarich (1998), *Fryske wurdfoarming*. Fryske Akademy, Ljouwert.
- Hoekstra, Jarich (2004), 'Koi, koanjert, koait. Oer in skift nammen foar it tipelhoutsje', *Us Wurk* 53, 13-19.
- Jóhannesen, Alexander (1956), *Isländisches etymologisches Wörterbuch*. Franke Verlag, Bern.

- Kluge/Seebold (2002) = *Kluge Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. Bearbeitet von Elmar Seebold. De Gruyter, Berlin/New York.
- Kocks, G.H. (1996, 1997), *Woordenboek van de Drentse dialecten*. Van Gorcum, Assen.
- Kooy, T. van der (1937), *De taal van Hindelopen*. Nijhoff, 's-Gravenhage.
- Kramer, Pyt (1975), 'Skraits, maits en mûglike sibben', *Us Wurk* 25, 77-82.
- Laan, K. ter (1952), *Nieuw Groninger Woordenboek*. Wolters-Noordhoff, Groningen.
- Löfstedt, Ernst (1928), *Die nordfriesische Mundart des Dorfes Ockholm und der Halligen*. Gleerupska Univ.-bokhandeln, Lund.
- Mensing, Otto (1927-1935), *Schleswig-Holsteinisches Wörterbuch*. Wachholtz, Neumünster.
- Miedema, H.T.J. (1980), 'De term *Westfries* en de etymologie van *skreppe* 'zich inspannen'', *Taal en Tongval* 32, 130-135.
- Nielsen, Niels Åge (1966³), *Dansk etymologisk ordbog*. Gyldendal, Copenhagen.
- Oud, A.G. (1987), *Woa'deboek fan ut Amelands*. Fryske Akademy, Ljouwert.
- Paardekoper, P.C. (1990), 'Een uitstervend morfologisch ingweonisme: het type *platboomd*', *Leuvense Bijdragen* 79, 279-299.
- Pannekeet, Jan (1984), *Westfries Woordenboek*. Stichting Uitgeverij Noord-Holland, Wormerveer.
- Roggen, C. (1976), *Woordenboek van het Oosterschellings/Wêdenboek fon et Aasters*. Fryske Akademy, Ljouwert.
- Roosjen, S.O., N.D. Kroese, W. Eekhoff (1855), *Merkwaardigheden van Hindeloopen*. Eekhoff, Leeuwarden.
- Schmidt-Petersen, J. (1925), *Die Orts- und Flurnamen Nordfrieslands*. Delff, Husum.
- Sjölin, Bo, et al. (1988), *Frasch Uurdebök. Wörterbuch der Mooringer Mundart*. Wachholtz, Neumünster.
- Sjölin, Bo (2006), *Etymologisches Handwörterbuch des Festlands-nordfriesischen*. Co-Frisica XVII. Fach Friesische Philologie, Christian-Albrechts-Universität zu Kiel.
- Versloot, Arjen (2000), 'Skrjoosk waar?', *Friesch Dagblad* (4-11-2000).
- Weijnen, A. A. (2003), *Etymologisch dialectwoordenboek*. Sdu Uitgevers, Den Haag.
- WFT = *Wurdboek fan 'e Fryske taal / Woordenboek van de Friese taal*. Fryske Akademy, Ljouwert (1984 --).

Westerlauwerskfrisk etymologysk griemmank (V)

Jarich Hoekstra

Summary

In this article new or revised etymologies are proposed for the following Modern West Frisian words: saats(en) ‘hole(s) made by cutting turf (piece of land where turf is cut)’, koweskâd ‘dragonfly’, skeapert ‘well hook’, draam ‘part of the board of a ship’, skerte, skurte ‘lap’, wreid ‘shoot (of grass)’, geizen(ich), geizich ‘with a sallow complexion’, and protter ‘starling’.

51. Nijwesterlauwerskfrisk (Dongeradielsk) saats(en) ‘kûle ûntstien troch it stekken fan seadden (stik lân dêr’t seadden stutsen wurde)’ (jitrīs)

Yn Eastdongeradiel bestiet in nijsgjirrich wurd *saats*, meast yn it meartal *saatsen*. Fr. W. (1911) jout op grûn fan in oantekening fan Rinse Posthumus yn syn eksimplaar fan Epkema’s wurdboek op Gysbert Japicx as betsjutting ‘laag uitgegraven, maar min of meer weder aangegroeid land’. Dêrnjonken wurdt op grûn fan in advertinsje yn ‘e Ljouwerter Krante fan 11 april 1902 (“Verhuring van dijken, saatsen en uiterlanden in Oost-Dongeradeel”) in betsjutting ‘kwelder, buitendijksch land’ opjûn. It WFT (18, s.v. *saats*) nimt dy beide betsjuttingen oer en freget ûnder ‘e etymologyske ferwizing allinnich oft der faaks ferbân is mei it wurd *saad*. Dêr sil wol *saad II*, in njonkenfoarm fan *seadde* mei bedoeld wêze. Yn it WFT mist spitigernôch in ferwizing nei in aardich dûbelartikel fan Albrecht Johannsen en J. J. Kalma yn *Fryske Nammen III* (1950, 74-76) oer *saats* en besibbe wurden, dêr’t net allinnich oer de betsjutting fan *saats* in soad bybrocht wurdt, mar ek wichtige oanwizingen jûn wurde foar de kreative etymology fan it wurd.

It wurd *saats* of de meartalsfoarm *saatsen* komt benammen noch yn lânnammen foar. Kalma neamt it *Saatsen* (in as iental opfette kollektive meartalsfoarm?) by Ingwierrum en de *Saatsensfive* op Tibben ûnder Ie. Dy fynplakken litte neffens Kalma al sjen dat de betsjutting ‘bûtendyks lân’ dy’t Fr. W. (1911) jout, foar ‘t neist net ynoarder is; dy sil yndie wol ynspirearre wêze troch de lykskikking yn it sitaat “dijken, saatsen en uiterlanden”. Neffens him giet it by *saatsen* om gatten dy’t ûntstiene, as der

út in stik lân (meast efter in dyk) seadden stutsen waarden foar it dykjen en hy ferbynt it wurd sadwaande ek mei Aldfrysk *sātha* ‘seadde’. Wat dêr yn alle gefallen al mei strykt is dat de Nijfryske njonkenfoarm *sade*, *saad* yn it WFT (18, s.v. *seadde*) as typysk foar de Dongeradielen opjûn wurdt. It wurd *saats* komt meast yn it meartal foar, nei alle gedachten om’t yn ien stik lân gauris mear sokke kûlen sieten. Sa’n meartal koe dan ek kollektyf brûkt wurde foar it stik lân dêr’t seadden stutsen waarden.

Kalma en benammen Johannsen neame ek noch in oar wurd, dat deselde betsjutting hat as *saats* en dat yn it hiele eardere Fryske taalgebiet oerlevere is. Yn it Aldfrysk komt it al foar as *saddi(c)k*, dat ornaris oerset wurdt as ‘Rasendeich’, d.w.s. ‘seaddedyk’ (Holthausen/Hofmann 1985). Lettere foarmen fan dat wurd wize lykwols op in betsjutting dy’t oerienkomt mei dy fan *saats*. Johannsen neamt Noardfrysk *Saaddik*, *Saa(r)dik* as “Bezeichnung für niedriges Land, das früher wintertags immer unter Wasser stand”, “als Flurname in den Marschen Nordfrieslands und zwar meistens landwärts hinter alten Deichen”. Hy ljochtet ta: “Es handelt sich hier um Landflächen, die zur Sodenentnahme für den Bau der ersten alten Sodendeiche dienten.” Verdam (1949) jout op grûn fan Boekenoogen (1897) foar it Midhollânsk fan Westfryslân it Fryske substraatwurd *saddijc*, *zaddic* ‘een kuil of del in een stuk land ontstaan door het uitgraven van aarde ten behoeve van den er naast gelegen dijk’. Ten Doornkaat Koolman (1879-1884) neamt foar it Eastfrysk (Leechdútsk) *sardik* ‘Land, was zum Zweck der Wiederherstellung od. Verstärkung u. Ausbesserung eines Deiches ausgegraben ist u. zu einem Kolk gemacht wurde, bz. nur aus Kolken, Kulen od. Spिटdobben etc. besteht’. It sil klearrichheid ha dat it twadde lid fan *saddik* hjir in betsjutting krige hat, dy’t te ferlykjen is mei deselde fan Ingelsk *ditch* ‘sleat’ en Dútsk *Teich* ‘dobbe’. It giet dêr dus oarspronklik om dat wat ûntstie, at men in dyk makke.

It hat doel om mei it each op ‘e boppeneamde foarmen nochris nei it Aldfryske *saddi(c)k* te sjen. Dat is oerlevere yn ‘e neikommende bepaling út it tredde Iemsgoer Hânskrift (Emsinger Penningskuldboek): *hvasa satha delt inna others saddikum, sa breckt hi tua pund anda thet saddick wither to fellen, sa hit er was*. Buma/Ebel (1967, 229) sette dat oer as: “Wer Rasen sticht in eines anderen Rasendeichen, der verwirkt zwei Pfund und (hat) den Rasendeich wieder so aufzufüllen, wie es vorher war.” Der is lykwols alle reden om hjir net oan in seaddedyk te tinken, mar oan in kûle (of in stik lân) dêr’t seadden stutsen wurde. De termen *delva* ‘grave’ en *fella* ‘folje’, mar ek it meartallige *saddikum* wize tige dy kant. De krekte oersetting is dêrom foar

‘t neist: ‘Wa’t seadden yn oarmans seadkûlen (of: lân dêr’t seadden stutsen wurde) dolt, (dan) ferspilet (er) twa pûn, en de seadkûle (is) wer fol te meitsjen, sa’t er foartyd wie.’ Dat dizze Aldfryske rigels sa opfette wurde moatte, hie Boekenoogen (1897, 865-867) nammers al suggerearre. Ferlykje no ek Hofmann & Popkema (2008, s.v. *sāthdīk*) op grûn fan in kladde fan dit artikel: “Land, wo Grassoden (zum Abdecken des Deiches) gestochen wurden; durch Stechen von Grassoden entstandene Landvertiefung.”

Aparternôch lûkt Kalma út syn en Johannsens ferhaal net de logyske konklúzje dat *saats* en *saddik* itselde wurd wêze moatte. Hy ornearret dat men by *saats* it bêst tinke kin oan *sātha* + de ferlytsingsútgong: “Prof. Brouwer wiist mij der op, dat bij *saetsen* to tinken is oan *botsen*, *skeisen*, *oartsen* en mansnammen op *-se* < *-ke* (b.g. *Minse*).” Op ‘e lestige frage hoe’t in ferlytsingswurd fan *sātha* ‘seadde’ dan de betsjutting ‘kûle ûntstien troch it stekken fan seadden’ opsmite kin, jout Kalma lykwols gjin andert.

Nei myn betinken moat men der fan útgean dat Eastdongeradielster *saats* streekrjucht fan Aldfrysk *sāddīk* ôflaat is – de betsjutting lit hast gjin oare konklúzje ta – en de fraach moat dan wêze hoe’t soks formeel mooglik is. Men tinkt faaks alderearst oan ‘e mooglikheid fan in assiblearre foarm fan *dīk* ‘dyk’. Dy komt yn it Aldfrysk yndie foar yn it tiidwurd *ditza* (nj. *dīka*) ‘dykje’ (< **dīkjan*), mar men soe dan oannimme moatte dat it assibilearringsprodukt fan it tiidwurd yn it haadwurd bedarre wêze soe en dat hat net folle eigenskip. Plausibeler liket my de neikommende ûntjouwing ta: De gearsetting *sāddīk* waard semantysk en morfologysk ûntrochsichtich, wat troch de spesjale betsjutting dy’t it wurd krige hie en troch it gearranen fan ‘e twa *d*’s maklik koe. It twadde lid waard dêrby redusearre (*-dīk* > *-dik* > *-dek*). *Sāddīk(en)* waard ta *sādek(en)*, in foarm dy’t faaks ek wier oerlevere is, nammentlik yn *Wlkama in dae Sadeken* (Frjentsjerteradiel 1433, O II, 20). It wurd hie dêrmei in ein hinne deselde foarm as it ferlytsingswurd **mādek(e)*, mei rekking yn iepen wurdlied út **mathike* (ferl. Hollânske *made*), dat yn it hjoeddeiske Frysk troch de Let-Aldwesterlauwerskfryske assibilearring fan *k* ta *ts* de foarm *ma(a)its* opsmiten hat. Allyksa sil út *sādek(en)* by einsluten **saaits(en)* wurden wêze. Oergongsfoarmen, dy’t fan Kalma neamd wurde, binne *de sattyen* (Raard, Westdongeradiel, Benefisiaalboeken 181b) en *de saethien bij de Oester straete naest den Dijck* (Dokkum, Register fan ‘e Oanbring I, 177). Dat de foarm **saaits(en)* sa net oerlevere is, hinget gear mei it feit dat it wurd allinnich yn Eastdongeradiel bewarre bleaun is. Yn it Dongeradielster Frysk is it lange twjilûd *aai* yn sletten wurdlied nammentlik algemien ta *aa*

wurden. De *ma(a)its* hyt dêr *maats* (ferl. Van der Veen-en-dy 2001, 110), in *ba(a)itsje* is in *baatsje* en *la(a)itsje* komt foar de hearen as *laatsje*. Allyksa moast út **saaits(en)* yn Eastdongeradiel *saats(en)* wurde.

It lange twjilûd *aai* is yn it Frysk yn sletten wurdlied nammers oeral ferienfâldige. De nukleus fan in wurdlied mei yn it Frysk sa't it liket mar út twa posysjes (lang lûd of koart twjilûd) bestean, d.w.s. allinnich in lang lûd of in koart twjilûd (koart lûd + heallûd) befetsje (ferl. Visser 1997, 118-124). At der in lang twjilûd (lang lûd + heallûd) yn sletten wurdlied ûntstie, wiene der twa ferienfâldigingsstrategies. De earste wie om it lange twjilûd te ferkoartsjen. Dat is yn it grutste part fan it Frysk taalgebiet bard. *Ma(a)its* en *la(a)itsje* wurde koart, as [maits] en [laitsjə], útsprutsen. In oare mooglikheid wie om it lêste part fan it lange twjilûd te skrassen en der in lang lûd fan te meitsjen. Dat is yn 'e Dongeradielen bard.

Wat lyksoartichs as yn it Dongeradielster Frysk sjucht men yn it Fering-Öömrang (Noardfrysk). Dêr ûntjoech him it twjilûd *ei* oer *ai* ta *aai* (skreaun as <ai>). At dy *aai* yn in sletten wurdlied stie of bedarre, waard er ferienfâldige ta in lang lûd *aa* (ferl. Århammar 1995, 90 noat 6): Fering-Öömrang *daar* 'dagen' (< **dāir* < **dāi-er*, it meartal fan *dai* 'dei', Aldfrysk *dei*), Fering-Öömrang *saad* 'sei' (< *sāid* < *said*, Aldfrysk *seid*) en Fering *skaas* 'leppel' (< **skāith* < **skaith* < Aldnoarsk *skeið*). By dat lêste wurd lit de Öömrang foarm *skai* noch in tredde strategy sjen om in *aai* yn sletten wurdlied kwyt te wurden: It wurdlied wurdt iepen makke troch de einichste konsonant weifalle te litten.

52. Nijwesterlauwerskfrysk koweskâd (Noardeasthoeksk), skûskôter (Hylpersk) 'libel'

It ynsekt dat yn it Hollânsk *waterjuffer*, *glazenmaker* of *libel* hyt, yn it Dútsk *Wasserjungfer* of *Libelle* en yn it Ingelsk *dragonfly* hat yn it Frysk fan âlds in grut ferskaat oan nammen. Dêrby lit ik efkes gewurde, oft dêr yn biologyske sin altiten krekt deselde soarte mei oantsjut wurdt. Sjuch foar de offisjele Fryske libellenammen (mei gâns nijfoarmingjen) Van Hijum en De Boer (2007). Men kin út 'en rûgen de neikommende skiften ûnderskiede: (i) *blaujufferke*, *reidjuffer*; (ii) *glêsmakker*, *glêsdraager*, *glesker*; (iii) *wartebiter*, *bleinebiter*, *hynstebiter*, *glêzebiter*; (iv) *wetterhynderke*, *blauhynderke*, *blauynske*; (v) *tongerbout*, en (vi) *koweskâd*, *tongerskâd*. De nammen yn skift (i), dy't it juffereftige foarkommen fan it dier as útgongspunt nimme, slute oan by Hollânsk *waterjuffer* en Dútsk *Wasserjungfer*, dy yn skift (ii), dy't

oan ‘e grutte trochsichtige wjukken rifferearje, by Hollânsk *glazenmaker*. Nammen fan it slach yn skift (iii), dy’t op it folksleauwe berêste dat it ynsekt byt, fynt men ek yn it Skiermûntseagersk (*blenebyter*), yn it Grinslânsk (*woatenbieter*) en it Drintsk (*woartenbieter*). Yn *bleinebiter* (*blenebyter*) stiket it wurd *blein* ‘blier, pûst’, ferlykje Ingelsk *blain*, Fering-Öömrang (Noardfrysk) *blaanj* (Spenter 1968, 289). De nammen yn skift (iv) slagge op it fjouwerjende, springerige fleanen fan it ynsekt. Ferlykje dêrfoar ek Drintsk *peerdtie*. De namme *tongerbout* (Ingelsk *thunderbolt*) yn skift (v) ferwiist nei it ynsekt as oankundiger fan tongerbuien.

It nijsgjirrichste skift is lykwols it sechde. At wy *tongerskâd* efkes oan ‘e kant skowe meie as in mjuksfoarming fan *tongerbout* en *koweskâd*, dan giet it benammen om dat lêste wurd. It ilemint *-skâd* yn ‘e gearsettingen *koweskâd* en *tongerskâd* liket yn it earste oankommen de noardlike dialektfoarm fan *skaad* (ferl. Hof 1933, 164-165). Yn ‘e wurdboeken fynt men de farianten *koweskaad* en *tongerskaad*. At men lykwols it wurdmateriaal ris sekuer besjucht, docht bliken dat de orizinele opjeften en oanhalen allinnich mar de foarm *-skâd* befetsje. De foarm *koweskaad* komt allinnich foar yn ‘e betsjutting ‘skaad fan in wolk dy’t foar de sinne lâns driuwt’. Veendorp beskriuwt dat wurd yn it WFT (11, s.v. *koweskaad*) sa: “Men praet fen kouweskad en der simmers by ljochte sinneskyn greate wolken for de sinne lâns driuwe, dy’t den as greate skaden oer de greide gean.” Dat dat wurd wat mei de ynsektenamme út te stean hat, is net oannimlik. It liket der sadwaande op dat de foarmen mei *-skaad* foar it ynsekt inkeld wurdboeknormalisaasjes binne en dat *koweskâd* en *tongerskâd* nammen binne dy’t allinnich yn it noard(east)en foarkomme.

Dat *-skâd* yn ‘e ynsektenamme wat mei ‘skaad’ te krijen hawwe soe, hat semantysk net sa folle eigenskip, dat faaks moat men oarrewei sykje. In oanwizing jout dan moolk de opjefte *kouweskoat* fan 1937 út Peasens (WFT 11, s.v. *koweskaad*). At men de foarm *-skoat* dy’t dêr jûn wurdt, serius nimme mei, dan soe men jin ôffreegje kinne, oft *-skâd* net troch folksetymology út *-skoat* ûntstien is. Unmooglik is soks net; beide wurden waarden fierhinne gelyk útsprutsen, doe’t it twielûd *oa* noch in útspraak [ɔ.ə] hie, en *-skoat* kin, om’t it net mear sa rjucht begrepen waard, as *-skâd* opfette wêze.

At men yndie fan in oarspronklike foarm op *-skoat* útgean mei, dan soe men it Westerlauwersfryske *koweskâd* gearbringe kinne mei de sa’t liket mienfryske beneaming foar it ynsekt (ferl. Århammar 1968, 64). Yn it Eastfrysk fynt men dy allinnich mar op Wangereach as *schuurschot*

(Ehentraut 1849, 346; Siebs 1874, 81). Yn it Noardfrysk is it wurd lykwols algemien, ferlykje Hilgolânsk *Skiirskot* (Siebs 1909, 279), Fering-Öömrang *skirsköod* (Johansen 1862, 219), Sölring *Skiirenskaiter* (Möller 1916), Wiedingharderfrysk *skirskoor* (Jensen 1927), Bökingharderfrysk *schäärschoor* ‘Libelle’ en *schirschur* ‘Plattbauch (Libellula depressa)’ (Sjölin en dy, 1988), Nordergoesharderfrysk *schirschoo* (Löfstedt 1928, 237). De Nordstrander kronykskriuwer Anton Heimreich (1626-1685) hat it oer *Schieschar* (ferl. Schmidt-Petersen 1906/1907, 41). Lorenz Lorenzen skriuwt yn syn ‘Genaue beschreibung der wunderbaren Insel Nordmarsch’ út 1749 (Lorenzen 1982, 72): “Wenn der Wind eine zeitlang vom Osten gewehet hat, so führet er unterschiedliche Insecten vom festen Lande herunter, als Goldschmiede, welche man hier *Schirrscharen* nennet, Käfer und dergleichen.” Löfstedt (1928, 237) jout as moderne Hallichfryske foarm *skiirskäi*. Men fynt it wurd ek as Frysk substraat yn it Leechdútsk fan ‘e eartiids Frysktalige gebieten: yn Eastfryslân as *schurschott(e)* (ten Doornkaat Koolman 1884, 156), yn Wursten as *schuur-/schuulschott’n* (Allers & Århammar 1984, 67) en yn Eiderstedt as *schuurschööt* (Rogby 1967, 114). Ferlykje foar de spried fan ‘e wurden foar ‘kowskâd’ yn it Dútske taalgebiet yn ‘t algemien ek de kaart yn Mitzka (1953).

Der bestiet yn it Westerlauwersk Frysk in foarm dy’t noch better as *kowskâd* oanslút by de East- en Noardfryske wjergaders. Yn it Hylpersk is nammentlik it wurd *skûskôter* oerlevere, dat Blom (1981) as ‘grote libel’ oerset. By Roosjen (1855, 93) komt it as *schoeschoater* en mei de aparte (oerdrachtlike?) betsjutting ‘ronzelaar’ foar. Van der Kooy (1937, 147) hat *Skoeskôdter* foar ‘glazenmaker (insekt)’ en jout dêrby de foarbyldsin: “Op heete sòmmerdèègen flèène ‘r skoeskôdtes. Op hete zomerdagen vliegen er glazenmakers.” Hylpersk *skûskôter* hat deselde oerkarakterisearjende tafoe-ging fan it efterheaksel *-er* as Sylterfrysk *Skiirenskaiter*.

It liket faaks wat behyplik om *kowskâd* mei syn frijwat ôfwikende earste lid *kowe-* mei de oare Fryske (en Leechdútske) foarmen mei *skur-/schur-*, *skir-/schir-* en *skû-* gear te bringen. Der is lykwols in opfallende oerienkomst mei in wurd dat Rogby yn syn besprek fan *schuurschööt* yn it Eiderstedter Leechdútsk behellet, nammentlik Aldingelsk *cūsc(e)ote*, Nij-ingelsk *cushat* ‘hōfdo, Columba Palumbus’. Dêr giet it wol net om in ynsekt, mar yn alle gefallen om in fleanend dier.

Yn alle wurden dy’t hjir op it aljemint brocht binne, giet it twadde lid dúdlikernôch tebek op *-skote*, in haadwurd dat ôflaat is fan it tiidwurd

‘sjitte’. Folle lestiger is de fraach, wer’t it earste lid weikomt en hoe’t de ûnderskate farianten dêrfan meiinoar gearhingje.

Ik soe foar de etymology útgean wolle fan it Ingelske *cushat*, Aldingelsk *cūscote* (ferl. OED s.v. *cushat*). It komôf fan dat wurd is in âld probleem. De measte lju dy’t dêr oer gear west ha, woe de ferbining mei *cū* (*cow*) ‘ko’ op semantyske grûnen net rjucht oan, dat se ha oare oplossingen socht: in ferbining mei Aldingelsk *cūsc* ‘kein, keken’, in ôflieding fan *cū* út *cuc* = *cwic* ‘libben’ of in ynterpretaasje fan *cū* as it lûd fan downen. In wiidweidich oersjuch en besprek fan sokke útstellen jout Liberman (2002; 2008, 43-45). Net ûnoannimlik liket him de hypoteze dat it wurd oernommen is út it Britsk (ferl. Welsk *ysguthan* ‘hôfdo’ < **cusguthan* of **cusguddan*, Bretonsk *kudon* ‘idem’) en dan folksetymologysk oanpast. Likefolle oft dat sa is, de ferbining mei ‘ko’, folksetymologysk of net, liket him net sa ûnmooglik ta, as dat de measten oant no ta tocht hawwe. Hy helle Pictet (1859, I:402-03; 495-60; 1863, II:58) oan, dy’t derop wiisd hat dat fûgels dy’t gauris om kij hinne fleane yn it folksleauwe soms as ‘molkdieven’ oantsjut wurde. Sels wiist Liberman der op dat downen de iennichste fûgels binne dy’t in soarte fan molke (dowemolke) produsearje om har jongen te fuorjen, wat it idee dat se fan kij molke stelle, fuortsterke hawwe kin. Hy giet der dêrom fan út dat *cūscote* gewoan ‘ko-sjitter’ betsjut, d.w.s. ‘fûgel dy’t op in ko tasjit’, mooglik ‘fûgel dy’t in ko skea docht (troch molke te stellen)’.

It probleem dat mei it Ingelske wurd in fûgel oantsjut wurdt en mei it Fryske in ynsekt, soe men faaks sa oplosse kinne: Der hat in algemien Noardseegermaansk wurd foar it ynsekt west, nammentlik *kūskote* ‘ko-sjitter’. Yn it Aldingelsk gie dat wurd lykwols, moolk ûnder ynfloed fan in Britsk wurd dat der op like en troch de boppeneamde assosjaasjes út it folksleauwe, op ‘e ‘hôfdo’ oer.

At dat doocht, dan soe *koweskâd* (< *koweskoat* < **koskoat* < Aldfrysk **kūskote*) de Fryske foarm wêze dy’t it earste lid fan ‘e gearsetting it bêste bewarre hat. Yn ‘e oare foarmen moat, doe’t de gearsetting ûntrochsichtich wurden wie, troch in soarte fan boartlike reduplikaasje de anlaut fan it twadde lid, *sk-*, op it earste oerdroegen wêze, sa’t men op ‘en bêsten sjen kin yn Hylpersk *skūskôter* (*ko* is yn it Hylpersk *koe* [ku:]). It earste lid *koe* no folksetymologysk fierder oanpast, alderearst ta *skūr-*, faaks troch assosjaasje mei it Leechdútske of Fryske wurd foar ‘bui’ (Eastfrysk *schuur*, Wangereagersk *schuur*). Dat *koweskâden* as oankundigers fan (tonger)buien beskôge waarden, ha wy al sjoen oan Fryske nammen lykas *tongerbout* en *tongerskâd*. Ten Doornkaat Koolman wol Eastfrysk *schurschott(e)* nammers

tige ynvintyf sa ferklearje: “Der Name stammt wohl daher, weil sie ein *schurrendes* (...) Geräusch machen od. weil sie an den schotten od. Bretterzäunen *hinschurren* od. mit ihren Flügeln *schurren* od. *scharren*.”

De noardfryske fariant *skir-* kin troch (fierdere) folksetymology - Noardfrysk *skir* betsjut ‘skier, klear’ - út *skūr-* ûntstien wêze, mooglik nei’t yn dy foarm de wenstige palatalisearring fan *ū* ta *y*,- en de neifolgjende ferkoarting ta *ȳ* syn beslach krige hie. Nils Århammar wiist my derop, dat foar it âldste Hilgolânsk noch foarmen mei *y* oerlevere binne, bgl. *Schürschotten* (Rickmer Hahn, om 1800 hinne). De oarspronklikere foarm soe dan noch yn it Eiderstedter Leechdútsk (*schuurschööt*) bewarre wêze, dat gjin palatalisearring fan *ū* hie.

It sil klearichheid ha dat dizze rekonstruksje fan it mooglike Noardseegermaanske wurd foar ‘libel’ fanneed frijwat spekulatyf bliuwe moat, mar de formele en semantyske oerienkomsten fan Noardeasthoeksk *koweskâd* en Hylper *skûskoater* mei de Eastfryske en Noardfryske nammen en mei it Ingelske *cushat* binne nei myn betinken te grut om tafallich te wêzen.

53. Nijwesterlauwerskfrysk skeapert (*Súdwesthoeksk*), skeapring (*Aastersk*) ‘*putheak*’

Johan Winker (1874, 441) neamt yn in listke fan Warkumer dialektfoarmen it wurd “*skeapot*, puthaak; te Hindelopen *skaaipet*” en seit dêrfan: “dit vreemde, elders in Friesland onbekende woord weet ik niet thuis te brengen.” It wurd komt sa’t it yn ‘e earste opslach liket allinnich mar foar yn ‘e âlde Súdwesthoekske dialekten fan Hylpen, Molkwar en Warkum. De Hylper foarm fynt men as *schaaipet* foar ‘t earst by Roosjen (1855, 92). Van der Kooy (1937, 144) hat njonken *skaaipút* (*ú* = [ö]) ek de elliptyske foarm *skaa*i. Blom (1981) jout ek noch *skaeipert* en *skaei*. Yn ‘e list fan Molkwarder wurden dy’t de pleatslike skoalmaster Anne Heeroma yn 1856 foar Joast Halbertsma makke hat (útjûn fan Miedema & Niermeijer-Holleman 1984) komt it wurd foar as *scheepert*, dat men wierskynlik as *skeapert* lêze mei (ferl. *keel* foar ‘keal’). It WFT (19, s.v. *skeapot*) jout noch in sitaat fan K. T. van der Meer út Molkwar yn ‘e Ljouwerter Krante fan 10 desimber 1927: *Op in kear, det ien fen myn broers for de safolleste kear to wetter rekke wier ... kaem hja dêr op ta mei de skeapert*. Obe Postma hat in kearmannich it wurd *schapert* (‘schepper of puthaak; schepvat’) en de

gearsetting *backschapert* ('haak voor emmer van regenbak') fûn yn âldere Hollânsktalige teksten út Fryslân (ferl. Breuker 2007).

By neier besjen hat dizze beneaming foar de putheak yn it Frysk doch in wat gruttere spried as allinnich de Súdwesthoeke. In wurd dat grif gearhinget mei de Súdwesthoekske foarmen, al hat it in oare útgong, is Aastersk *skeapring* 'stok met weerhaak om emmer water te putten' (Roggen 1976). Dat wurd hat wer in streekrijchte wjergader yn it Noardfrysk, nammentlik yn Öömrang *skaabrang* (Mechl., Wb. II, 57) en Mooring *schâwernge* (Sjölin en dy, 1988), *skāwringe* (Bendsen 1860, 64). De Öömrang en Mooring wurden moatte tebekgean op in foarm **skapering* (*p* tusken koarte fokaal en sjwa wurdt yn 't Öömrang ta *b* en yn 't Mooring ta *w*) en it Aasterske wurd kin mei rekking fan *a* yn iepen wurdliid, palatalisearring en fertwjilûding fan *aa* ta *ea* en synkope fan 'e sjwa ek skoan út sa'n foarm ûntstien wêze. De Wiedingharderfryske foarm *skäawring* heart hjir ek by, mar giet foar 't neist op in foarm mei *e* (**skepering*) tebek.

Sjölin (2006) nimt oan dat de Noardfryske wurden by eintsjebeslút werom te bringen binne op in gearsetting fan in tiidwurd 'skeppe', dat ek yn haadwurden lykas Midleechdútsk *skap* 'lyts fet', Dútsk *Schaff* 'bak, kom, kûpe' en Aldfrysk *skep* 'fet' stiket (ferlykje ek noch Midleechdútsk *schape* 'panne' en Aldnoarsk *skapker* 'grut fet, dêr't út skept waard') + in haadwurd *angel* 'stôk mei in snoer en in heak'. Sjölin syn ôflieding fan it earste part fan it wurd liket my oannimlik ta, mar dy fan it twadde part (*-ering* < *angel*) is neffens my semantysk en fonologysk ûnhâldber. Hoe't it wurd krekt yninoar sit, bliuwt ynearsten ûndúdlik. Faaks wie it earste part al in ynstrumintnamme dy't safolle as 'skepper' betsjutte en binne dêr letter ûnderskate ynstrumintoantsjuttende efterheaksels (*-er-ing*, *-er-t*) oan tafoege.

Yn 'e Woarkumer foarm *skeapot* kin it twadde part fan it wurd folksetymologysk mei *pot* yn ferbân brocht wêze, yn 'e Hylper foarm *skaaipet* mei *put*. De elliptyske foarm *skaai* yn it Hylpersk wiist faaks ek op in folksetymologyske ynterpretaasje fan *skaaipet* as gearsetting fan *skaaie* 'slingerje' en *put*. De lûdwettige foarm fan it wurd hie yn it Hylpersk **skaipert* wêze moatten mei in *ai* < *ā*.

54. Nijwesterlauwerskfrysk draam 'diel fan it board fan in skip'

Yn 'e Fryske skipperstaal bestiet in apart wurd *draam*. Gildemacher en dy (2003, s.v. *draam*) omskriuwe it sa: "De binnenkant van het *board* van

voor- en achterschip waar de steven bij aansluit en aan verbonden is. Bij houten schepen werd ook de buitenkant (...) zo genoemd. De dramen waren daar verbonden met de *bedings* (...). De losse delen ervan noemde je *draamstikken* (...). Bij de voorsteven spreek je van *foardramen* en achter over de *efterdramen*." It WFT (4, s.v. *draam*) bringt it wurd etymologysk gear mei Hollânsk *dreum* 'útein fan 'e skearingstrie' en Dútsk *Trumm* (dial.) '(grut) stik, einstik' (ferl. it plurale tantum *Trümmer* 'pún'). Dy wurden ha lykwols oarspronklik in *th* oan it begjin (ferlykje it besibbe Aldnoarske *thrömr* 'kant, râne'). In âlde *th* oan it begjin fan in wurd wurdt ornaris yn it Frysk ta *t* (inkeld yn swakbeklamme, enklityske wurden kin in *d* ferskine). Dat at *draam* by dy wurden oanslút, dan moat it in lienwurd út it Hollânsk of Leechedútsk wêze. Yn dy talen is in ferlykber wurd lykwols net te finen.

In streekrijchte wjergader fan Frysk *draam* is mooglik Nijyslânsk *drambr* 'houtknoarre'. Mei in oare ablaut heart by dat wurd ek Aldnoarsk *drumbr* 'blok'. De Fryske foarm *draam* moat dan tebekgean op Aldfrysk **dramm* < **dramb*. It wurd soe sadwaande deselde ûntjouwing hân ha as *laam* (< *lamm* < *lamb*) en *kaam* (< *kamm* < *kamb*); de oarspronklike *a* wurdt troch fergoedingsrekking foar de ûntdûbele geminaat *mm* ta *aa*.

55. Nijwesterlauwerskfrysk skerte, skurte 'gremium'

It WFT (19, s.v. *skerte*) wol Nijwesterlauwerskfrysk *skerte*, *skurte* 'gremium' etymologysk gearbringe mei lykbetsjuttend Hollânsk *shoot* en Dútsk *Schoß*. Dy wurden geane lykwols, sa't wjergaders lykas Aldfrysk *skāt*, Aldingelsk *scēat* en Aldnoarsk *skaut* dúdlikernôch sjen litte, tebek op Germaansk **skauta-*, in foarm dy't mei *sjitte* gearhingje kin en oarspronklik faaks 'hoeke (tusken billen en ûnderliif fan in sittende persoan)' betsjutte en dan ek de fierdere betsjuttingen 'hoeke, tippe, flippe (fan in stik klean) en 'skelk' krije koe. Men soe teoretysk ek tinke kinne oan in omkearde ûntjouwing, fan 'hoeke fan in stik klean' oer 'skelk' nei 'skerte', mar neffens Kluge/Seebold (2002) is sa'n metonymyske ferbining tusken stikken klean en lichemsdielen oars nearne te finen.

Hoe't men boppesteande foarmen formeel mei *skerte*, *skurte* gearbringe moatte soe, is lykwols folslein ûndúdlik. Aldfrysk *skāt* hie yn it Westerlauwersk Frysk ta **skeat* wurde moatten, dat net oerlevere is. Streekrijchte fuortsettingen fan Aldfrysk *skāt* fynt men inkeld yn it Eastfrysk (Sealtersk *shoot*) en it Noardfrysk (Fering-Öömrang *skuat*, Mooring *schüütj*).

As Hollânsk ynslûpsel fynt men njonken *skerte*, *skurte* yn it sprutsen Frysk algemien *scoat*. Dat is al langer hast de iennichste foarm yn it Easten en Súdwesten. *Skerte* is de Hylper foarm (ek Skylger *schet(te)* en Skiermûntseager *schetse*) en de wenstige skriuwtalfoarm, mar komt fierders yn it sprutsen Lânfrysk kwealik foar. De foarm *skurte* oppenearret him benammen yn it Westen en Noardeasten. Sjuch foar in dialektkaart fan dit wurd, Van der Veen-en-dy (2001, 146). De formele ferhâlding tusken *skerte* en *skurte* is dúdlik: *skurte* is út *skerte* ûntstien troch de oergong fan *e* foar *-rt*, *-rd*, *-rg*, *-rk* ta *i* en de dêroanfolgjende rûning ta *u*. Ferlykje *furt(e)*, *burd*, *Burgum*, *wurk*.

Nijsgjirrich is dat de metonymyske ferbining tusken stik klean en lichemsdiel, dy't Kluge/Seebold (2002) foar Dútsk *Schoß* en syn wjergaders en sels algemien fersmite, yn it earste oankommen oannommen wurde moat foar Frysk *skerte*, *skurte*. Der kin hast gjin mis op wêze dat *skerte*, *skurte* itselde wurd is as Hollânsk *schort* (Midnederlândsk *schorte*), Dútsk *Schürze* 'skelk', Aldingelsk *skyrte* 'Himd' (< **skurtjōn*) (ferl. ek Århammar 2004, 131-132). Dy wurden binne ôflaat fan in eigenskipswurd lykas Aldingelsk *scort* 'koart'. In tiidwurd dat dêrby heart is Hollânsk *schorten*, Dútsk *schürzen*, Aldfrysk *skerta* foar 'it ûnderste part fan in stik klean ûnder de mulbân stekke om it koarter te meitsjen'. It haadwurd stiket nei alle gedachten yn Nijfrysk *skerteldoek*, *skeldoek*, *skelk*, Hollânsk (dialektysk) *schortdoek*, *schorteldoek*, *scholk* (Daan & Winnen 1954), mei it augmint *-el-* dat men ek fynt yn oare gearsettingen mei *-doek* lykas *skiteldoek* 'ruft' en *snuteldoek* 'bûsdoek' (Hoekstra 1987, Faltings 1987, 1995, Vries 1988).

At men der net oan wol dat yn *skerte*, *skurte* in (sa't 't liket frijwat útsûnderlike) betsjuttingsûntjouwing fan stik klean nei lichemsdiel west hat, dan soe men yn jin omgean litte kinne, oft Nijwesterlauwerskfrisk *skerte* 'gremium' net troch betizing fan in foarm lykas Aldfrysk *skāt* 'gremium' mei in Aldfrysk **skerte* 'skelk' ûntstien wêze kin. Men soe bygelyks útgean kinne fan in by dit wurd moolk rillatyf frekwinte datyffoarm **skāte* (**op tha skāte* 'op 'e skurte'!), dy't yn it Let-Aldwesterskfrisk ta *sk ēte* waard, en doe, ear't er him fierder ta **skeate* ûntjaan koe, lykslein waard mei **skerte* 'skelk' (mei in faaks al justjes redusearre *r*).

56. Nijwesterlauwerskfrisk wreid 'útsprútsel'

It haadwurd *wreid* betsjut 'útsprútsel (benammen fan gerzen)'. Bekender as it grûnwurd binne de tiidwurdlike ôflieding *wreidzje* 'útstuol(k)je

(benammen fan gerzen); jin ferspriede (brûkmen, ferskynsels ensfh.)' en it dêrby hearrende partikeltiidwurd *útwreidzje*, dat him as Fryske wjergader fan Hollânsk *uitbreiden* set hat. *Wreid* hinget moai wis gear mei tiidwurden lykas Aldingelsk *wrītha* (Nijingelsk *writhe*) en Aldnoarsk *ríða* út Germaansk **wrīthan* 'draaie, wine'. Formeel idintyk mei *wreid* (< **wrēth*) is dan faaks Ingelsk *wreath* (Aldingels *wræð*) '(rou)krânse, (eare)frissel', beide út 'e ablautfoarm **wraithi-*. Semantysk neier oan *wreid* is Leechdútsk *Wried* (*Wriet*) 'yninoardraaide tûken, leechhout', dat lykwols itselde stamlûd hat as it tiidwurd. Mensing (1935-V, 714) seit dêroer: "Das Wort bezeichnet namentlich das krause dichte Gestrüpp, das aus einem Baumstumpf ... hervorschießt, und das verschlungene Wurzelwerk, das sich am Boden hinzieht und die Bearbeitung des Landes erschwert". It Leechdútske tiidwurd *wrieden* (*wrieten*) (< **wrīthan*) betsjut 'buschig hervorwachsen, struppig wuchern' (s. 715). Mensing wiist derop dat it ek benammen brûkt wurdt foar it foarmjen fan njonkenspruten yn 'e grûn by nôt en jout de foarbyldsin: *du mußt dien Korn ni so drang sein, denn wried dat ni* 'do moatst dyn nôt net sa ticht siedzje, dan wreidet it net'.

57. *Nijwesterlauwerskfrysk* geizen(ich), geizich 'gielbleek, grymgram, feal yn 't gesicht'

It WFT (Dl. 7) set by de etymology fan Nijwesterlauwersk Frysk *geizen(ich)*, *geizich* 'gielbleek, grymgram, feal yn 't gesicht' in fraachteken. It wurd komt yn it Drintsk foar as *giezem* of *gezem* en kin dêr behalven 'met een ongezonde gelaatskleur' (bgl. *Hij kik slecht toe, hij hef en gezem uitzicht; hij kik altied zo gezem toe, een kleur as een voel hemd*) ek betsjutte 'met een hongerig gevoel' (Kocks 1996). Weijnen (2003) jout it ek noch as *geesem* foar it dialekt fan Hattem en as *gesem* foar it dialekt fan Epe yn Gelderlân.

Net allinnich yn it Leechsaksysk, ek yn it Leechdútsk is it wurd algemien bekind: Doornkaat Koolman (1879-1884) jout foar it Eastfrysk *gêsîg* 'geisterhaft, blass wie ein Geist, krankhaft bleich, blut- und farblos' (*hê sügt so gêsîg út; dat hed so 'n gêsîgen klör*) en Mensing (1929-II) foar it Sleeswyk-Holsteiner Leechdútsk *gesen* 'bleich, gelblich, kränklich von der Gesichtsfarbe' (*He süht so gesen ut*).

Itselde wurd is ek grif *gâestig* 'erg bleek' (*Wat sie jij gâestig, jo!*) yn it Hollânske dialekt fan Katwijk aan Zee (Overdiep 1949). It Katwyksk hat ek *gâestige aerepele* foar 'tige wite jirpels'. Foar de *t* kin men op foarmen lyk-

as Deeensk en Sweedsk *gisten* wize, dy't ek in *t*-útwreiding hawwe (sj. hjir-ûnder), of der hat (folksetymologyske) ynfloed fan it wurd foar 'geast' west.

Ta beslút fynt men it wurd yn it Noardfrysk en it Eastfrysk. It Öömrang hat *giisen* 'feal, bleek', dêr't it FÖW it neikommende sitaat by jout: *Wat waant 'ar ham wel, hi hää so'n giisen klöör* 'wat mankeart him dochs, hy is sa feal yn 't gesicht'. Saxild jout yn syn hânskriftlike wurdboek fan it Sölring út 1846 ek *giisen* 'gusten, af skrophulöst Udseende'. Fierders fynt men it wurd as *gisk* 'gelblich von Gesichtsfarbe, ungesund' (*Dö schogst sö gisk üt*) yn it Wiedingharder Frysk (Wurdboekmaterial, Nordfriesische Wörterbuchstelle, CAU Kiel). Boy Jacobsen jout yn it hânskrift fan syn Göttinger Glossar út 1743 *geesich* 'blaß, bleich'. It Wangereagersk hat *girziig* foar 'kränklich, gelb, blaß' (*wat laúkest duu girziig uut!*), mar ek 'vom Geschmack, wenn der Kohl nicht fett ist' (Ehentraut I, 93; II, 252).

Weijnen (2003) wol it earste stik fan *ge(e)sem* lykslaan mei it earste part fan Midnederlânsk *geedoot* 'hommelse dea', Hollânsk *geeuwhonger* 'geauhonger, kreupelsjocht (hommelse honger)' (mei *geeuw-* < *gee-* troch folksetymology) en Heechdútsk *Jähzorn* 'opljeppenens (hommelse liikens)'. It twadde stik fan *ge(e)sem* is by him de reducearre foarm fan it efterheaksel Hollânsk *-zaam*, Frysk *-sum* ensfh. Hy suggerearret sels dat der in tuskenfoarm **geehongerzaam* bestien hat. Weijnen syn etymology is net botte befredigjend. It efterheaksel *-sum* nimt ornaris in tiidwurd as grûnwurd en at it alris in haadwurd nimt (bgl. Hollânsk *handzaam*), dan in inkeld, net in gearset wurd. De betsjutting 'met een ongezone gelaatskleur', dy't by Weijnen sekondêr wêze moat, makket boppedat in ferbining mei de Fryske foarmen, dêr't Weijnen syn ferklearring net op tepasbrocht wurde kin, oannimlik.

Ik soe der dêrom leaver op út wolle dat de Fryske en de Leechedútske foarmen mei in útgong *-en* en in betsjutting 'feal, bleek' de oarspronklike foarm en betsjutting fan it wurd sjen litte. Yn it Leechsaksysk soe de útgong *-en* dan troch *-em* ferfongen wêze. It wurd hat yn it Leechsaksysk faaks de betsjutting 'flau op 'e mage' der op ta krige trochdat it folksetymologysk mei it wurd foar 'geauhonger, kreupelsjocht', bygelyks Drintsk *gie-*, *gei-*, *gee(i)honger* ensfh. (Kocks 1996), gearbrocht waard.

Ten Doornkaat Koolman ferwiist by Eastfrysk *gêsîg* al nei Westerlauwersk Frysk *geizich* en tinkt, sa't oan syn betsjuttingsomskriuwing ('geisterhaft, blass wie ein Geist') al bliken docht, foar it komôf oan in ferbining mei it wurd *geast*, dat ornaris mei tiidwurden lykas Goatysk *usgeisnan* 'kel wurde' en *usgaisjan* 'kel meitsje' gearbrocht wurdt. Hy wol

der op út dat “das *gêstîg* werden ... eine dem Erschrecken anhaftende Eigenschaft ist.” De oerlevere wurden wize lykwols mear op sykte en minnichheid as op skrik en kellens as de oarsaak foar it geizich-wêzen.

Ik soe foar de etymology leaver tinke wolle oan in ferbân mei wurden lykas Aldingelsk *gæsne* ‘ûnfruchtber’ (ek Nijingelsk dialektysk *geason*), *geisin* ‘earmoed, brekme’, Aldheechdútsk *geisini* ‘ûnfruchtberheid’ (sj. Heidermann 1993, 227; en benammen Faltings, op kommendeweis). Foar de Fryske en Leechdútske foarmen soe men dan in betsjuttingsûntjouwing fan ‘unfruchtber, toar’ nei ‘meager, skraal, ynfallen’ nei ‘syklik, bleek’ oannimme kinne.

De Leechsaksyske en Leechdútske foarmen hawwe dan in *ē* út Germaansk *ai*, dy’t yn it Drintsk ek ta *ie* wurde kin. De Fryske foarmen soene - at se net út it Leechdútsk liend binne - op in foarm **gēsen*, mei *ē* streekrjucht út Germaansk *ai* of troch i-umlaut fan *ā* út *ai* (ferl. Aldingelsk *gæsne*). Yn it Westerlauwersk Frysk is de *ē* foar dintaal fertwjilûde ta *ei*, ferl. Frysk *keizel*, Midnederlânsk *kēsel*. Yn it Öömrang is de *ē* foar ‘t neist troch de foarôfgeande palatale *g* ta *ī* wurden, ferl. de Fering-Öömrang mânljusnamme *Giri* < *Geery* (1360) < Germaansk **gair-* (sj. Timmermann 1997, 296-303, benammen noat 211). De Wangereager foarm mei syn ûnetymologyske *r* is slimmer te beoardieljen, mar de stamfokaal sil ek wol in *ē* west ha. Foar it ynfoegjen fan *r* soe men op Leechdútsk *birsen* njonken *bissen* ‘biizje, bauje (wyld omdrave fan kij)’ wize kinne. Foar de aparte betsjuttingsútweiding fan in kleuradjektyf (‘feal’) ta in eigenskipswurd fan smaak (‘flau’?) yn it Wangereagersk kin men faaks mei Dútsk *ein fahler Geschmack* ferlykje.

58. Nijwesterlauwerskfrysk protter ‘*Sturnus vulgaris*’

Foar de fûgel dy’t de wittenskiplike namme *Sturnus vulgaris* hat, besteane der yn it Frysk (at men ôfsjucht fan it riedselige *tjosk*, dat fan Meinte Oosterhout ienris foar Grou opjûn is, en fan skelnammen as *Oebele spuit(kont)*) twa soarten fan nammen. Foarst binne der deselden dy’t oanslute by Dútsk *Star*, Ingelsk *starling*, Sweedsk *stare* en yn ‘e fierte by Latynsk *sturnus*, nammentlik *star(r)ing*, *stark*, *staar* en *starre* (ferl. WFT 21). Neffens de sitaten yn it WFT komt (kaam) dy namme foar yn Grou, Akkrum, Aldeboarn; Heech, De Gaastmar; en Dantumadiel (Rinsumageast, Burdaard). It Skiermûntseagersk hat *staarch* < **staring* (Spenter 1968, 175). Folle algemiener yn it Frysk is de namme *protter* (ferl. WFT 17). Beide

beneamingen kamen sa't it liket ek njonkeninoar foar, moolk mei betsjuttingsferskil. Tsjepkema (1997, 43) hâldt teminsten út: "In jonge protter mei doffe fear hjit ek wol: *stark* of *starring* of *staring*."

It WFT bringt *protter* etymologysk gear mei it tiidwurd *protte*, it grûnwurd fan *prottelje*; de protter soe derneffens neamd wêze nei it lûd, wat foar fûgels net ûngebrûklik is. Karel Gildemacher is yn syn kolumn yn 'e Ljouwerter Krante (10-7-2009) fan itselde betinken: "Krekt as by in ljip, in skries en in koekoek ha de Friezen in protter ferneamd nei it lûd dat se hearden. Hy prottelet sa'n bytsje leaflik foar him hinne, moatte de lju tocht ha. Prottelje of protterje is hast itselde." It is net ûnmooglik dat *protter* folksetymologysk mei it tiidwurd *protte* yn ferbân brocht is, al is dat net botte frekwint. Folksetymologyske ferbining mei it haadwurd *protte* kin by *protter* (en by *protsek*, in beneaming foar de jonge protter) faaks ek net alhiel útsletten wurde. Etymologysk hat it wurd lykwols mei sawol it haadwurd as it tiidwurd *protte* neat te krijen. It hinget, sa't Suolahti (1909, 169) al sjoen hat, gear mei Heechdútsk *Sprosser* 'in soarte fan sjongfûgel, *Luscinia luscinia*' (Holl. noardse nachtegaal). Kluge/Seebold (2002) ferbynt dat wurd yn 'e fuotleasten fan Suolahti (1909, 38-39) mei Heechdútsk *Sprosse* 'skeinsprút'. De fûgel hat syn namme dus krige fan syn spikkelige fearren, in beneamingmotyf dat foar de protter ek moai fan pas is.

In direkte wjergader fan *Sprosser* is *sprutter* as namme foar de protter yn noardlike Leechsaksyske dialekten. It Grinslânsk (Ter Laan 1952²) en it Drintsk (Kocks 1996) hawwe *sprutter* njonken nammen fan it slach *sproa* (Hollânsk *spreeuw*). De foarm sûnder *s*, *prutter*, komt ek yn it Grinslânsk foar as beneaming foar de jonge protter. Dy selde bestjutting hat *protter* ek yn it Amelânsk (Oud 1987). Yn it Westerlauwersk Frysk komt de foarm mei *s*, *sprotter* (protter yn 't algemien), nammers foar op Skylge yn it Westers (van Wichen-Schol 1986). Hoe't de begjin-*s* weifalle koe, is net alhiel dúdlik. Foar in 'beweechlike *s*', sa't men dy yn pearen lykas Frysk *snaskje* - Dútsk *naschen* of Frysk *skrasse* - Hollânsk *krassen* fynt, is yn 'e oanbelangjende wurdfamylje fierders gjin bewiis. Faaks dat by dit affektive wurd yndie folksetymologyske motiven in grutte rolle spile ha. Net botte wierskynlik is de suggestje fan Weijnen (2003) dat de foarmen mei *s* ûntstien wêze soene troch kontaminaasje fan 'e foarmen sûnder *s* - dy't dan, lykas it WFT ek ha wol, fan in tiidwurd *protte* 'prottelje' ôflaat wêze soene - mei nammen lykas *sproa*. Net allinnich is de evidinsje foar sa'n tiidwurd tige meager, boppedat soe *protter*, *sprutter* dan etymologysk skaat wurde moatte fan Dútsk *Sprosser*.

De spried fan de *protter*-foarmen liket derop te wizen, dat *protter*, *sprutter* in oarspronklik Leechdútsk wurd (foar de jonge *protter*?) is dat, yn konkurrinsje mei de *sproa*-foarmen, út it easten wei opkrongen is en yn it Frysk de (âldere, Miengermaanske) *star*-nammen út it stee wrot hat.

Fach Friesische Philologie
Christian-Albrechts-Universität
Kiel

LITERATUER

- Allers, Karl & Nils Århammar (1984), 'Wurster Plattdeutsch', *Jahrbuch der Männer vom Morgenstern* 63, 43-68.
- Århammar, Nils (1968), 'Die Herkunft des Inselnordfriesischen im Lichte der Wortgeographie', yn: *Philologia Frisica Anno 1966*. Wolters-Noordhoff, Grins.
- Århammar, Nils (1995), 'Zur Vor- und Frühgeschichte der Nordfriesen und des Nordfriesischen', in: Volkert F. Faltings, Alastair G.H. Walker & Ommo Wilts (red.), *Friesische Studien II*. Odense University Press, Odense, 63-96.
- Århammar, Nils (2004), 'Etymologische und lautgeschichtliche Randbemerkungen zu Band 19 (2003) des 'Wurdboek fan de Fryske taal'', *Us Wurk* 53, 106-143.
- Bendsen, Bende (1860), *Die nordfriesische Sprache nach der Mooringer Mundart*. Brill, Leiden.
- Blom, Gosse (1981), *Hylper Wurdboek*. Fryske Akademy, Ljouwert/Leeuwarden.
- Boekenoogen, G.J. (1897), *De Zaansche Volkstaal*. Sijthoff, Leiden.
- Breuker, Philippus (bes.) (2007), *Obe Postma, Oude boerenwoorden*. www.obepostma.nl/Boerenwoorden.html.
- Buma, Wybren Jan en Wilhelm Ebel (1967), *Das Emsiger Recht*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.

- Daan, Jo & G. Winnen (1954), 'Schort in de Nederlandse dialecten', *Taal en Tongval* 6, 37-48.
- Doornkaat Koolman, J. ten (1879-1884), *Wörterbuch der ostfriesischen Sprache*. 3 dl. Brahm, Norden.
- Ehrentraut, H.G. (samler) (1849, 1854), *Friesisches Archiv*. 2 dl. Oldenburg.
- EWN = Philippa, Marlies, Frans Debrabandere, Arend Quak (red.) (2003--), *Etymologisch woordenboek van het Nederlands*. Amsterdam University Press, Amsterdam.
- Faltings, Volkert F. (1987) 'Zum -(e)l-Einschub bei der Kompositionsbildung im Nordfriesischen unter besonderer Berücksichtigung der Flurnamen', *Sprachwissenschaft* 12, 381-395.
- Faltings, Volkert F. (1995) 'Die Kompositionsbildung mit l-Einschub im Nordfriesischen', *NOWELE* 25, 3-23.
- Faltings, Volkert F. (op kommendeweis), *Etymologisches Wörterbuch der friesischen Adjektiva*. Niemeyer, Tübingen.
- FÖW (2002) = *Fering-Öömrang Wurdenbuk*. Wörterbuch der friesischen Mundart von Föhr und Amrum. Herausgegeben von der Nordfriesischen Wörterbuchstelle der Christian-Albrechts-Universität zu Kiel. Wachholtz, Neumünster (2002).
- Fr. W. (1900, 1903, 1911) = *Friesch Woordenboek (Lexicon Frisicum)*. Bewerkt door Waling Dijkstra. Leeuwarden.
- Gildemacher, Karel F., Klaas Jansma & Jelmer Kuipers (2003), *Skippers-taal. Lexicon van de Friese schipperij 1850-2000*. PENN & Partners, Leeuwarden.
- Heidermanns, Frank (1993), *Etymologisches Wörterbuch der germanischen Primäradjektive*. De Gruyter, Berlin/New York.
- Hijum, Ebele van & E. Peter de Boer (red.) (2007), *Libellenammen yn Fryslân*. Utjefte fan de Hynstebiter en Fryske Akademy, Ljouwert (Botkerige nûmer 28).
- Hoekstra, Jarich (1987) 'It augmint yn gearsettingen fan it type VN', *Tydskrift foar Fryske Taalkunde* 3, 1-36.
- Hof, Jan Jelles (1933), *Friesche dialectgeographie*. Nijhoff, 's Gravenhage.
- Hofmann, Dietrich und Anne Tjerk Popkema (2008), *Altfriesisches Handwörterbuch*. Winter, Heidelberg.
- Holthausen, Ferdinand / Dietrich Hofmann (1985), *Altfriesisches Wörterbuch*. Winter, Heidelberg
- Jensen, Peter (1927), *Wörterbuch der nordfriesischen Sprache der Wiedingharde*. Wachholtz, Neumünster.

- Jóhannesen, Alexander (1956), *Isländisches etymologisches Wörterbuch*. Franke Verlag, Bern.
- Johannsen, Albrecht (1950), 'Saaddik(e)', *Fryske Nammen* III, 74-75.
- Johansen, Christian (1862), *Die nordfriesche Sprache nach der Föhringer und Amrumer Mundart*. Kiel.
- Kalma, J. J. (1950), 'Saetsen', *Fryske Nammen* III, 75-76.
- Kluge/Seebold (2002) = *Kluge Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. Bearbeitet von Elmar Seebold, 24., durchgesehene und erweiterte Auflage. De Gruyter, Berlin/New York.
- Kocks, G.H. (1996, 1997), *Woordenboek van de Drentse dialecten*. Van Gorcum, Assen.
- Löfstedt, Ernst (1928), *Die nordfriesische Mundart des Dorfes Ockholm und der Halligen*. Gleerupska Univ.-bokhandeln, Lund.
- Kooy, T. van der (1937), *De taal van Hindelopen*. Nijhoff, 's-Gravenhage.
- Laan, K. ter (1952), *Nieuw Groninger Woordenboek*. Wolters-Noordhoff, Groningen.
- Liberman, Anatoly (2002), 'Three Etymological Cruces: English Chide, Clover, and Cushat', yn: Alfred R. Wedel & Hans-Jörg Busch (red.), *Verba et Litteræ: Explorations in Germanic Languages and German Literature. Essays in Honor of Albert L. Loyd*. LinguaText, Newark, Delaware, 59-83.
- Liberman, Anatoly (2008), *An Analytic Dictionary of English Etymology*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Löfstedt, Ernst (1928), *Die nordfriesische Mundart des Dorfes Ockholm und der Halligen*. Gleerupska Univ.-bokhandeln, Lund.
- Lorenzen, Jens (bes.) (1982), *Lorenz Lorenzens, Genaue Beschreibung der wunderbaren Insel Nordmarsch 1749*. Buske, Hamburg.
- Mechl., Wb. = Lor. Fr. Mecklenburg, *Amrumer Wörterbuch* (1854). Bearbeitet und herausgegeben von Reinhard Jannen. [Bausteine zur Nordfriesischen Wortkunde 1] Nordfriesische Wörterbuchstelle der Christian-Albrechts-Universität zu Kiel, Kiel 1991.
- Mensing, Otto (1927-1935), *Schleswig-Holsteinisches Wörterbuch*. 5 dl. Wachholtz, Neumünster.
- Miedema, H.T.J. & J.A. Niermeijer-Holleman (1984), 'De Molkwerumse Woordenlijst van A. Heeroma uit 1856', *Taal en Tongval* 36, 70-75.
- Mitzka, Walther (1953), *Deutscher Wortatlas II*. Wilhelm Schmitz Verlag, Gießen.

- Möller, Boy P. (1916), *Söl'ring Uurterbok. Wörterbuch der Sylter Mundart*. Otto Meissners Verlag, Hamburg.
- OED = The Oxford English Dictionary. Clarendon Press, Oxford (1933).
- Oud, A.G. (1987), *Woa'deboek fan ut Amelands*. Fryske Akademy, Ljouwert.
- Overdiep, G.S. (1949), *Woordenboek van de Volkstaal van Katwijk aan Zee*. Uitgeversmij. N.V. Standaard-Boekhandel, Antwerpen.
- Pictet, Adolphe (1859, 1863), *Les origines indo-européennes*. 2 dl. Joël Cherbuliez, Paris.
- Roggen, C. (1976), *Woordenboek van het Oosterschellings/Wêdenboek fon et Aasters*. Fryske Akademy, Ljouwert.
- Rogby, Ove (1967), *Niederdeutsch auf friesischem Substrat*. Die Mundart von Westerhever in Eiderstedt (Schleswig-Holstein). Almqvist & Wiksells, Uppsala.
- Roosjen, S.O., N.D. Kroese, W. Eekhoff (1855), *Merkwaardigheden van Hindeloopen*. Eekhoff, Leeuwarden.
- Schmidt-Petersen, Jürgen (1906/1907), 'Friesische Bezeichnungen und Ausdrücke bei heimreich und einigen seiner Zeitgenossen', *Mitteilungen des Nordfriesischen Verein für Heimatkunde und Heimatliebe*, 34-42.
- Siebs, Benno Eide (1874), *Die Wangerooger, eine Volkskunde*. Leer.
- Siebs, Theodor (1909), *Helgoland und seine Sprache. Beiträge zur Volks- und Sprachkunde*. Rauschenplat, Cuxhaven.
- Sjölin, Bo, en dy (1988), *Frasch Uurdebök. Wörterbuch der Mooringer Mundart*. Wachholtz, Neumünster.
- Sjölin, Bo (2006), *Etymologisches Handwörterbuch des Festlandsnordfriesischen*. Co-Frisica XVII. Fach Friesische Philologie, Christian-Albrechts-Universität zu Kiel.
- Spenter, Arne (1968), *Der Vokalismus der akzentuierten Silben in der Schiermonnikooger Mundart*. Munksgaard, Kopenhagen.
- Suolahti, Hugo (1909), *Die deutschen Vogelnamen. Eine wortgeschichtliche Untersuchung*. Trübner, Straßburg.
- Timmermann, Ulf (1997), *Der nordfriesische Rufnamenschatz. Teil I. Die germanischen Namen dänisch-nordischer Herkunft*. Reitzels forlag, København.
- Tsjepkema, H. (1997), *Efkes taelbuorkje II*. Koperative Utjowerij, Boalsert.
- Veen, Klaas van der, Arjen Versloot & Wytske Rypma (bes.) (2001), *Dialektgeografyske oantekens fan J. J. Hof*. Fryske Akademy, Ljouwert.

- Verdam, J. (1949), *Middelnerlands Handwoordenboek*. Nijhoff, 's Gravenhage.
- Visser, Willem (1997), *The syllable in Frisian*. Holland Academic Graphics, The Hague.
- Vries, Oebele (1988) 'Komposita mei it bynmorfeem *-(e)l-* yn it Aldfrysk', *Tydskrift foar Fryske Taalkunde* 4, 61-64.
- Weijnen, A.A. (2003), *Etymologisch dialectwoordenboek*. Sdu Uitgevers, Den Haag.
- WFT = *Wurdboek fan de Fryske taal/Woordenboek der Friese taal*. Fryske Akademy, Ljouwert (1984 --).
- Wichen-Schol, Martha van (1986), *Woddenboek fan et Westers*. Fryske Akademy, Ljouwert.
- Winkler, Johan (1874), *Algemeen Nederduitsch en Friesch Dialecticon*. Eerste deel. 's Gravenhage.

Westerlauwerskfrisk etymologysk griemmank (VI)

Jarich Hoekstra

Summary

In this article new or revised etymologies are proposed for the following Modern West Frisian words: rûchhouwer ‘sloppy worker; sloppy person’, húsriem ‘going house-to-house; common, popular’, poanne(mûtse), ‘nightcap’, mûdhûn ‘tench’, slachbûgje ‘to succeed’, lulle ‘to muse, to contemplate’, bedibberje ‘to keep control over oneself’, hâld ‘plowman’s or wagoner’s call to make the horses turn left’ and hoatkant ‘left side of the wagon’, (s)plis ‘flooded, submerged’, and (mâl)elberich ‘silly, frisky’.

59. *Nijwesterlauwerskfrisk rûchhouwer ‘persoan dy’t rûch yn ‘t wurk of yn dwaan en litten is’*

Nijwesterlauwersk *rûchhouwer* is in oantsjutting foar in persoan dy’t rûch yn ‘t wurk is en dan, mear yn ‘t ginneraal, ek foar ien dy’t rûch is yn syn/har dwaan en litten, d.w.s. sloarderich, rij, ûnbeheind of lompen (sj. WFT 18). It wurd is yn ‘t earste oankommen etymologysk net botte ynteressant; it liket morfologysk en semantysk fierhinne trochsichtich. *Rûchhouwer* is in gearsettende ôflieding mei it efterheaksel *-er* fan it eigenskipswurd/bywurd *rûch* en it tiidwurd *houwe* en hat sa’t it liket de grûnbestjutting ‘ien dy’t rûch hout’, dy’t him fierder ûntjout ta ‘ien dy’t der rûch yn omslacht’. It WFT jout ek noch in tiidwurd *rûchhouwe*, dat faaks in tebekfoarming is fan *rûchhouwer*, en in eigenskipswurdlike ôflieding *rûchhouwerich*. It wurd is yn it Hollânsk en yn ‘e Leechsaksyske dialekten net oerlevere, dat men tinkt ynearsten oan in eigenfryske foarming.

At men lykwols nei de Leechdútske dialekten sjucht, docht bliken dat der etymologysk faaks doch wat mear byt oan it wurd sit. Yn it Eastfrysk fynt men in direkte wjergader *rûghauer* dy’t Ten Doornkaat Koolman (1879-1884) omskriuwt as: “Roh-hauer, ein Mensch der nur rohe u. schlechte Arbeit macht od. etwas nur roh od. aus dem Rohen behaut oder bearbeitet u. bearbeiten kann, ein roher, ungeschickter, schlechter u. stümperhafter Arbeiter, ein Hudler u. Pfuscher etc.” By him giet it dus om in rûge arbeider, in hakkenkruk, in griemer. Hy jout sels de froulike foarm *rûghauerske*.

Us Wurk, jiergong 62 (2013), s. 47-63.

Mensing (1933, 218) jout foar it Sleeswyk-Holsteinske Leechdútsk *ruuchhauer* as ‘nachlässiger (Heu)Arbeiter’. Hy wol sa’t it liket de mooglikheid iepen hâlde dat it twadde lid fan it wurd net *hauer* ‘houwer’ is, mar it dêrnjonken yn Sleeswyk-Holstein foarkommende homonym *hauer* ‘haaier’.

De oarspronklike betsjutting fan it wurd fynt men moolk yn it jongere Midleechdútsk. Schiller & Lübben (1875-1881) en Lasch & Borchling (1928--) hawwe in lemma *rûchhouwer* ‘Arbeiter im Schiffbau der das Holz im Groben bearbeitet’. Hjir ha wy mei in sa’t it liket neutrale beropsoantsjutting te krijen. It wurd komt as *ruchhower* mei it synonym *groffhower* foar yn ‘e âldere Lübecker gildboeken (Wehrmann 1872², 412): “Ein jeder mach sick sulvest ruchhower edder groffhower vorschaffen unde gebrucken.”

Gearfetsjend liket it der op dat it Fryske *rûchhouwer* as in Leechdútsk lienwurd beskôge wurde moat. Ut it wat meagere materiaal soe men de neikommende betsjuttingsûntjouwing distillearje kinne: ‘(helling)arbeider dy’t it rûge wurk (by de houtbewurking) docht’ > ‘arbeider dy’t rûch wurket’ > ‘persoan dy’t rûch is yn syn/har dwaan’. Yn dy lêste affektive betsjutting hat *rûchhouwer* aardich de guit krige yn it Frysk. Dat docht ek bliken oan foarmingingen lykas *rûchbeier* en *rûchbûtser*, dy’t grif troch kontaminaasje fan *rûchhouwer* mei respektyflik *rosbeier* en *frijbûtser* ferklearre wurde moatte.

60. *Nijwesterlauwerskfrysk hús(ke)riem ‘fan hûs ta hûs (geande); rûnom bekend’*

Der bestiet yn it Nijwesterlauwerskfrysk in nijsgjirrich wurd *húsriem* (WFT 9), dat yn alle gefallen yn ‘e skreaune taal noch aardich hiem is en tsjintwurdich meast safolle as ‘rûnom bekend, algemien gongber, populêr’ betsjut. It wurdt langer ek meast allinnich mar mear as eigenskipswurd brûkt: eat is of wurdt *húsriem*. De âldere en foar ‘t neist oarspronklike betsjutting is lykwols ‘fan hûs ta hûs (geande)’ en yn dy betsjutting koe *húsriem* ek as bywurd brûkt wurde: eat koe bygelyks *húsriem* ferteld wurde. Mar men koe ek fan sykten sizze dat se *húsriem* wiene, d.w.s. omgiene (fan hûs ta hûs). Ferlykje: *Di poak is huusriem to Snits* (Halb. A 511 [a. 1869]). Njonken *húsriem* bestiet noch in foarm *húskერიem* mei in sabeare ferlytsjend ferbiningsilemint *-ke* (ferl. Hoekstra 1998, 40-41).

It WFT (Dl. 6) jout fierders de gearsetting *folkriem* (en *folksriem*) ‘fan folk ta folk, by alle folken; folkseigen’. Dy giet lykwols foar ‘t neist tebek op ien fynplak by Rinse Posthumus yn it foarwurd ta dy syn Shakespeare-oersettingen ‘De Keapman fen Venetien in Julius Caesar’ (1829, s. X): *So*

rijpp't folk-riem deugds sied uus wrâld ijn 't roon. Op grûn fan dat fynplak sil it wurd wol yn it Fr. W. (1900) opnommen wêze en dêrwei hat it in bytsje wreide nei oare wurdboeken en nei teksten. Dêrby glûpt dan ûngemurkenwei in ferbinings-*s* tusken *folk-* en *-riem*. Posthumus sil it wurd wol nei it mal fan *húsriem* foarme hawwe.

As frisisme yn in Hollânske tekst oppenearret it wurd *huisriem* him yn in stik út it argyf fan it gritenijbestjoer fan Einjewier (www.archieven.nl/nl/zoeken?miview=inv2&mivast=0&mizig=210&miadt=36&micode=71&milang=nl#inv3t1):

Proces verbaal of acte waarbij de eigenerfden, ingezetenen en gemeensluiden van den dorpe Bandt [= Terbant, JH], ten overstaan van de grietman Joannes van Crack en Sioerd Tiebbes, secretaris, mitsgaders Dominicus Ensius, hun predikant, wegens de bouwvalligheid van de kerk in den dorpe Bandt, het gemis van een school, en het kerkhof, door de grote sterfte met graven bezet, hebben besloten: dat zij tot weder opbouwning van een nieuwe kerk en bekwame school alsmede vergroting van het kerkhof, gedurende 5 jaren, jaarlijks van hun eigen of gebruikende landen ten respecte van de roede lands, *huisriem* [myn skeanprint, JH] zullen opbrengen en contribuieren twaalf stuivers, 21 februaris 1638.

Hjir wurdt it ek as bywurd brûkt en hat it de betsjutting ‘fan hûs ta hûs, per hûs’.

De iennichste direkte wjergader fan *húsriem* is sa't 't liket it Westfrysk bywurd *huisriemrond* ‘rûnom’ (de Vries 1910, 33, 76): “ze temteerden (kwelden) hem zo onzoet (erg), dat er huisriemrond (overall) schande van werd gesproken.” Pannekeet (1984) jout dêrnjonken ek de foarm *huishiemrond* en set oer as ‘wijd en zijd. Lett. rondom huis en heem’. Hy liket der dus fan út te gean dat *huishiemrond* de primêre foarm is. Dan soe men oannimme moatte dat *-riem* fan *-hiem* ôflaat is en syn *r* fan *-rond* skipe hat. Mar dat ferklearret it Fryske *húsriem* net. It hat net folle eigenskip dat dêr sokssawat as *-rûn* weifallen is; yn it Frysk wurdt *rûn* net as bywurd of as ferhâldingswurd brûkt. It liket oannimliker dat, krekt oarsom, yn it Westfrysk *-rond* sekondêr oan in âlder **huisriem* taheakke is, doe't de betsjutting fan *-riem* net mear begrepen waard, en dat út *huisriemrond* troch folksetymology *huishiemrond* wurden is.

Dêrmei bliuwt de etymology fan *húsriem*, benammen fan it twadde lid fan dy gearsetting, ûndúdlik. It WFT beheint him ta in ferwizing nei de Westfrysk wjergader en nei in notysje fan Jan Jelles Hof (Hs XVI [1957]), dy't der op út wol dat it wurd fan Aldfrysk *rēma* ‘romje’ ôflaat is. Hof ljochtet dat lykwols net fierder ta en it liket my ek frijwat lestich en lis in semantysk ferbân tusken ‘romje’ en *húsriem*.

Ik soe Frysk *-riem* leaver ferbine wolle mei it Yslânske tiidwurd *reim-* dat foarkomt yn ‘e útdrukking *þar er reimt* ‘it spoeket dêr’ en dat ek yn wurden lykas *reimuðr* ‘(it) omdoarmjen’ en *reimir* ‘slange’ stiket; *reim-* betsjut dêr sa’t it liket safolle as ‘omgean’ en it wurdt meast ferbûn mei de woartel dy’t ek yn it tiidwurd *reizgje* stiket (ferl. De Vries 1977, Jóhannesson 1956, 66). Fan in Germaansk **raim-* ‘omgean’ soe dan in adjektyf **raim-i* ‘omgeand’ ôflaat wêze kinne, dat yn it Aldfrysk ta **rēme* wurden wie en yn it Nijfrysk *riem* opsmite soe. De gearsetting *húsriem* (< **hūsreime*) soe dan oarspronklik letterlik ‘fan hûs ta hûs geand’ betsjutte. It wurdt soe te ferlykjen wêze mei Aldfryske gearsette eigenskipswurden lykas *stefgenze* ‘mei in stôk geand’ (**-gang-i*) en *gersfelle*, *gersfalle* ‘ôfslein (fan in lichemsdiel), lett. yn it gers fallend’ (**-fall-i*), dêr’t it earste haadwurdlike lid ek as in bywurdlike bepaling of ferhâldingswurdobjekt ynterpretearre wurdt by it tiidwurd dat yn it twadde eigenskipswurdlike lid stiket.

61. *Nijwesterlauwerskrysk poanne(mûtse) ‘mûtse mei in kwastke, sliepmûtse’*

It WFT (diel 17) jout foar *poanne* (of *puonne*) de betsjutting ‘mûtse mei in kwastke, benammen sliepmûtse’. It earste sitaat fan it wurdboekartikel wiist lykwols út dat *poanne* ynearsten allinne it wurdt foar it kwastke of plomke wie en earst letter op ‘e hiele mûtse oergie: *Poane*, ‘de pluim van de slaapmuts en (pars pro toto) de slaapmuts’ (Halb. A 518, a. 1869). In oar sitaat, dat net ûnder *poanne*, mar ûnder *top* I (WFT 23) opnommen is, lit dat ek nochris sjen: “De kleine kinderen, die jongens zyn, dragen ten teken van mannykheid op het mutsje een pluimpje van sajjet of katoen, *plom*, *top* en *poánne* genaamd” (Halb. B 256, a. 1869). De mûtse dêr’t de *poanne* oan sit, hiet de *poannemûtse* (sj. WFT 17) en *poanne* foar de mûtse sels sil wol in elliptyske foarm fan dy gearsetting wêze. De *poanne(mûtse)* wie oarspronklik in bernemûtske foar jonges (ferlykje ek *poanneman* ‘jonkje mei in mûtse; liderke’), dêrnei elke mûtse mei in kwastke deroan en op ‘t lêst ek algemien sliepmûtse.

Foar de etymology fan *poanne* ferwiist it WFT freegjendewei nei Hollânsk *paan* (soarte fan stof) of *paander* ‘soarte fan koer’ (Frânsk *panier*). Dat *poanne* mei dy wurden gearhinget is tige ûnwierskynlik.

Wjergaders fan ‘e Fryske *poanne(mûtse)* fine wy lykwols yn it Flaamsk. Debrabandere (2002) jout foar it West-Flaamsk *pullemmutse* en *purremutse* foar in sliepmûtse of in puntmûtse mei in kwast. Hy wol derop út dat *pullemmutse* in gearsetting is fan *pulm* ‘kessen, pel’ en *mutse*. It liket my lyk-

wols oannimliker ta dat *pullemutse* út *pullemutse* ûntstien is (moolk om't it folksetymologysk mei *pulm* ferbûn waard). *Purremutse* ferklearret Debrabandere troch wiksel fan 'e likwidens *l* en *r*. De foarm *pullemutse* komt yn it West-Flaamsk ek foar; it East-Flaamsk hat *pillemuts* en *poelemuts*, en it Siesk *pollemusse* 'bûnt katoenen mûtse' (Debrabandere 2007, s.v. *pollemusse*). It Sieske *pollemusse* wol Debrabandere ek wer mei *peule* 'kessen, pel' gearbringe, wat my dêr noch ûnwierskynliker taliket. Yn it Flaamsk komme ek foarmen mei *n* foar lykas yn it Frysk: *punnemuts*, *pinnemuts*. *Kabouter Spillebeen* út it bekende Hollânske berneferske hyt yn it Flaamsk *kabouter Pinnemuts/Punnemuts*. De foarmen mei *n* sille ek wol troch wiksel fan *l* en *n* ûntstien wêze. Ferlykje foar de wiksel fan *l*, *r* en *n* noch Saansk, Ald-Beierlânsk *punneken*, *purreken* 'noasplúkje, noasplúzje; koarkjebredizje' dat fan *pul(le)ken* 'pjukke, plúzje' komt (EWN, s.v. *punneken*).

De fraach bliuwt wat de etymology fan *poanne* is. At de foarm mei *l* de oarspronklikste is, soe men faaks by wurden lykas *pôle* 'eilantsje; gersbosk; hierbosk' en *poalle* 'holtsje' oanslute kinne foar 'wat rûns dat útstekt' (ferl. EWN, s.v. *pol*). Dat soe foar in kwastke of plomke moai fan pas wêze.

62. Nijwesterlauwerskfrysk mûdhûn 'Tinca tinca'

Foar de fisk dy't yn it Hollânsk *zeelt* hyt, hat it Frysk it opfallende wurd *mûdhûn*, dat yn oare talen net foarkomt. Yn 19de-ieske Hollânske wurdboeken en wurdlisten komt wolris it wurd *muidehond* of *muithond* voor, mar meast wurdt derby sein dat dat de namme fan 'e fisk yn Fryslân is. Sa hat Pieter Weiland yn syn 'Nederduitsch taalkundig Woordenboek' (Bân 5) it lemma *Muidehond*, mar hy seit derby: "Zoo noemt men in Friesl. eenen visch, anders zeelt genaamd." En Van Bemmelen (1866, 377) seit yn syn 'Lijst van visschen' oer de oanbelangjende fisk: "in Friesland: Muithond, Muidehond, Mudhond of Mudhon en in het Land-Friesch Muwd-houn". (It wurd *Muwdhoun* wol Van Bemmelen yn in 'Bijvoegsel' op gesach fan Johan Winkler yn *Muedhoon* feroare ha.) It sil hjir dus wol om in besykjen gean om it Fryske wurd yn it Hollânsk wer te jaan en sa faaks 'gewestelijke' wurden yn 'e algemiene 'Nederduitsche' skriuwtal te yntegrearjen. Nijsgjirrich is dan wol de foarm *muidehond*, dy't der op wize kinne soe dat *mûdhûn* yn âlder Frysk ek as **mûdehûn* foarkomme koe. Dy foarm is lykwols yn it Frysk net oerlevere. Sjoch fierder foar oare farianten fan it wurd, lykas it Súdhoekske *múdhûn*, it Noardhoekske *muodhûn* en *mûrhûn* mei *d*-rotasisme, it WFT (14, s.v. *mûdhûn*) en Hof (1933, 214).

It earste lid fan 'e gearsetting *mûdhûn* is in wurd dat yn it Frysk net (mear) selsstannich foarkomt: *mûd-* of **mûde-*. In wjergader fan dat wurd is nei alle gedachten Wangereagersk *mûdû*. Ehrentraut (1849-I, 413) skriuwt dêroer: "Der Schlamm im Watt heißt *dait slik*, die grünen Pflanzen daselbst *dait mûdû*." Siebs (1928, 69) jout *múduu* foar 'angetriebene Seegewächse'. It wurd komt ek yn it Leechdútsk foar; Remmers (1993, 102) jout *Muud* 'pflanzlicher Überzug auf Gewässer' foar it Jeverlân en Lindow (1998, 150) hat *Muud* 'Entengrütze o. ä. pflanzlicher Bewuchs auf o. in Gewässern' foar it Oldenboarger Leechdútsk. De betsjutting dy't it wurd dêr hat, is lykwols foar 't neist in spesjalisearring fan 'e betsjutting dy't *mude*, *mûe*, *mû* yn it Eastfryske Leechdútsk hat en dy't ten Doornkaat Koolman (1879-1884) redenryk sa werjout: "Dreck, Schlamm od. Schlick u. zwar speciell der leichte, ziemlich dünnflüssige, meistens schwarz oder dunkel gefärbte, moderige od. faulige u. stinkende Bodensatz in den Canalen, Wasserleitungen u. Cisternen, der bei der geringsten Bewegung aufsteigt u. das Wasser schwarz, trübe u. ungeniessbar macht."

Al dy foarmen en lyksa it Westerlauwerskfryske *mûd-/mûde-* sille wol tebekgean op in foarm **mude* mei koarte *u* yn iepen wurdlied as fariant op wurden mei *u* yn sletten wurdlied lykas Midnederlânsk *mod(de)* 'modder, smoargens' mei de langere foarm *mod(d)er* 'modder, blabze' en Midleechdútsk *modde* 'modder'. Fering-Öömring *möd* 'Schlamm, Morast; modriges Wasser in Moorgegend' (FÖW 2002) soe mei *ö* út *u* yn iepen wurdlied en ôffal fan 'e einichste schwa ek op **mude* tebekgean kinne.

At wy der fan útgeane dat Westerlauwersk Frysk **mûde* ek sokssawat as 'slyk, blabze' betsjut hat, dan is *mûdhûn* in gaadlike beneaming foar in fisk dy't leafst yn stilsteand of stadich streamend wetter mei in weake blabzige boaiem tahâldt en dêrtroch ek wat grûnich smakket. It twadde lid *-hûn* soe teoretysk in folksetymologyske omfoarming fan in ûnbekend wurd wêze kinne, mar it kin ek wol gewoan it wurd foar it blaffende húsdier wêze, al bliuwt it dan wat ûndúdlik wêrom't de fisk as *hûn* oantsjut is (faaks om't yn burdteisters jin de bliiben fan in *hûn* yn 't sin bringe?).

63. Nijwesterlauwerskfrysk slachbûg(j)e 'slagje, meiwierje'

It WFT (Dl. 20) jout in tiidwurd *slachbûg(j)e* mei de betsjutting 'slagje, meiwierje'. It Fr. W. (1900) jout *slachbûgje* as gearstalling ûnder *bûge* (mar hat fergetten om it ûnder S as lemma op te nimmen) en Fr. W. (1918) jout *slachbûge* as oersetting fan Hollânsk *meelopen*. Yn 'e literatuer is it sa't it liket inkeld te finen yn it wurk fan C.E. Bakker (alias Broer Okeles). Ferlyk-

je de sitaten út it WFT en de neikommende oanhaal út it ‘foarberjocht’ fan syn Justus van Effen-oersetting ‘Ienfaldige Ljeafdescijdnis uwt de earste helte fen de achttsjiende ieuw’ (1844, s. I): *Of’t ik nou hjirijn nei winsc slachbuwgge bin, lit ik oan it oardiel fen ‘e bescieden lezzer oer.* It tiidwurd *slachbûgje* wurdt by him sa’t it liket alhiel synonym brûkt mei *slagje* (ferl. ek de ferbining *deryn slachbûgje!*).

De skriuwwize mei *û*, de fariaasje *bûgjelbûge* en it feit dat WFT (1900) it tiidwurd ûnder *bûge* opnimt, wize derop dat it twadde lid fan *slachbûgje* lykslein wurden is mei it tiidwurd *bûgjelbûge*. Nijwesterlauwerskfrysk *slachbûgje* is lykwols sûnder mis itselde wurd as Hollânsk *slagboegen* ‘meelopen’, dêr’t it WNT de neikommende oanhaal fan jout: *Wij hadden gehoopt, dat de wint ons vandaech wat geslachboecht soude hebben, maer is weder naer sijn oude gat gekeert* (Van Riebeeck, Dagverhaal 2, 307 [1657]). Dat tiidwurd is ôflaat fan it haadwurd *slachboeg*, dat einliks ‘draai fan ‘e boech; slach of gong dy’t men by it lavearjen oer ien boech docht, oersneed’ betsjut, dan ek ‘wyn dy’t dêrby geunstich is’ en dan ‘meirinder, tafalder, ferfaltsje’. De lêste twa betsjuttingen sille wol de basis foar de tiidwurdlike ôflieding foarme ha. It haadwurd sil as seemansterm wol moai algemien bekend west hawwe by de Noardsee lâns; men fynt it bygelyks (al of net ûntliend) ek yn it Noardfryske dialekt fan Föhr en Amrum mei fierhinne deselde betsjuttingen as yn it Hollânsk (FÖW 2002: “*slachbuch* 1) zurückgelegte Strecke bei einmaligem Kreuzen 2) Schlagbug, günstiger Kurs beim Kreuzen: *wi mut a slachbuch waarnem* beim Kreuzen den Wind ausnutzen (oder:) wir müssen die Gelegenheit wahrnehmen.”) Nammerste opfallender is it dat it haadwurd *slachboech* yn it Westerlauwersk Frysk net oerlevere is; it stiet net yn it WFT en it mist bygelyks ek by Gildemacher en dy (2003). De tiidwurdlike ôflieding *slachboegje* kaam, sa’t wy sjoen hawwe, wol foar, mar is foar ‘t neist al gau net mear begrepen en folksetymologysk mei tiidwurden as *bûgjelbûge* en *slagje* yn ferbining brocht.

64. Nijwesterlauwerskfrysk lulle ‘mimerje, briede’

It Nijwesterlauwerskfryske tiidwurd *lulle* ‘eamelje, domprate’ is sûnder mis in resint lienwurd út it Hollânsk. Hast alle sitaten yn it WFT (Dl. 13) binne fan nei de twadde wrâldoarloch. Nammerste opfallender is it âldste sitaat, twa dichtrigels fan Klaas Cornelis Nijdam út syn ûnpublisearre fersesamling ‘Botters-goed. in mijn Liddige Aegenblikken’ (1828, s. 28) (ferl. oer dy dichtsjende boer út Jirnsum, Schoustra & Nijdam 2010): *Noflijk, swiet der*

oer te lullen / Oer mijn malkjen en mijn prullen. It sitaat fan Nijdam is net allinnich opfallend ier, men moat jin, at men it goed yn 'e kontekst lêst, boppedat ôffreegje oft *lulle* dêr wier wol 'kletse, eamelje' betsjut. De twa rigels komme út it ynliedende fers fan 'e samling 'Oer mijn Rjimstikjes'. Nijdam seit dêr dat er boer is, mar dat er der aardichheid oan hat om foar buorlju of freonen ris in 'rjimke gaer te tinken', om sa 'Liddigheid, vier wei to dreeuwen' en dan folget it sitaat. Dat er der nocht oan ha soe om te 'eameljen' oer syn rimelerij en dat ek noch noflik en swiet, hat net folle eigenskip. It tiidwurd *lulle* liket dêr earder sokssawat te betsjuten as 'mimerje, drôgje, prakkesearje, briede, stinne'.

Dat dat yndie de krekte ynterpretaasje is, docht bliken oan in twadde fynplak fan *lulle* yn 'Botters-goed'. Yn it fers 'Op it Leasen van A. Jeltema's Rjimstikjes...' ferteld Nijdam dat er nei it lêzen fan 'e fersen fan Jeltema op bêd giet: *Ik lei mij wei, op Stjoer-boord's koant / En togt dou bis't en hêle kwoant / Wat wrot er in din brein-kas om / Om rjim te meitzen bis't te dom // Der luld. ik oer, sa voor as nei / De heale nagt gong der mei wei / Ik teag op 't lest oon 't verske-meitsen / Om nog wat in de Sliiep te reitsen* (s. 43). Nijdam leit dêr dúdlikernôch in heale nacht oer syn eigen poëtyske feardichheden te brieden, en moaiwis net te kletsen.

Yn Nijdam syn dichtwurk dûkt ek noch de ôflieding *gelul* op: *Wat hat men mei dat goed* [i.e. nijgershea] *een spul / En bulte wurk en bult gelul* (Schoustra & Nijdam 2010, 171). De hjoeddeiske betsjutting 'geëamel' kin *gelul* dêr net ha, dan earder sokssawat as 'geseur', mar faaks noch earder, at men betinkt hoe't Nijdam *lulle* fierders brûkt, 'gestin, holbrekken'.

Etymologysk is in betsjuttingsûntjouwing ta 'mimerje, drôgje, briede' by *lulle* wol te ferklearjen. *Lulle* heart by in rychje lûdneibauwende wurden, dêr't Nijwesterlauwersk *lilje, lylje* 'trilje; sjonge, spylje', Hollânsk *lallen* 'grolje', *lol* 'wille' en *lel* 'blibbe' ek ûnder beflapt wurde kinne. Direkt besibbe mei *lulle* binne Ingelsk *lull* 'suske, yn 'e sliiep sjonge, nûnderje' (ferl. *lullaby* 'widzesankje'), Dútsk (*ein*)*lullen* 'id.', Fering-Öömrang *loole* 'widzje, yn 'e sliiep sjonge' (*lool* 'widze'), Midleechedútsk *lollen* 'nûnderje, preuvelje', Midnederlânsk *lollen* 'preuvelje, mommelje (fan gebeden en lieten)'. De betsjutting fan Hollânsk *lullen* 'eamelje, domprate' hat him grif út dat lêste wurd ûntjûn (ferl. dêrta EWN, s.v. *lullen*). Foar it Fryske *lulle* bij Nijdam soe men fan in betsjuttingsûntjouwing 'nûnderje' / 'preuvelje' > 'yn jinsels prate' > 'mimerje' útgean kinne.

Fierders bliuwe der in soad fragen oer: Binne wy mei *lulle* 'mimerje, briede' by Nijdam in eigenfryske ûntjouwing fan dit wurd op it spoar? Is it behalven by Nijdam oars noch earne yn 'e Fryske oerlevering te finen? Is

der in ferbining mei it Hollânske wurd of bestie der njonken de wjergaders yn 'e oare Westgermaanske talen ek in Aldfrysk **lolla* (sa't Fering-Öömrang *loole* suggerearret), dêr't *lulle* 'mimerje, briede' út ûntstien is? Faaks smyt Westerlauwersfrysk *lulle* 'mimerje, briede, prakkesearje' in nij ljocht op 'e frijwat tsjustere etymology fan Hollânsk/Frysk *belul* 'besef, besleur, begryp', de âldere foarm fan *benul*.

65. Nijwesterlauwerskfrysk bedibberje 'jin bedimje, jin ynhâlde' (*jitris*)

Buma (1980) beskôget it Nijwesterlauwerskfryske refleksive tiidwurd *bedibberje* 'jin bedimje, jin ynhâlde' as in ôflieding fan it eigenskipswurd *dipper* 'kloek, sunich, iverich'. *Dipper* sjucht er as de Fryske fuortsetting fan Germaansk **dapra-* 'tsjûk, stevich, swier' (Aldnoarsk *dapr* 'swier, traach', Heechdútsk *tapfer* 'krigel, moedich', Hollânsk *dapper* 'id.'). Germaansk **dapra-* wurdt ta Aldfrysk **depper* troch palatalisearring fan *a* ta *e* en ta Nijfrysk *dipper* troch de oergong fan *e* nei *i* dy't men ek fynt yn *skrippe* (njonken *skreppe*), *grippel* (njonken *greppel*) en *Jippe* (njonken *Jepp*). It eigenskipswurd mist nammers yn Faltings 'Etymologisches Wörterbuch der friesischen Adjektiva' (2010). Buma ferwiist om syn etymology te stypjen ek nei Grinslânsk *bedappern* (dat oars yn it Frysk ek as *bedapperje* foarkomt (ferl. WFT 1)).

De ferbining fan *bedibberje* mei *dipper* is lykwols net ûnproblematysk. In tuskenfoarm **bedipperje* is net oerlevere en Buma seit wol dat wiksel fan *-bb-* en *-pp-* by frekwintativen gjin beswier is (ferl. *wippelje* - *wibbelje*, *wapperje* - *wabberje*), mar ferjit dat **bedipperje* yn syn etymology hielendal gjin frekwintatyf wêze soe (*-er* is yn dat gefal gjin frekwintatyfsuffiks, mar diel fan it eigenskipswurdlike grûnwurd *dipper*). Foar de betsjuttingsûntjouwing ferwiist er nei âlder Hollânsk *zich bekloeken* 'de kop derby skuorre, jin fermanje', dat neffens him "semantysk alhiel mei ús Frysk tiidwurd strykt". Mar 'de kop derby skuorre' is net alhiel itselde as 'jin bedimje'.

Wierskynliker liket my de ferbining mei Heechdútsk *bedeppert* 'jins rie te'n ein, feralterearre, betommele' ta, dat fan (in frekwintatyf fan) it Midheechdútsk *beteben*, Aldheechdútsk *beteben*, *betepen* 'ûnderdrukke, rêstich meitsje' ôflaat is (Kluge/Seebold 2002). Formeel noch tichter by it Fryske wurd leit Leechdútsk *bedebbert* 'drôf, ferbûke, betiisd, skrutel' en it tiidwurd *bedebbern*, *bedibbern*, *bedippern* 'omstannich prate, eamelje; foar de gek ha, beskite' (Lindow 1998, s.v. *bedibbern*). Dat tiidwurd kin lykwols beynfloede wêze troch Leechdútsk *dibbern* 'eamelje', dat moolk op it

Jiddysk tebekgiet en dat dus fan *bedibberje* en wjergaders skaat wurde moat.

De tiidwurden *bedebbern* yn it Leechdútsk en *beteben* yn it Mid- en Aldheechdútsk hingje wer gear mei (lûdneibauwende) tiidwurden dy't sokssawat as 'klopje, slaan, stampe' betsjutte: Hollânsk *deppen* 'dippe', *dabben* 'stampe', Flaamsk *debbelen* 'betomkje', Heechdútsk *tappen* 'swier rinne, op 'e taast rinne' (*Tappe* 'poat'), Ingelsk *dab* 'beklopje'.

De oarspronklike betsjutting fan 'e *be*-prefigearringen sjucht men nei alle gedachten it dúdlikst by it Aldheechdútske tiidwurd: 'troch slaan deltwinge, troch slaan of klopjen rêstich meitsje'.

66. *Nijwesterlauwerskfrysk hâld 'lofts! (tsjin hynders)' en hoatkant 'lofterkant fan 'e boerewein'*

Om in span hynders foar de ploege of de wein nei lofts of nei rjuchts gean te litten bestiene yn 'e Fryske boerefaktaal de útroppen *hâld* 'lofts!' en *boei* 'rjuchts!' of ek wol *hâld-om* 'lofts(om)!' en *boei-om* 'rjucht(om)!'. De etymology fan dy útroppen is net sa dúdlik. *Hâld* is fansels op ien of oare wize mei it tiidwurd *hâlde* assosjearre, mar it is de fraach oft dat mear is as folks-etymology. Yn it foarste plak is by *hâlde* in betsjuttingsûntjouwing ta 'nei lofts gean' net samar te ferklearjen. Boppedat liket *hâld* wol in tafallich soad op ferlykbere fuormansroppen yn 'e oanbuorjende talen: it Hollânsk hat *hot* (en *haar/her*) en it Dútsk *hott* (*und hü*), mei gâns dialektyske farianten (sj. de etymologyske wurdboeken). Njonken de Hollânske útdrukking *van hot noch haar weten* stiet it Fryske *fan hâld noch boei witte*.

It WFT (8, s.v. *hâld II*) ferwiist foar de etymology fan *hâld* nuvergenôch net nei *hot*, mar just nei Hollânsk *haar* (= *her* 'hjirhinne'). De ferbining mei *haar* is formeel net botte oannimlik, mar it WFT komt dêr faaks op, om't *haar* yn it Hollânsk foar 'lofts!' brûkt waard en *hot* foar 'rjuchts!'. Yn it Dútsk is *hott* gewoanwei ek 'rjuchts!' Der binne lykwols dialekten dêr't it wurd foar 'lofts!' stean kin, dat it Fryske *hâld* stiet datoangeande net allinnich.

In oanwizing dat *hâld* neat mei *hâlde* te krijen hat, mar mei Hollânsk *hot* en Dútsk *hott* gearhinget, jout in nijsgjirrich wurd yn it boek 'Minsken yn in úthoeke. In Kronyk fan de Dongeradielen' (2006) fan Sake Banga. At it oer de âlde boerewein giet, skriuwt Banga op side 182: *Oan de lofterkant, de kant dêr't de man siet, ek wol de hoatkant neamd, hie men in planke dy't foar sa fier oerstuts, dat as er op it lân wie, hy dy allinne omheech wippe koe*. It wurd *hoatkant* foar de lofterkant fan 'e wein, dat yn it Frysk allinne

hjiirre oerlevere is, komt bygelyks as *hotkant* ‘rjuchterkant (fan it hynder)’ yn Brabânske dialekten foar (Vromans et al. 1977, 353) en as *hotkant* ‘lofterkant’ yn it Afrikaansk. Ferlykje it neikommende sitaat: “Elke os het ‘n vaste plek in die span gehad. Links van die wadrywer op die wakies was die hotkant en regs die haarkant. In ‘n span van 12 was daar dus ‘n hotvoor, haarvoor, hotnaasvoor en haarnaasvoor, hot-op-ses, haar-op-ses, die hot- en die haarnaasagter, en die hotagter en haaragter” (www.afrikanergeschiedenis.co.za/wp-content/uploads/2011/09/15-Maart-Op-die-treepad.html).

In twadde oanwizing jout in sitaat út it boek ‘De vruchten mijner werkzaamheden’ (1943) van Marten Douwes Teenstra, dêr’t er de Súd-Afrikaanske oksedriuwers beskriuwt (s. 103): “Zij roepen bestendig: Hot-weg! - Haar-weg! het eerste duidt regs, en het tweede links aan. - Ik verstond eerst, dat men riep: hop, in plaats van hot; hetwelk men in het Westerkwartier bij den raadploeg, met vier of meer paarden bespannen, ook voor regs aan de paarden toeroept, gelijk boi of bui voor links gebezigd wordt; ik verbeeldde mij dus bijna, dat ik in eens op de Westerkwartiersche kleilanden verplaatst was.” De Súd-Afrikaanske útjouwer fan it boek freget him yn in noat ôf oft Teenstra him fersind hat, om’t *hot* yn it Afrikaansk ornaris ‘lofts’ en *haar* ‘rjuchts’ betsjut, mar skikt tagelyk yn dat der yn it Afrikaansk (en it Hollânsk) fariaasje yn it gebrûk wêze kin. Wat it sitaat yn alle gefallen sjen lit, is dat yn it Grinslânske Westerkertier *hop* (of: *hot?*) - *boi/bui* sein waard.

Gearfetsjend hat it alle eigenskip dat Westerlauwersk Frysk *hâld* ‘lofts!’ folksetymologysk ôflaat is fan in wurd as *hoat*, dat besibbe is oan Hollânsk *hot* en Dútsk *hott*. De etymology fan dat wurd is ûnbekind (sj. de etymologyske wurdboeken). Der wurdt meast oan in lûdneibauwend wurd tocht. Ferlykje noch *hoet*, ynstee fan it better bekende *hop*, yn it neikommende sitaat fan Eeltsje Halbertsma: “Hoet, doet, hynke! / To Liuwert om ien pynke” (WFT 9, s.v. *hoet*). Folle mear kin ik dêr fierders op dit pas ek net oer sizze. Dat jildt nammers ek foar de etymology fan *boei*. Komt dat fan in tiidwurd of is it ek ien of oare lûdneibauwende útrop?

At *hâld* neat mei *hâlde* te krijen hat, dan kin men jin ôffreegje hoe’t lemma’s lykas *hâlde*, 45 ‘paarden voor de ploeg linksom doen wenden’ of *omhâlde*, 1 ‘een paard naar links doen zwenken’ yn it WFT te beoardieljen binne. Under it earste lemma stiet bygelyks it neikommende sitaat fan Rinse Posthumus: “Boeie, ‘de paarden voor den ploeg op het einde van het land regt, en dus van zich zelf af, doen omwenden; het tegendeel daarvan is’ hâlde.” Faaks hat Posthumus *hâld* en *boei* as ymperativen fan *hâlde* en *boei* beskôge, mar waarden dy tiidwurden wol yn oare konteksten brûkt? Of giet it hjir feitliks om spoekwurden? Oan ‘e oare kant fynt men by *omhâlde* ek al

in moai ûnfertocht sitaat fan K.Y. Vlietstra út 1845: *IIn t omhoaden moost ik mij sa volle as ik koe, van sijden jaan, as ik net trogwiet, nog op bere-tuttjes traktearre waeze woe.* It kin dus wêze dat út ‘e útrop *hâld(-om)* al rillegau - net allinnich yn ‘e wurdboeken, mar ek yn it taalgebrûk - in byhearrend tiidwurd distillearre is.

67. *Nijwesterlauwerskfrysk (s)plis ‘krekt ûnder wetter’*

Yn it Frysk bestiet in bywurd en haadwurd *(s)plis* dat benammen foarkomt yn ‘e fêste ferbiningen *(s)plis stean* en yn ‘e *(s)plis stean* ‘krekt ûnder wetter stean’ (ferl. WFT 20, s.v. *splis II*). Yn it Midfrysk, by Gysbert Japicx, kaam de foarm *pliz* ek al foar as eigenskipswurd en as haadwurd, ferl. *d’ Uwnck-vey wez tjuester, gled in pliz* (psalm 35) en *uwt wrâds druwck-pliz* (psalm 43) (dêrnjonken yn It Lof-gesjong fen Zacharias ek *druwk-poell*). As (eigenskipswurdlik of haadwurdlik) grûnwurd fan it tiidwurd *bipliskia* is it wurd boppedat oerlevere yn it Aldwestfrysk: *Ende this monendeys jn da selua jere op suncte Egidiusdey dae was thi reynth alsoe graeth, dattet land all byplischet ward* ‘En de moandeis yn datselde jier op Sint Egidiusdei (1 septimber), doe wie de rein sa grut, dat it lân der hielendal ûnderstrûpte’ (J XXXI, Buma & Ebel 1977, s. 584). Joast Halbertsma jout yn syn Lexicon Frisicum (s. 316) ek *biplisket lân*, mar dat koe mei syn aparte mulwurdfoarm op *-et* wolris út it Aldfrysk oernommen wêze. Fr. W. (1900) helle Halbertsma oan, mar heakket der oan ta: Ook: *bepliske en beplasse*. Yn it Skiermûntseagersk bestiet noch in tiidwurd *plisse* ‘eaze, spiele (fûl reine)’, dêr’t itselde *plis* yn stiket.

Wêr komt it wurd *(s)plis* wei? It WFT ferwiist foar de etymology nei Midfrysk *plis* en nei Nijfrysk *plas*. Dat lêste wurd komt yn it Frysk ek foar yn ‘e ferbining *plas stean* ‘krekt ûnder wetter stean’ (ferl. WFT 16, s.v. *plas*). Dat *(s)plis* en *plas* wat meiinoar te krijen hawwe, hat dus wol eigenskip. *Plas* is besibbe oan it Hollânske haadwurd *plas* ‘poel, dobbe, puozze’, mar ek oan tiidwurden lykas Frysk *plaskje*, Hollânsk *plassen* en Dútsk *platzen, platschen (plätschern), plantschen*. Fan dy wurden wurdt ornaris oannommen dat se lûdneibauwend binne; hja besykje in kletsend lûd nei te dwaan. Mar wêr komt yn dat gefal de *i* fan Frysk *(s)plis* wei. De ferklearring dêrfoar fynt men yn in tiidwurd as Hollânsk *plisplassen*, mei de boartlike *i/a*-reduplikaasje dy’t men ek hat yn Fryske wurden lykas *wipwap, riprap, rykrak, sigesaagje, bimbam, gnibbelje/gnabbelje* (ferl. foar dy *ila*-reduplikaasje ûnder oaren Pauwels (1964), Hoppenbrouwers (1979-1980) en Reker (1985)). *(S)plis* is sûnder mis troch *i/a*-reduplikaasje as in fariant fan

plas ûntstien. De lêste fraach is, wêr't de *s* fan *splis* weikomt. It ferskynsel dat in *s* al of net ferskine kin (*s*-mobile), sjucht men bygelyks ek yn *skrasse* njonken *krasse*, yn *snaskje* njonken Dútsk *naschen* en yn *strôte* njonken Ingelsk *throat*. In wjergader fan *plas* is sa it Ingelske *splash* en dêrnjonken stiet ek wer in troch *ila*-reduplikaasje ûntstien *splish* (*splish splash*).

68. Nijwesterlauwerskfrysk (*mâl*)elberich 'útlitten, oerallich, derten'

Joast Halbertsma beskriuwt yn syn *Lexicon Frisicum* (1874, 893) it eigenskipswurd *mâlelberich* sa: *vesana, stulta Albarica. Puella cum lascavit, proterva est, hoc dicterio notatur; in antiquiore Warnsæ idioma valet de viri deliramentis*. Dat wol sizze: "healwize, sleauwe Elberich. At in famke útlitten, oerdwealsk is, wat mei spot opmurken wurdt. Yn 'e âlde tongslach fan Warns tsjut it op in man mei brike oanslaggen." Halbertsma beskôget *mâlelberich* dus sa't it liket as in gearsetting fan in eigenskipswurd *mâl* en in famkesnamme, wat net botte oannimlik is om't it gehiel as in eigenskipswurd brûkt wurdt. Hoewol't de lettere wurdboeken it wurd noch neame, hat it sa't it liket yn 'e tweintichste ieu yn it Frysk net mear yn libben gebrûk west. Yn 'e Súdwesthoeke, dêr't Halbertsma ek hinne wiist (Warns), hat it faaks wat langer bestien. Yn it Hylpersk komt it foar as *èalberich* en *èalverich* (Blom 1981). Roosjen, Kroese & Eekhoff (1855, 91) hawwe it as *Ealwrig* en jouwe as ferklearring: „Men zegt dit van een kind, dat veel praats heeft, en daardoor toont weinig verstand te hebben. It WFT (13, s.v. *mâlelberich*) ferwiist foar de etymology freegjendewei nei *alf*, in byfoarm fan *elf*.

Nijwesterlauwerskfrysk *elberich* is grif besibbe oan Heechdútsk *albern* 'healwiis, sleau', Midheechdútsk *alwære*, út Aldheechdútsk *alawāri* 'freonlik, reewillich', dat op in Germaansk **al(l)a-wēr-ja* tebekgiet. Neffens Kluge/Seebold (2002, s.v. *albern*) giet it dêr om in bahuvrihi-gearsetting 'dy syn betrouwen oft folslein is' fan *al(l)a-* 'al, hiel' en in haadwurd *wēr-* 'betrouwen', dat mei *wier* 'echt' gearhinget (ferl. Goatysk *allawerei* 'folslein betrouwen'). In útgong *-en* (út 'e oblike kasusfoarmen) fynt men ek al foar in part yn it Midleechdútsk, ferlykje *elveren, alveren, elwer, elewer(en), alwer* 'healwiis, ûnnut, sleau' (Lasch & Borchling 1928--). In útwreide foarm mei in oar efterheaksel hat men yn Aldingelsk *ealwerlīce* 'freonlik' (byw.) en yn Midnederlânsk *aelwarich, aelwaardich, a(e)lwerich* 'dom, sleau; noartsk; derten, bolbjirken'. It Fryske (*mâl*)*elberich* slút mei syn efterheaksel *-ich* by it Midnederlânsk oan. Yn alle Westgermaanske talen is it wurd rillegau ûntrochsichtich wurden. Yn Heechdútsk *albern*, mar ek al

yn Aldingelsk *ealwerlīce* en Midnederlânske *a(e)lwerich* kin men deselde reduksje fan it twadde lid fan 'e gearsetting sjen as yn it Frysk *elberich*. Heechdútsk *albern* en Frysk *elberich* ha beide de oergong fan *-lv-* nei *-lb-*, foar 't neist om't yn beide talen de lûdkloft *-lv-* yn eigen wurden net hiem is. De begjin-*e* yn Frysk *elberich* is mei deselde yn it Midleechdútsk te ferlykjen, al is net alhiel dúdlik wêr't dy wei komt. De bestjuttings-ûntjouwing moat fan 'freonlik' oer 'healwiis, sleau' nei 'derten, útlitten' gien wêze. De gearsetting *mâlelberich* is te ferlykjen mei foarminggen lykas *domdryst* en *slûchslim*.

Buma (1959a) hat útsteld om it Aldwestfryske *elferes* yn 'e kêsten fan Wininge as in bywurdlike foarm op *-es* fan 'e Aldfryske wjergader fan it hjirboppe behannele eigenskipswurd te beskôgjen. It soe yn 'e kontekst dêr't it yn foarkomt (*der efter alle da alda breef fallich elferes ende oncreftich*) dan de betsjutting 'sûnder wearde' hawwe ('dêrnei (binne) al de âlde brieven ferfallen, sûnder wearde en neatich'). Buma syn etymology is lykwols net ûnproblematysk: De skriuwwize mei *f* is opfallend en de betsjutting 'sûnder wearde, ûnnut' komt by dit wurd ornaris net yn kombinaasje mei brieven (oarkonden) foar. Benammen op grûn fan 'e stavering komt Kijlstra (1959) mei in oar útstel: *elferes* < *el-* 'oar' + *fēre* 'foardiel' + *-s* 'yn oarmans foardiel, fan oar nut, earne oars fan nut' en dan 'hjir net fan nut of belang', 'sûnder wearde, neatich'. Nei wat geskriuw en gewriuw (Buma 1959b, Kijlstra 1960) slút Buma him yn in neiskrift min ofte mear by Kijlstra oan.

*Institut für Skandinavistik, Frisistik
und Allgemeine Sprachwissenschaft
Abteilung für Frisistik
Christian-Albrechts-Universität Kiel*

LITERATUER

- Banga, Sake (2006), *Minsken yn in úthoeke. In Kronyk fan de Dongeradielen*. Banda, Kollum.
- Bemmelen, A.A. van (1866), 'Lijst van Visschen in Nederland waargenomen', yn: J.A. Herklots (bes.), *Bouwstoffen voor eene Fauna van Nederland*. E.J. Brill, Leiden.
- Blom, Gosse (1981), *Hylper Wurdboek*. Fryske Akademy, Ljouwert/Leeuwarden.
- Buma, Wybren Jan (1959a), 'Aldfrysk elferes', *Us Wurk* 8, 64-65.
- Buma, Wybren Jan (1959b), 'Striidpetear oer elferes', *Us Wurk* 8, 83-84.
- Buma, Wybren Jan (1980), 'Wurdsneuperijen 60: (jin) bedibberje'. *Us Wurk* 29, 9-10.
- Buma, W.J. & W. Ebel, Hrsg. (1977), *Westerlauwerssches Recht I. Jus Municipale Frisonum*. Bd. I, II. (Göttingen).
- Debrabandere, Frans (2002), *West-Vlaams etymologisch woordenboek. De herkomst van de West-Vlaamse woorden*. Veen, Amsterdam/Antwerpen.
- Debrabandere, Frans (2007), *Zeeuws etymologisch woordenboek. De herkomst van de Zeeuwse woorden*. Atlas, Amsterdam/Antwerpen.
- Doornkaat Koolman, J. ten (1879-1884), *Wörterbuch der ostfriesischen Sprache*. 3 Dl. Brahms, Norden.
- Ehrentraut, H. G. (1849-I, 1854-II), 'Mittheilungen aus der Sprache der Wangeroger', yn: *Friesisches Archiv*. 2 Bde, Oldenburg, Bd I 3-109, 338-416, Bd II 1-84.
- EWN = *Etymologisch Woordenboek van het Nederlands*. 4 Dl. Onder hoofdredactie van dr. Marlies Philippa met dr. Frans Debrabandere en dr. Arend Quak. Amsterdam University Press, Amsterdam (2003-2009).
- Faltings, Volkert F. (2010), *Etymologisches Wörterbuch der friesischen Adjektiva*. De Gruyter, Berlin/New York.
- Fr. W. (1900, 1903, 1911) = *Friesch Woordenboek (Lexicon Frisicum)*. Bewerkt door Waling Dijkstra. Leeuwarden.
- Fr. W. (1918) = A. Wumkes & A. de Vries, *Nederlandsch-Friesch Woordenboek*. Osinga, Snits.
- FÖW (2002) = *Fering-Öömrang Wurdenbuk*. Wörterbuch der friesischen Mundart von Föhr und Amrum. Herausgegeben von der Nordfriesischen Wörterbuchstelle der Christian-Albrechts-Universität zu Kiel. Wachholtz, Neumünster (2002).

- Gildemacher, Karel F., Klaas Jansma & Jelmer Kuipers (2003), *Skippers-taal. Lexicon van de Friese schipperij 1850-2000*. PENN & Partners, Leeuwarden.
- Halb. A, B. [a. 1869] = *Joast Hiddes Halbertsma, Lexicon Frisicum A + B (wurkútjefte) + register op Joast Hiddes Halbertsma. Lexicon Frisicum A & Lexicon Frisicum B*. Ofskreaun en útjûn troch S. van Dellen mei help fan earst W.J. Buma en letter T.B. Hoekema. Stifting Freonen Frysk Ynstitút RUG, Groningen (1999).
- Halbertsma, J.H. (1874), *Lexicon Frisicum. A-FEER*. Nijhoff, Den Haag.
- Hoekstra, Jarich (1998), *Fryske wurdfoarming*. Fryske Akademy, Ljouwert.
- Hof, Jan Jelles (1933), *Friesche Dialectgeographie*. Nijhoff, 's Gravenhage.
- Hoppenbrouwers, Cor (1979-1980), 'Energiebesparing', *Tabu* 10, 11-15.
- Jóhannesson, Alexander (1956), *Isländisches etymologisches Wörterbuch*. Franke Verlag, Bern.
- Kijlstra, H.E. (1959), 'Jitris Aldfrysk *elferes*', *Us Wurk* 8, 82-83.
- Kijlstra, H.E. (1960), '*Elferes* of **elweres?* (mei in neiskrift fan W.J. Buma)', *Us Wurk* 9, 3-5.
- Kluge/Seebold (2002) = *Kluge Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. Bearbeitet von Elmar Seebold, 24., durchgesehene und erweiterte Auflage. De Gruyter, Berlin/New York.
- Lasch, Agathe & Conrad Borchling (1928--), *Mittelniederdeutsches Handwörterbuch*. Hamburg.
- Lindow, Wolfgang (1998⁵), *Plattdeutsch-hochdeutsches Wörterbuch*. Schuster, Leer.
- Mensing, Otto (1927-1935), *Schleswig-Holsteinisches Wörterbuch*. Wachholtz, Neumünster.
- Nijdam, Klaas Cornelis (1828), Botters-goed. In mijn Liddige Ægenblikken. www.sirkwy.nl/cms/FCKeditor/cstmFiles/wwwsirkwynl/pdf/bottersgoed_1_klaas_cornelis_nijdam_transcriptie.pdf
- Pannekeet, Jan (1984), *Westfries Woordenboek*. Stichting Uitgeverij Noord-Holland, Wormerveer.
- Pauwels, J.L. (1964), 'Reduplicerende woorden met *i/a*-wisseling (het type *mikmak, snipsnap*)', *Taal en tongval* 16, 134-137.
- Reker, Siemon (1985), 'Groninger 'ezelwoorden' en hun verwanten. Een uitnodiging', *Driemaandelijkse Bladen* 37, 148-156.
- Remmers, Arend (1993), *Wörterbuch der ausgestorbenen ostfriesischen Dialekte*. Yn eigen behear, Schwelm.
- Roosjen, S.O., N.D. Kroese, W. Eekhoff (1855), *Merkwaardigheden van Hindeloopen*. Eekhoff, Leeuwarden.

- Schiller, K. & A. Lübben (1875-1881), *Mittelniederdeutsches Wörterbuch*. Bremen.
- Schoustra, Symen A. & Han Nijdam (2010), ‘‘It is ek mar fan in boer fan it lân’’: Klaas Cornelis Nijdam (1774-1845), een Fries dichtende eigenerfde boer’, *De Vrije Fries* 90, 147-183.
- Siebs, Benno Eide (1928), *Die Wangerooger, eine Volkskunde*. Littmann, Oldenburg.
- Teenstra, Marten Douwes (1943), *De vruchten mijner werkzaamheden* (ed. F.C.L. Bosman). Die Van Riebeeck-vereniging, Kaapstad.
- Vries Az., J. de (1910), *Westfriesche Woorden*. Gebr. Groot, Nieuwe Niedorp.
- Vries, Jan de (1977), *Altnordisches etymologisches Wörterbuch*. 3. Auflage (Nachdruck der 2., verbesserten Auflage 1962). Brill, Leiden.
- Vromans, J., A. Weijnen, J. Berns & H. Cromptoets (1977), *Woordenboek van de Brabantse dialecten*. Deel 1, afl. 4. Het paard. Van Gorcum, Assen.
- Wehrmann, C. (bes.) (1872²), *Die älteren Lübeckischen Zunftrollen*. Lübeck.
- Weiland, Pieter (1804), *Nederduitsch taalkundig woordenboek*. Band 5. Johannes Allart, Amsterdam.
- WFT = *Wurdboek fan ‘e Fryske taal / Woordenboek van de Friese taal*. Fryske Akademy, Ljouwert (1984-2011).
- WNT = *Woordenboek der Nederlandsche taal*. Nijhoff, Sijthoff, Stenberg, ‘s-Gravenhage en Leiden (1882-1998).